

Innvandrerungdom - marginalisering og utvikling av problematferd

Tormod Øia

*Norsk institutt for forskning
om oppvekst, velferd og aldring*

Rapport 3/00

Innvandrerungdom – *marginalisering og utvikling av problematferd*

TORMOD ØIA

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring

NOVA Rapport 3/00

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (KUF).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap.

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) 2000

ISBN 82-7894-090-8
ISSN 0808-5013

Forsidebilde: *Marianne Grøndahl / Samfoto*
Desktop: *Torhild Sager*
Trykk: *GCS*

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 • Postboks 3223 Elisenberg • 0208 Oslo
Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
E-post: nova@isaf.no
Nettadresse: <http://www.isaf.no/nova>

Forord

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), har siden januar 1999 hatt i drift tre strategiske instituttprogrammer. Programmene kanaliserte en betydelig del av NOVAs basisbevilgning. De strekker seg over fire år, og hensikten med dem er å sikre og videreutvikle instituttets kompetanse på viktige forskningsfelt. Ett av programmene har fått betegnelsen «På terskelen til et flerkulturelt samfunn». Denne rapporten har blitt til innenfor rammen av dette programmet. Målet har vært eksplisitt å teste ut teorier knyttet til sammenhengen mellom flerkulturalitet på den ene siden og utvikling av problematferd på den andre siden. Står innvandrerungdom mellom to kulturer uten klart fotfeste i noen leir? Dersom det er slik, innbyr situasjonen både til identitetsproblemer og til særskilt sterke konflikter mellom generasjonene.

Den neste problemstillingen er knyttet til endringsaspektet. Skjer det endringer i omfang av problematferd som et resultat av botid? Er den problematferden som vi finner relatert til en overgangsfase når de unge kommer til et nytt land med nye normer, krav og utfordringer? Alternativt kan det være slik at problematferden forsterker seg over tid og blir et mer varig kjennetegn ved ungdom som har innvandrerbakgrunn. Etter hvert som analysene utviklet seg ble det tydelig at kulturspesifikke forklaringer ikke var tilstrekkelige, verken for å forstå omfang eller endring. Det er derfor trukket inn en rekke andre forhold som påvirker de unges livssituasjon.

I skriveprosessen er det tre personer som har gitt meg støtte og veiledning underveis. De tre er Olve Krange, Arild Hovland og Einar Øverbye. Alle har gitt verdifulle bidrag og gjort meg sikrere på de konklusjonene som trekkes.

Oslo, april 2000

Tormod Øia

Innhold:

SAMMENDRAG	7
1 EN NY UNGDOMSGRUPPE	13
1.1 En økende marginalisering?	13
1.2 Første og andre generasjon	13
1.3 Problemstillinger	15
1.4 Dagens ungdomssituasjon	18
1.5 Innvandrerungdommens særskilte utfordringer	18
1.6 Kunnskap om ungdomsproblemer blant unge innvandrere	21
1.7 Data og underutvalg.....	22
1.8 Mål på internaliserende og eksternaliserende problemer	28
1.9 Årsaksvariabler	29
2 KRIMINALITET OG ASOSIALE HANDLINGER	31
2.1 Omfang	31
2.2 Underliggende dimensjoner	33
2.2.1 Kriminalitet.....	35
2.2.2 Vold	36
2.2.3 Uorden	38
2.3 Spredning og fordeling.....	39
2.4 Kjønnsforskjeller	43
2.5 Verden utenom - <i>Gjengangere og Erfarne</i>	45
3 RUSMIDLER	48
3.1 Sosial mening	48
3.2 Alkohol	48
3.3 Narkotiske stoffer.....	52
3.4 Sniffing	54
3.5 Spredning og mengde	55
3.6 Samlemål for ulike rusmidler.....	58
4 PSYKISK HELSE	59
4.1 Pubertet	59
4.2 Ensomhet.....	60
4.3 Angst og depresjon.....	62
4.4 Selvbilde.....	66
5 ASOSIALITET	71
5.1 Hva vet vi?	71
5.2 Et samlemål	73
5.3 Fordeling av Asosialitet	76
5.4 Psykisk helse og Asosialitet	78

6 TILKNYTNING OG TILPASNING	80
6.1 Mellom to kulturer	80
6.2 Forvaltning av identitet	81
6.3 Strategiske valg	84
7 FAMILIE, VENNER OG FRITID	87
7.1 Ubevisst endring	87
7.2 Foreldrerelasjoner	87
7.2.1 Familiesammensetning	87
7.2.2 Økte kulturelle spenninger?	88
7.2.3 Uformell sosial kontroll	91
7.3 Vennene.....	92
7.3.1 Gjengdannelser	92
7.3.2 Norske venner.....	94
7.4 Hjemmeorientert eller uteorientert fritidsmønster	95
7.5 Bruk av sentrum.....	98
8 PÅ KANT MED SAMFUNNET	101
8.1 Et vanskelig møte	101
8.2 Opplevd rasisme	102
8.3 Skolen.....	103
8.3.1 Tre elevtyper	103
8.3.2 Synet på autoritet	107
8.4 Motstandskulturer	108
8.5 Sekularisering	110
9 SAMMENFATTENDE ANALYSE	113
9.1 Hva har drøftingen vist?.....	113
9.1.1 Sammenfall med norske ungdommer	113
9.1.2 Innvandrerspesifikke faktorer	114
9.1.3 Endringer fra første til andre generasjon.....	116
9.2 Kjennetegn ved sterkt asosiale innvandregutter	117
9.2.1 Flertallet og De sterkt asosiale	117
9.2.2 Felles årsaker.....	118
9.2.3 Årsaker knyttet til innvandrerstatus	122
9.3 Samvirkende årsaker	126
9.3.1 Analyseteknikk	126
9.3.2 En mulig forklaring	127
9.3.3 Felles sett av variabler	128
9.3.4 Innvandrerspesifikke forhold	130
9.4 Hva har vi lært?.....	132
SUMMARY	134
LITTERATURLISTE:	139
TABELLVEDLEGG	143

Sammendrag

Ungdomsmiljøer bestående av tenåringer med innvandrerbakgrunn har pådradd seg betydelig oppmerksomhet både i media og blant fagfolk. Mye av denne oppmerksomheten er knyttet opp mot kriminelle gjenger, vold og rusmisbruk. Er denne oppmerksomheten uttrykk for «en moralsk panikk», eller er det slik at unge innvandrere utgjør en egen og spesielt belastet problemkategori? I særskilt grad har oppmerksomheten vært rettet mot ungdommer som utgjør såkalt andre generasjon innvandrere. Gjennomgår andre generasjon unge innvandrere en marginaliseringsprosess, sosialt og kulturelt, som gjør at de er spesielt utsatt for å utvikle ulike typer problematferd?

Den overordnede problemstillingen var i utgangspunktet todelt.

- 1) Finner vi som et resultat av botid i Norge endringer knyttet til omfang av ulike former for problematferd?
- 2) Dersom, og i den utstrekning slike endringer i atferd faktisk skjer, er det en sentral målsetting nærmere å identifisere årsaker.

Analysen er basert på selvrapporteringsdata fra *Ungdomsundersøkelsen i Oslo 1996*. For første gang er det samlet inn omfattende opplysninger om tre hele årskull Oslo-ungdom. Utvalget består av 94,3 prosent av samtlige elever i de to siste klassetrinnene på ungdomsskolen og på grunnkurs videregående skole. Til sammen deltok 11 425 respondenter. Av disse var det 21,5 prosent som oppga at begge foreldrene er født i et annet land enn Norge. En stor del av innvandrerne i Oslo er fra Pakistan. Disse er derfor skilt ut som egen kategori. Videre er utvalget delt i første og andre generasjon unge innvandrere. Andre generasjon er ungdommer som er født i Norge, mens første generasjon har hatt sin barndom i et fremmed land. De vil dermed ha mottatt sentrale deler av den primære sosialiseringen andre steder enn i Norge. Ut fra disse kriteriene er utvalget delt opp i fem kategorier: pakistanske ungdommer første og andre generasjon, ungdom fra verden utenom første og andre generasjon, og norske ungdommer. Norske ungdommer er med som referansegrunnlag.

Sentrale funn

Kriminalitet og andre typer asosial atferd

Basert på faktoranalyse ble det skilt ut tre typer asosial atferd som ble omdannet til sumskårer med en felles målestokk:

- *Kriminalitet*. Inn her gikk grovere tyverier, innbrudd, og tagging.
- *Vold*. Inn her gikk slåsskamp med våpen (for eksempel kniv), og true til seg penger eller ting.
- *Uorden*. Inn her gikk mindre alvorlige, men oftere forekommende handlinger som sniking på buss og trikk, skoleskulk, naskeri fra butikk og voldsom krangel med en lærer.

Høyest på sumskåren for *Kriminalitet* skårer Verden andre generasjon gutter med norske gutter på andre plass. Uansett nasjonalitet og innvandrersstatus er det store forskjeller mellom gutter og jenter. Spesielt er denne forskjellen tydelig i innvandremiljøene.

Norske gutter skårer lavest på sumskåren for *Vold*. Høyest skårer andre generasjon gutter Verden utenom. Uansett nasjonalitet er det store forskjeller mellom gutter og jenter.

Fordelingen på sumskåren for *Uorden* følger et helt annet mønster. Her er det norske gutter og jenter som topper, fulgt av gutter Verden utenom. Det er ingen tydelig utvikling fra første til andre generasjon.

Samlet for alle disse formene for atferd er det en tydelig tendens til at spredningen er større blant innvandrerungdommen. Flere innvandrerungdommer gjør aldri noe galt, men det er også flere innvandrerungdommer som begår alvorlige handlinger.

Rusmiddelbruk

Blant norske ungdommer er det 52 prosent av jentene og 47 prosent av guttene som oppgir at de siste år har vært beruset. Målt på denne måten er norske ungdommer de som i særklasse ruser seg mest. Blant første generasjon pakistanske ungdommer er alkohol som rusmiddel nærmest fraværende. Også innvandrere fra Verden utenom ruser seg betydelig mindre på alkohol enn norske ungdommer. Tendensen både for ungdommer fra Pakistan og Verden utenom, er at andre generasjon bruker mer alkohol.

Bruk av hasj og marihuana variere sterk mellom de ulike gruppene. Norske gutter og jenter, sammen med gutter fra andre generasjon Verden utenom, topper mens spesielt pakistanske første generasjon ungdommer rapporterer betydelig lavere nivåer. Bruk av tyngre narkotiske stoffer er relativt lite utbredt. Norske gutter og jenter topper sammen med gutter andre generasjon Verden utenom. Generelt er det slik at desto tyngre rusmidlene blir, desto mindre blir forskjellene mellom norske ungdommer og innvandrerungdommer.

Psykisk helse og selvbilde:

Spørreskjemaet inneholder en serie med spørsmål om ensomhet. Samlet er det de norske ungdommene som opplever minst *Ensomhet*. Tendensen går i retning av at andre generasjon innvandrere opplever mindre ensomhet enn første generasjon.

Angst, depressivt stemningsleie og generelle psykiske plager, er målt ved hjelp av Hopkins Symptom Checklist (SCL). Norske gutter er den enkeltgruppa som opplever minst *Psykiske plager*. Samlet for de ulike nasjonalitetsgruppene er det første generasjon pakistanske innvandrere og norske ungdommer som rapporterer minst plager. Mest plager rapporteres av andre generasjon ungdom fra Verden utenom. Forskjellene mellom første og andre generasjon går i retning av at andre generasjon har større *Psykiske plager*.

Måling av selvbilde er basert på Harter. Harter skiller mellom en rekke former for selvbilde knyttet til ulike livssituasjoner og utfordringer. Her er drøftet akademisk og globalt selvbilde. Globalt selvbilde referere til den generelle opplevelsen den enkelte har av seg selv. Samlet er det de norske ungdommene som kommer ut med lavest *Globalt selvbilde*. Forskjellene innvandrergruppene imellom er gjennomgående små. Uansett nasjonalitet er det jentene som har lavest *Globalt selvbilde*.

Asosialitet

Det er konstruert et samlemål for ulike typer asosial atferd. Dimensjonen kalles for *Asosialitet*. Målet er konstruert ved hjelp av tolv ulike variabler. For at de ulike underdimensjonene skal veie omtrent likt dekker fire av variablene kriminalitet, fire dekker ulike former for vold og fire dekker rus. Økende verdi uttrykker økende forekomst.

Samlet for gutter og jenter skårer norske ungdommer signifikant høyere enn alle andre. I første rekke er det bruk av rusmidler som trekker opp for de norske ungdommene. Lavest skårer pakistanske ungdommer. Blant pakistanserne er det ut fra dette samlemålet ingen tydelig utvikling fra første til andre generasjon. Derimot er tendensen til økt asosialitet spesielt sterk for gutter Verden utenom andre generasjon.

Forklaringer

Hvorfor får vi denne negative utviklingen spesielt for andre generasjon gutter Verden utenom? Innledningsvis ble det stilt spørsmål om det, som et resultat av botid, foregår forskyvninger i kulturell og nasjonal identifika-

sjon. Står innvandrerdommen, og spesielt andre generasjon mellom to kulturer uten noe skikkelig rotfeste noe sted?

Opplevelse av norskhet er en beskyttelse mot *Asosialitet*. Derimot har det ingen positive konsekvenser om den enkelte holder fast ved sin innvandreridentitet. Når det gjelder andre spesifikke kulturvariabler, som for eksempel ulike strategier og tilpasninger til det norske samfunnet, finner vi ikke signifikante utslag i noen retninger.

Innvandrerdommen er undersøkt og sammenlignet med norsk ungdom langs en rekke dimensjoner som kan tenkes å ha konsekvenser for utvikling av asosialitet:

- *Familiesammensetning*. Om de unge lever i såkalt fullstendige eller ufullstendige familier.
- *Familiekonflikter og kommunikasjon*. Er kommunikasjonsmønsteret i familien preget av gjensidighet, tillit og omsorg, eller av mye krangling og uenighet mellom foreldre og barn?
- *Uformell sosial kontroll*. Vet foreldrene hvor de unge er, hva de driver med og hvem de er sammen med?
- *Vennemønstre*. I hvilken grad er måten å være sammen med andre ungdommer på preget av gjengdannelser?
- *Fritidsmønstre*. Om den enkelte unge er mye hjemme eller bruker store deler av sin tid ute på veier og andre steder.
- *Bruk av sentrum*. Her er skilt mellom bruk av sentrum på dagtid, kveldstid og nattetid. Spesielt bruk av sentrum på kveld og natt viser seg å være er problemgenererende faktorer.
- *Tilpasning i skolesituasjonen*. Her er skilt mellom tre ulike elevtyper: *Den ukonsentrerte eleven*, *Den positive eleven* og *Den desillusjonerte eleven*.
- *Identifisering med motstandskulturer*. I hvilken grad identifiserer de unge seg med typiske motstandskulturer av typen byvankere, ungdom som lager bråk på skolen og taggere?
- *Synet på autoritet*. Viser de unge respekt for lærere, foreldre og andre voksne?
- *Holdning til religiøse spørsmål*. Tror ungdom at det finnes en gud, og i hvilken grad har det konsekvenser for livsførsel?
- *Opplevd diskriminering*. I hvilken grad har det å oppleve å bli utsatt for diskriminering konsekvenser når det gjelder utvikling av asosialitet?

Samlet som en hovedkonklusjon er det slik de faktorene som forklarer utvikling av asosialitet blant ungdom, er felles for norske ungdommer og innvandrerungdommer. Oppfatningen om at innvandrerungdom står mellom to kulturer har liten forklaringskraft for å forstå utvikling av asosialitet.

Dette betyr likevel ikke nødvendigvis at belastningene er likt fordelt. Å være en desillusjonert eller ukonsentrert elev har negative konsekvenser. Norske ungdommer kan gjerne ha mer eller mindre av slike trekk sammenlignet med innvandrerungdom. Tilsvarende er det uheldig å bruke sentrum mye. Innvandrerungdom bruker sentrum mer enn norske ungdommer. Norske ungdommer lever i større grad i såkalt ufullstendige familier og så videre.

Sett fra et forebyggingsperspektiv, er det nærliggende å trekke den konklusjon at de virkemidlene som har effekt og anvendes i forhold til norsk ungdom også har relevans for innvandrerungdommer.

1 En ny ungdomsgruppe

1.1 En økende marginalisering?

Tematikk knyttet til ungdomsmiljøer bestående av tenåringer med innvandrerbakgrunn har gjennom lenger tid pådradd seg betydelig oppmerksomhet både i media, blant fagfolk og beslutningstakere. En del av denne oppmerksomheten er knyttet opp mot kriminelle gjenger, vold, rusmisbruk og andre typer problematferd. Både fra barnevernet, politiet og skolen rapporteres det om økende problemer. Er denne oppmerksomheten uttrykk for «en moralsk panikk» skapt i et samspill mellom media, politi og politikere, eller er det slik at unge innvandrere utgjør en egen og spesielt belastet problemkategori?

I særskilt grad har oppmerksomheten vært rettet mot ungdommer som utgjør såkalt andre generasjon innvandrere. Gjennomgår andre generasjon unge innvandrere en marginaliseringsprosess, sosialt og kulturelt, som gjør at de er spesielt utsatt for å utvikle ulike typer problematferd? Med marginalisering menes i denne sammenheng unge som beveger seg i en gråson mellom integrering og ekskludering. Har denne gruppa spesielt lett for å komme i opposisjon og konflikt til foreldre, skole, politi og samfunn? Står de mellom to kulturer eller mellom ulike sosiale miljøer, hver med sine sett av verdier, holdninger og normer, uten klart fotfeste i noen leir? Dersom det er slik, innbyr situasjonen både til identitetsproblemer og til særskilt sterke konflikter mellom generasjonene.

1.2 Første og andre generasjon

Det er langt fra uproblematisk å trekke et skille mellom første og andre generasjon innvandrere. Enklest er det å betrakte første generasjon som de som opprinnelig kom til Norge som immigranter, mens andre generasjon er født i Norge. Andre generasjon vil dermed mangler konkrete livserfaringer fra opprinnelseslandet. Et slikt kriterium tilsvarer Statistisk Sentralbyrås definisjon av andre generasjon innvandrere (Vassenden 1997). Spørsmålet er imidlertid hvor godt et slikt skille treffer i forhold til ungdomsbefolkningen. Ofte vil vi finne søskenflokker hvor noen er født i Norge, mens andre er født i opprinnelseslandet. Gir det mening å trekke generasjonskille tvers gjennom søskenflokker? Noen var ett eller to år da de kom til

Norge. Har de med seg konkret livserfaring fra hjemlandet som gjør det rimelig å si at de tilhører en annen generasjon, med annen erfaringsbakgrunn, enn ungdommer som er født her i landet?

Alternativt kan skillet mellom første og andre generasjon innvandrere trekkes mellom foreldre og barn. Foreldrene vil ut fra et slikt kriterium utgjøre første generasjon, mens barna eller de unge utgjør andre generasjon. De fleste undersøkelser har nøydt seg med å definere foreldrene som første generasjon og de unge som andre generasjon uten en nærmere grunngeving eller presisering. Med en slik inndeling blir problemstillingen redusert til hvordan ungdom med innvandrerbakgrunn tilpasser seg det norske samfunnet, og hvordan de ivaretar sine relasjoner til foreldrene og foreldrenes opprinnelseskultur.

Det ubesvarte spørsmålet blir i hvor stor grad en multietnisk oppvekst-situasjon oppleves og må forstås som en generasjonskonflikt relatert til foreldrene. Heller ikke blant norske ungdommer foregår oppvekst og brudd i forhold til foreldregenerasjonen uten problemer eller konflikter. Alternativt kan en multietnisk oppvekst-situasjon forstås som en konflikt og et valg mellom ulike kulturer. De ungdommene som har levd hele livet i Norge, og som dermed mangler konkrete livserfaringer fra hjemlandet, må forventes å ha et annet forhold både til norsk kultur og til opprinnelseskulturen sammenlignet med ungdom som har hatt sin barndom i foreldrenes hjemland. I tillegg vil innvandrerungdom født og oppvokst i Norge stille med andre forutsetninger relatert til skole, utdanning, framtid og fritidsmiljø.

For å fange opp disse forskjellene i forutsetninger, skal kategorien første generasjon unge innvandrere reserveres til de som er født i utlandet, og som i tillegg har hatt sin barndom i et fremmed land. De vil dermed ha mottatt sentrale deler av den primære sosialiseringen andre steder enn i Norge. Oppdelingen av livsløpet i ulike faser varierer fra kultur til kultur. Vår inndeling i barndom, ungdom, voksenhet og alderdom er langt fra selvsagt. Når barndommen slutter vil derfor variere mellom ulike folkegrupper og kulturer. Likevel ligger det her sterke biologiske føringer knyttet til kognitiv utvikling og modning. Et pragmatisk skille settes ved syv års alder. Spørsmålet blir hvilken betydning disse første leveårene har for den tilpasningen som skjer i ungdomsårene, både når det gjelder utagerende og internaliserende problemer.

I tillegg er det grunn til å anta at innvandrerungdom som nettopp har kommet til Norge kan ha visse overgangsproblemer. Det er derfor en

forutsetning at første generasjon innvandrere har bodd i Norge så lenge at de har hatt muligheter til å tilpasse seg norsk språk, ungdomsmiljø og skole. Igjen må det foretas en pragmatisk vurdering. Ungdom som har en botid i Norge på mindre enn tre år fjernes fra utvalget. Dermed er det ut fra tre kriterier etablert en gruppe ungdommer som her defineres som første generasjon innvandrere. Kjennetegnene er at de var minst syv år da de flyttet til Norge, at de har bodd minst tre år her i landet og at begge foreldrene er av utenlandsk opprinnelse.

Andre steder betegnes en slik ungdomsgruppe som «en og en halv generasjonen» (Portes 1996). Begrunnelsen for en slik betegnelse ligger i at det dreier seg om en mellomkategori, og at foreldrene utgjør den «egentlige» «første generasjonen». Selv om disse ungdommene er født i utlandet så har de selv bare passivt, eller som en del av familien fulgt med på flyttelasen.

Den andre gruppa av innvandrerungdom som er med i analysen er enklere å bestemme. De er ungdommer som er født og oppvokst i Norge med to utenlandsk fødte foreldre. Denne gruppa vil bli omtalt som «andre generasjon innvandrere». Andre generasjon mangler konkrete livserfaringer med opprinnelseslandet utover kortere besøk og at mange opprettholder sosiale kontakter med slektninger og andre.

«Restkategorien» av innvandrerungdommer, de som enten er født i utlandet, men som kom til Norge som små, eller som har bodd her i kort tid, vil ikke tas med i analysegrunnlaget. Heller ikke ungdommer der den ene av foreldrene er av norsk opprinnelse, er med i analysegrunnlaget. Dermed har vi to grupper av innvandrerungdommer med ulik botid, men som er like i alder. Likheter i alder har konsekvenser også i relasjon til foreldrene. Ungdommene er i den samme fase når det gjelder oppbrudd og behov for frigjøring i forhold til foreldrene. De forskjellene som vi finner kan dermed ikke tilbakeføres til foreldre-barn relasjoner på andre måter enn at spennings- og konfliktnivået kan være ulikt for de to gruppene.

1.3 Problemstillinger

Skillet som her er konstituert mellom første og andre generasjon vil være en god indikator på hvilken retning utviklingen tar. Har de atferdsproblemer som media, politikere og fagfolk mener å kunne påvise bakgrunn i nye og uvante sosiale omgivelser, eller er tvert om slike negative trekk noe som forsterker seg over tid? Det er knyttet liten oppmerksomhet til hvilken

betydning botid har for innvandrerungdoms marginalisering og tilpasning i ungdomstida. Slike studier, basert på et kvantitativt empirisk grunnlag, er ikke gjennomført tidligere i Norge. Det finnes derfor lite systematisk kunnskap ut fra et slikt perspektiv. Målet er å beskrive utbredelsen av typiske ungdomsproblemer for disse to gruppene av innvandrerungdom. Hvilke endringer og tilpasninger skjer med basis i et slikt skille. Norske ungdommer skal brukes som referanse og sammenlikningsgrunnlag. For at eventuelle forskjeller skal bli så klare og lett tolkbar som mulig, er norske ungdommer i denne sammenheng definert ut fra at begge foreldrene er norske.

Problemstillingen og framstillingen i denne rapporten blir dermed todelt:

- 1) Finner vi som et resultat av botid i Norge endringer knyttet til omfang av ulike former for problematferd?
- 2) Dersom, og i den utstrekning slike endringer i atferd faktisk skjer, er det en sentral målsetting nærmere å identifisere årsaker.

Det er langt fra opplagt hvilke forskjeller som vil framtre gjennom analysen. På den ene siden har andre generasjon av unge innvandrere vært i Norge lenger. Vi må gå ut fra at denne gruppa er bedre integrert og tilpasset både på skolen, i nabolaget og samfunnet for øvrig. Mange av dem har gått i norsk barnehage. På den andre siden har denne gruppa mindre tydelige referansepunkter til hjemlandet og hjemlandets kultur. Argumentasjonen for at andre generasjon er særlig utsatt vil gå på at denne gruppa i større grad mangler kulturell forankring, og at de har snappet opp på skolen, i møte med norske jevnaldrende og gjennom vestlig kommersialisert mediekultur ikke kan erstatte en slik ballast. Det kan også være slik at påvirkningene fra det norske miljøet er sterkere i andre generasjon. Dermed vil det også være lettere for å oppstå spenninger i forhold til foreldrene i løsrivingsfasen. Generelt kan det skilles mellom tre ulike typer forklaringer på slike endringsprosesser:

Den første og mest nærliggende er knyttet til normoppløsning og marginalisering som en konsekvens av at andre generasjon unge innvandrere i større grad befinner seg mellom to kulturer. En slik sosiokulturell posisjon vil kunne ha som konsekvens at grensesetting og verdivalg blir mer problematisk og mangetydig.

En annen type forklaringer tar utgangspunkt i individet som aktør med bevisste valg, prioriteringer og målsettinger. Mens første generasjon er preget av optimisme, framtidstro, pågangsmot og driv (Lauglo 1996), kan det tenkes at andre generasjon er mer defaitistisk og pessimistisk. Andre generasjon kan ha erfaringer, hentet fra nærmiljø og venner, som forteller dem at mobilitetskanaler og framtidsmuligheter, som står åpne for norsk ungdom, ikke i samme grad gjelder for dem. De kan ha møtt veggen i form av rasisme og diskriminering, og kommet til den konklusjon at det ikke er bryet verdt å tilpasse seg eller jobbe hardt for å klare seg i en vanskelig skolehverdag. Alternativt kan de ha opplevd at det er mulig å tilpasse seg gjennom å utnytte det offentlige trygde- og velferdssystemet (Djuve og Hagen 1995). En slik motivasjonsstruktur åpner samtidig i større grad for utvikling av ulike former for uønsket eller asosial atferd.

Forskjeller i atferd mellom første og andre generasjon kan også knyttes til ikke-refleksive sosialiseringprosesser. Den unge utsettes for ytre påvirkninger som han eller hun ikke er seg bevisst. Gradvis kan det skje en forskyvning i hvem som er «signifikante andre», eller hvilket miljø han eller hun vanker i. Slike endringer kan blant annet føre til endringer når det gjelder voksnes sosiale nærvær og grad av uformell sosial kontroll.

Verken første eller andre generasjon unge innvandrere utgjør homogene grupper. Vi står overfor ungdommer som i særskilt grad dras mellom ulike livsanskuelser, sosiale erfaringer og tilpasninger til storsamfunnet. Lithman (1987) hevder at i studier av andre generasjon innvandrere finnes det lite som lar seg representere som normalfordelingskurver. I tillegg til å bruke gjennomsnittstall som grunnlag for sammenligninger, vil det derfor være særskilt viktig å se på spredning.

Utgangspunktet er deskriptivt. Finner vi systematiske forskjeller mellom første og andre generasjon innvandrere når det gjelder fordelingenes tyngdepunkt og spredning. Videre – hvordan fordeler innvandrerungdom seg sammenlignet med norsk ungdom? I tillegg til en rent *deskriptiv* tilnærming nyttet til utbredelse, omfang og forskjeller åpner en slik studie både for *assosiative* og *kausale* tilnærminger. En assosiativ tilnærming sikter mot å beskrive korrelater til de enkelte temaene, mens kausalanalyse sikter mot å identifisere faktorer som forklarer forskjeller i verdier, holdninger og tilpasning til det norske samfunnet. I hovedsak vil vanlige bivariate og multivariate statistiske metoder bli benyttet, som krystabeller og regresjonsanalyser.

1.4 Dagens ungdomssituasjon

Generelt framstår dagens norske ungdomsgenerasjon som vellykket og godt tilpasset arenaer som er viktige i ungdomstida (Øia 1998, Bakken 1998). Skole og utdanning står som sentrale verdier. Det meste av fritida leves i tett tilknytning til nærmiljø og familie. Hjemmet ser ut til å være det aller mest sentrale møtestedet ungdommer i mellom. Båndene til familien er sterke, og mer preget av samarbeid og gjensidig tillit enn av konfrontasjoner og protestholdninger (Øia 1998). Samtidig rapporteres det gjennom media i stor utstrekning om sosiale problemer knyttet til fenomener som ensomhet, psykiske problemer, vold, rus og kriminalitet.

Marginalitet er noe som kjennetegner ungdomsrollen generelt i vårt samfunn og vil ofte være positivt forbundet med ungdomskulturer, kreativitet og nye veier til et godt voksenliv. Marginalisering kan imidlertid også innebære en prosess i retning av sosial utstøtning og personlige problemer. Den mest nærliggende assosiasjon til marginalitet er eksternaliserende problemer som mistilpasning i skolen, kriminalitet, vold og rusbruk, men også internaliserende problemer som angst, depresjon og spiseforstyrrelser representerer former for marginalitet. De minst alvorlige, men mest utbredte tilstandene, som moderate spiseproblemer, ensomhet og ikke-deltakelse på sosiale arenaer, har blitt viet liten oppmerksomhet.

Vil det være lettere for unge innvandrere som har bodd lenge i Norge å takle slike problemer og utfordringer, eller er det tvert om slik at de med kort botid er best forankret sosialt og kulturelt?

1.5 Innvandrerungdommens særskilte utfordringer

Problemstillinger knyttet til unge med innvandrerbakgrunn er særlig aktuell fordi majoriteten av andre generasjons innvandrere ennå ikke er fylt tyve år (Vassenden 1997). Grunnlaget for senere voksenliv legges dermed i Norge. På grunn av den sterke konsentrasjonen av innvandrere fra ikke-vestlige land i Oslo, er ungdomsmiljøene i hovedstaden spesielt viktige. Statistikk over fremmedspråklige elever i Oslo-skolene (1998) forteller at omlag en av fire ungdommer i Oslo har to foreldre født i utlandet. De aller fleste av disse kommer fra ikke-vestlige land. Mange av foreldrene er analfabeter og en stor del behersker norsk språk dårlig. En stor del av fedrene og mer enn halvparten av mødrene er utenfor det ordinære arbeidslivet (Øia 1993).

Innvandrerungdommen utgjør en gruppe som står overfor en dobbelt utfordring i overgangen fra barn til voksen. De skal takle det å være ung ut i fra en vestlig og norsk målestokk. I deres opprinnelseskultur eksisterer knapt forestillinger som kan assosieres til moderne ungdom. De mangler derfor i stor utstrekning eldre forbilder og er henvist til de rollemodellene som tilbys gjennom en kommersialisert medieskapt virkelighet. Samtidig er de sammen med sine foreldre immigranter på vei inn i en fremmed kultur. Innvandrerungdommen skal inn i et samfunn som til dels er svært forskjellig fra den kultur og det samfunnet foreldrene vokste opp i. Hva vil det si å forvalte ungdomstida med et slikt utgangspunkt? Selv om alt tyder på at de fleste innvandrerungdommene er velfungerende både på skolen og i fritida, er faren for utstøtning stor.

Dersom det er slik at innvandrerungdommen står mellom to kulturer, er det da mellom en norsk kultur og opprinnelseskulturen? Alternativt kan det være slik at innvandrerungdommen i stedet lærer å forholde seg til en globalisert felles storbykultur som de deler med «etnisk» norske ungdommer. I forhold til en slik utfordring stiller norsk ungdom og innvandrerungdom likt. Også norsk ungdom må lære å tilpasse seg og skjønne kodene i et samfunn som til dels er svært forskjellig fra det foreldrene vokste opp i. På noen områder kan det se ut til at innvandrerungdommen er mer «moderne» enn norsk ungdom. Innvandrerungdommen tar byrommet i bruk på en mer aktiv måte enn norske ungdommer. Populærmusikken har i stor grad røtter i, og henter inspirasjon fra, ulike «etniske» musikktradisjoner. Det er heller ikke sikkert at dyder som forbindes med tradisjonsbaserte samfunn, som respekt for foreldre, flid og måtehold med alkohol er et dårlig utgangspunkt for å mestre de kravene det moderne samfunnet setter.

I den allmenne debatten har andre generasjon innvandrere blitt diskutert i termer alt i fra at det her ligger en tidsinnstilt bombe, til at det vokser fram en permanent etnisk basert underklasse (Wikan 1995). Mer optimistisk har det vært pekt på at andre generasjon utmerker seg både med en påfallende oppadgående sosial mobilitet og kulturell kreativitet. Hvilken vei utviklingsforløpet tar vil ikke bare avhenge av interne prosesser og valg i denne gruppa, men også av den ytre kontekst. Hvilke muligheter, forutsetninger og begrensninger ligger i det norske samfunnet? Hvordan mestrer innvandrerungdommen skolesituasjonen? Vil det være plass for disse ungdommene på arbeidsmarkedet?

De strategiene eller tilpasningsformene som står til disposisjon for ungdom i multikulturelle og multietniske miljøer går i flere retninger. Med utgangspunkt i Berrys (1989) «psychological acculturation theory» konstruerer Lackland Sam (1994) fire ulike strategier for tilpasning til det norske samfunnet. Strategiene bygger på for det første hvor viktig oppleves det å ta vare på egne særegenheter og kulturelle identitet, og for det andre hvor viktig er det å utvikle relasjoner til andre grupper i storsamfunnet. De fire tilpasningsformene er integrasjon, assimilasjon, separasjon og marginalisering.

Et problem med en slik måte å tenke på, er at det implisitt forutsettes at individet foretar bevisste valg. Alternativet er å se på slike utviklingstrekk som mer eller mindre utematiserte og ubevisste prosesser. De unge utsettes for ytre påvirkninger som fører dem i ulike retninger. Selv om ungdom med etnisk bakgrunn ønsker å ta vare på sine kulturtradisjoner, er de kreftene som påvirker handlingsvalg og verdier mektige og allestedsnærværende. Innvandrerungdom møter storsamfunnets krav, forventninger, vurderinger og væremåter gjennom skole, media og på fritida.

Opplevelse av og muligheter for sosial mobilitet vil spille en stor rolle for individuelle tilpasninger. Basert på amerikanske studier framhever Rumbaut tre mulige eller nærliggende utviklingsforløp. Det første representerer en oppadgående sosial mobilitet og assimilering «into the white middle-class majority». En alternativ form for tilpasning «may lead to downward mobility and assimilation into the inner-city underclass» (Rumbaut 1996:124). Situasjonen innbyr også til en oppadgående sosial mobilitet kombinert med solidaritet og tilknytning til en etnisk immigrantgruppe. Rumbaut referere til en klassisk studie (Child 1943) av italienske immigranter på slutten av 1930-tallet.

Child (1943) described three main reactions to the dilemma of maintaining relations with the immigrant family of origin - the «rebel» (who assimilates into the American milieu), the «ingroup» type (who retains an Italian ethnicity), and the «apathetic» or marginal reaction - each shaped by a set of centripetal and centrifugal social forces. (Rumbaut 1996:125)

Generelt beskriver marginalisering prosesser der enkeltindivider eller grupper blir støtt ut eller dradd mot samfunnets ytterkant eller grenser. Begrepet har noe til felles med periferi. Både marginalitet og periferi representerer det motsatte av sentrum. Heggen (1999) legger vekt på at marginalisering kan oppstå som resultat av en kulturkonflikt. Et slikt perspektiv

har sitt opphav i den såkalte Chicago-skolen og Robert Park (1928). Utgangspunktet for Park var jødiske immigranter i amerikanske storbyer. Disse immigrantgruppene ble dradd mellom sin egen tradisjonsbaserte kultur og storsamfunnets mangfold.

Endra rammevilkår for samhandling mellom folk legg grunnlaget for ei konflikt mellom eit gammalt og eit nytt sjølv. Det inneber ein slags delt personlegdom. Han (Park..) framstiller slik «the marginal man» som ein permanent krisetilstand. (Heggen 1999: 218)

Marginalitet framstår altså som en kulturkonflikt der den enkelte blir stående i en identitetskonflikt både mellom og samtidig utenfor to kulturer. Heggen bruker denne tilnærmingen til å studere ungdom i norske utkant- og kystområder. Slike ungdommer har sine røtter og sin identitet i en tradisjonell kystkultur, men er samtidig avhengig av storsamfunnets kultur forankret i skolegang og formelle kvalifikasjoner. Et slikt synspunkt vil samtidig ha stor relevans som beskrivelse av situasjonen til innvandrerungdom.

Det kan i slike møter mellom ulike kulturer også tenkes et mer synkretistisk perspektiv. Et synkretistisk perspektiv har i stor utstrekning vokst fram som en reaksjon mot å redusere innvandrernes identitet og kultur til et valg mellom opphavskulturen og den nye majoritetskulturen. I stedet oppstår det nye innovative prosesser når den tradisjonelle innvandrer-kulturen møter majoritetssamfunnets sosiale struktur. Det utvikles nye multi-etniske identiteter, kulturmønstere og selvoppfatninger (Vestel 1995).

Et særskilt problem knyttet til innvandrerungdom er forholdet mellom kjønnene. Guttene ser ut til å ha større frihet og samtidig lettere for å tilpasse seg en vestlig livsstil. Særlig innvandrerjentene har spesielle problemer knyttet til sosial integrering. Vi vet for lite om denne typen «usynlig» marginalitet, som blant annet kan skyldes kjønnsroller på kollisjonskurs med sentrale verdier hos majoriteten i det norske samfunn.

1.6 Kunnskap om ungdomsproblemer blant unge innvandrere

På landsbasis viser kriminalstatistikken at innvandrere fra land utenfor Europa er overrepresentert blant de som blir siktet. Noe av denne overrepresentasjonen skyldes at innvandrerbefolkningen i større grad enn majoritetsbefolkningen består av yngre menn bosatt i byene (Vassenden 1997). Selvrapporderingsundersøkelser fra Oslo viser at innvandrerungdom

generelt er mer lovlydige og at forbruket av både illegale og legale rusmidler er minst utbredt blant ikke-vestlige innvandrerdømmere (Øia 1993, Bakken 1998). Det er særlig store forskjeller mellom norske ungdommer og innvandrerdømmere når det gjelder mindre alvorlige lovbrudd og atferdsproblemer, samt alkoholforbruk. Innvandrerdømmene er særlig lovlydige.

Selv om innvandrerdømmere har større terskler for å bryte loven og gjøre noe galt, er gruppa i like stor grad representert i blant unge som har utviklet store atferdsproblemer (Bakken 1998). Dette gjelder også i forhold til omfattende bruk av illegale rusmidler (Vestel m.fl. 1996). Resultatene antyder at desto mer alvorlige forhold som studeres, desto mindre er også forskjellene mellom innvandrerdømmere og norske ungdommer. Mekanismen kan være at innvandrerdømmere står overfor en sterkere polarisering innad i ungdomsmiljøet og i relasjon til foreldrene. Dette betyr i så fall at det i innvandrerdømmegruppa er betydelig avstand mellom en stor og relativt lovlydig gruppe, og den mindre gruppa av utagerende og kriminelt belastede ungdommer.

Når det gjelder studier av internaliserende problemer blant unge med innvandrerbakgrunn i Norge, finnes lite systematisk kunnskap. Enkelte resultater tyder på at innvandrerdømmere oftere vender problemer innover mot seg selv, og at de generelt opplever større psykiske belastninger enn norske ungdommer (Øia 1993). Innvandrerdømmere er videre overrepresentert i den gruppa som rapporterer at de ofte føler seg ensomme.

Funnene åpner for videre problemstillinger. Særlig interessant vil det være å se de eksternaliserende og internaliserende problemene i sammenheng. En hypotese kan være at det først og fremst er de av innvandrerdømmene som «aldri gjør noe galt» som har de største psykiske belastningene. I så fall vil den sterkere polariseringen når det gjelder atferdsproblemer bare gjenspeile to ulike måter å uttrykke problemer i ungdomstida på.

1.7 Data og underutvalg

Analysen er basert på selvrporteringsdata spesielt designet for å belyse ovennevnte problemstillinger. Materialet fra *Ungdomsundersøkelsen i Oslo 1996* er enestående ved at det for første gang er samlet inn omfattende opplysninger om tre hele årskull Oslo-ungdom. Utvalget består av 94,3 prosent av samtlige elever i Oslo-skolen i de to siste klassetrinnene

på ungdomsskolen og på grunnkurs videregående skole. I tillegg til alle offentlige skoler er det inkludert privatskoler og spesialinstitusjoner i Oslo. Materialet inneholder mer enn syv hundre variabler, som omfatter en rekke temaer som for eksempel skoletilpasning, fritidsbruk og familieforhold. Hovedresultater fra undersøkelsen foreligger i boka *Generasjonskløften som ble borte* (Øia 1998) og NOVA-rapporten *Ungdomstid i storbyen* (Bakken 1998).

Til sammen deltok 11 425 respondenter, hovedsakelig i alderen 14-17 år. Samlet var det 2 444 personer (21,5 prosent) som oppga at begge foreldrene er født i et annet land enn Norge. En slik definisjon av innvandrere vil bli benyttet og er i samsvar med Statistisk sentralbyrå. Etter innføringen av Reform-94 er alle sikret videregående utdanning. Likevel er det en mindre gruppe som ikke fortsetter skolegangen etter avsluttet grunnskole. Tendensielt kan det se ut til at frafallet er noe større blant innvandrere-ungdommen. Fire av spørreskjemaets trettito sider ble kun fylt ut av ungdom hvor begge foreldrene er født i et annet land, mens tre av sidene bare ble fylt ut av norske ungdommer. På grunn av spørreskjemaets omfang ble det utarbeidet en forkortet variant til elever med så store språk- eller konsentrasjonsvansker at det gjorde det vanskelig for disse å komme gjennom det lange spørreskjemaet. Av de som har fått forkortet spørreskjema er langt de fleste innvandrere.

Ut fra de utvalgskriteriene som her er lagt til grunn, er det bare det pakistanske miljøet som er stort nok til å kunne skiller ut som en egen nasjonalitetsgruppe. Utvalget vil derfor deles inn etter følgende kriterier:

- 1) *Andre generasjon pakistanske ungdommer.* Dvs. ungdommer som er født i Norge, men hvor begge foreldrene er av pakistansk opprinnelse.
- 2) *Første generasjon pakistanske ungdommer.* Dvs. ungdommer som har pakistanske foreldre, som var minst syv år da de kom til Norge og som har bodd i Norge i minst tre år.
- 3) *Norske ungdommer.* For å få mest mulig «reine» grupper er kriteriet for å bli definert som norsk i denne sammenheng at begge foreldrene er norske.
- 4) *Andre generasjon innvandrere fra alle andre land enn Pakistan.* Dvs. ungdommer som er født i Norge, men hvor ingen av foreldrene er av norsk eller pakistansk opprinnelse. Her er også inkludert ungdommer fra vestlige land.

- 5) *Første generasjon innvandrere fra alle andre land enn Pakistan.* Dvs. ungdommer som har utenlandske foreldre (ikke pakistanske), som var minst syv år da de kom til Norge og som har bodd i Norge i minst tre år. Her er inkludert ungdommer fra vestlige land.

Ungdommer som ikke tilfredsstillt noen av disse kriteriene er fjernet fra analysegrunnlaget.

Pakistanerne hører til de eldste og mest etablerte innvandrergруппene i Oslo. De er homogene i den forstand at utspringet ligger i arbeidsimmigrasjon fra begynnelsen av 70-tallet. Homogeniteten ligger også i at en stor del av dem kommer i fra det samme geografiske området i Pakistan. I 1975 ble det innført såkalt midlertidig innvandringstopp for land utenfor den vestlige verden (Haagensen 1992). Etter 1975 har Norge i prinsippet bare sluppet inn flyktninger samt innvandring basert på familiegjenforening og ekteskapsinngåelser.

Er det grunn til å forvente en mer problematisk gruppe inn i landet hvis disse består av asylsøkere snarere enn av innvandrere? Asylsøkere kommer i prinsippet fra en røff fortid. De tar ofte med seg traumatiske opplevelser som godt kan gjenfinnes eller overføres på barna. Blant asylsøkere vil det også være en del eventyrere og kriminelle elementer. I det minste er tanken bak å ta i mot asylsøkere basert på humanistiske prinsipper. Hensikten er ikke å plukke ut de best egnede, slik det mer legitimt gjøres når det gjelder regulær arbeidsinnvandring. Det kan argumenteres for at dermed må mottakerlandet også ta med på kjøpet en del problemer. Det er vanskelig å være snill mot folk, som i hvert fall i prinsippet er på rømmen, og samtidig satse på at disse gruppene friksjonsfritt skal la seg integrere – slik regulære innvandrere i større grad kan forventes å gjøre.

Poenget er at innvandrergруппer kan ha så ymse bakgrunn. Noen er flyktninger eller asylsøkere. Andre kommer fra Vesten eller våre naboland Sverige og Danmark. Ogbu (1987) har på basis av en studie av amerikanske minoriteter gjort et skille mellom det han kaller frivillige og ufrivillige immigranter. Hans studie viser at bakgrunnen og motivasjonen for innvandringen har store konsekvenser for evnen til tilpasning og integrering. De frivillige innvandrergруппene ser motstand og diskriminering som midlertidige problemer, som kan overvinnes. Ufrivillige minoriteter, som tidligere negerslaver, opplever derimot slike problemer som en bekreftelse på deres håpløse sosiale situasjon. De utvikler derfor i større grad kollektive motstandskulturer og legger mindre vekt på individuell sosial mobilitet.

Avstanden fra USA til den norske situasjonen er stor. Likevel er det grunn til å mene at grupper av innvandrere, som har kommet etter 1975, i større grad har et utgangspunkt som ligner det Ogbu kaller ufrivillige minoriteter. Spørsmålet blir om de mønstrene, forskjellene og forklaringsfaktorene som gjelder for pakistanske ungdommer, også har gyldighet generelt i det breie internasjonale utvalget satt sammen av alle de andre nasjonalitetene? Dersom det er slik vil vi få en økt sikkerhet for at funnene er generaliserbare.

Tabell 1.1: Utvalgets sammensetning basert på skillet mellom norske ungdommer, pakistanske ungdommer og ungdommer fra Verden utenom (hele tall):

Norske ungdommer	7423
Pakistanske første generasjon	147
Pakistanske andre generasjon	438
Verden utenom første generasjon	684
Verden utenom andre generasjon	476

Innvendingene mot den kategoriseringen som er foretatt er åpenbare. Gir det mening å operere med en samlekategori som heter «Verden utenom»? Kan effekter av botid sammenlignes mellom nasjonalitetsgrupper som har ulik innvandringshistorie, og som befinner seg i ulike «faser» av innvandringen? Innvendinger av denne type ville ikke meldt seg med samme tyngde dersom utvalget hadde vært av mer normal størrelse. Med et utvalg på to eller tre tusen Osloungdommer hadde det ikke vært mulig å skille mellom ulike kategorier av innvandrerungdom. I en viss forstand er det altså et luksusproblem som skal løses. Samtidig står vi overfor et mangelproblem i den forstand at det er problematisk å sette sammen homogene og meningsfylte kategorier basert på ulike nasjonaliteter.

Ut fra pragmatiske vurderinger er det konstruert egne underutvalg innenfor kategorien Verden utenom. Underutvalg gjør det mulig å sjekke om tendenser som gjelder for hele utvalget også gjelder for underutvalgene. Det er skilt mellom:

Østasiatisk ungdom: Inn i kategorien østasiatisk ungdom går alle land i Asia som geografisk plasserer seg øst for Pakistan. Den største gruppa er vietnamesere fulgt av ungdom fra India, Filippinene, Sri Lanka og Kina.

Vestasiatisk ungdom: Inn her går alle asiatiske land vest for Pakistan. Vest-Asia inkluderer også Afghanistan, tidligere Sovjetrepublikker og Tyrkia. Den største gruppa er tyrkisk ungdom og deretter ungdom fra Iran.

Afrikansk ungdom: Hovedtyngden av de afrikanske ungdommene kommer i fra Nord-Afrika og spesielt Marokko. I tillegg er det større kontingenter fra Somalia og Eritrea.

Vestlig ungdom: Til vesten regnes Vest-Europa inkludert Hellas, Canada og USA. I denne gruppa kommer de fleste fra Sverige, Danmark, Storbritannia, Tyskland og USA.

Østeuropeisk ungdom: Tyngden av østeuropeisk ungdom kommer i fra de ulike delrepublikkene i tidligere Jugoslavia og i tillegg Polen.

Latinamerikansk ungdom: Hovedtyngden kommer i fra Chile.

Tabell 1.2: Sammensetning av kategorien Verden utenom fordelt på første og andre generasjon (hele tall):

Verden utenom:	Første generasjon:	Andre generasjon:	Alle: (inkludert utelatte)
Vest-Europa	24	54	135
Øst-Europa	103	120	266
Afrika	133	125	336
Vest-Asia	195	48	312
Øst-Asia	201	124	436
Latinamerika	28	5	67

Den latinamerikanske gruppa er for liten til å kunne brukes i analyser der det skilles mellom første og andre generasjon innvandrere. De vestlige ungdommene utgjør også en liten gruppe som ikke står i noen proporsjoner til at en stor del av innvandrerne kommer i fra våre naboland. Forklaringen ligger dels i at mange av de vestlige innvandrerne kommer som enslige, og dels i hvem den enkelte velger å få barn med. Hele 76 prosent av de ungdommene som har far fra et vestlig land, har norsk mor. Tilsvarende har 69 prosent av ungdommene med mor fra vestlig land norsk far.

En del av de unge innvandrerne kommer fra ufullstendige familier, eller de har kommet hit alene som flyktninger. Fraværet av far og mor er målt ved spørsmål om mor og far bor i Norge. Her er altså ikke noe krav til at mor og

far skal bo sammen i en fullstendig familie. Spesielt blant første generasjon innvandrere som kommer i fra Verden utenom, er det mange som mangler mor eller far i Norge. 22 prosent har far i et fremmed land og 10 prosent mangler mor i Norge. I kategorien andre generasjon Verden utenom, er det 7 prosent som har far i et fremmed land og 1 prosent mangler mor i Norge. Blant latinamerikanske første generasjon ungdommer, er det hele 39 prosent som mangler far i Norge. Tilsvarende tall for vesteuropeerne og afrikanerne er 32 prosent og for østeuropeerne 29 prosent. 21 prosent av første generasjon afrikanske ungdommer, 14 prosent fra Østeuropa og 14 prosent fra Latinamerika mangler mor i Norge. Dersom vi går ut fra at fravær av mor eller far utgjør en belastning, på samme måte som dette kan være et problem også for norske ungdommer, burde det relativt sett øke forekomsten av problemer i første generasjon. I drøftingen vil det bli foretatt selvstendige analyser for å sjekke i hvilken grad disse forskjellene i familieforhold har konsekvenser. Et annet forhold som også kan ha konsekvenser er alder.

Tabell 1.3: Utvalgets alderssammensetning - gjennomsnittstall sammenlignet for første og andre generasjon innvandrere og norske ungdommer.

	1. gen.	2. gen	Sign:
Norske ungdommer		15,4	
Vesteuropeisk ungdom	15,8	15,3	.047
Afrikansk ungdom	15,9	15,5	.008
Latinamerikansk ungdom	16,1	14,8	.041
Vestasiatisk ungdom	15,8	15,3	.001
Østasiatisk ungdom	16,0	15,3	.000
Pakistansk ungdom	16,1	15,6	.000
Østeuropeisk ungdom	15,7	15,5	.082

Gjennomgående og uavhengig av nasjonalitet er første generasjon innvandrere rundt et halvt år eldre enn andre generasjon. Mønsteret med at første generasjon er eldre enn andre generasjon gjentar seg dersom det kontrolleres for hvert klassetrinn. Forklaringen ligger i at første generasjon ofte kan være litt forsinket i sitt utdanningsløp. Spørsmålet blir om en slik aldersforskyvning generasjonene i mellom har konsekvenser for tolking av resultater. Når det gjelder kriminalitet er det i utvalget som helhet ikke

klare endringer innenfor de alderskategoriene som det her er snakk om. Derimot er rusmiddelbruk sterkt avhengig av alder.

1.8 Mål på internaliserende og eksternaliserende problemer

De feltene som skal belyses er følgende:

Kriminalitet og andre typer asosial atferd

Kriminalitet og asosialitet er målt ved hjelp av et omfattende batteri av spørsmål som dekker spekteret fra relativt uskyldige forhold som skole-skulk og sniking på buss og trikk, til alvorlige forseelser som grov vold, innbrudd, hærverk og så videre. Det spørres etter antall ganger «i løpet av siste år» den enkelte har utført hver av disse handlingene. Varianter av dette spørsmålsbatteriet er testet ut og brukt i en rekke tidligere undersøkelser.

Rusmiddelbruk

Denne problematikken er dekket ved hjelp av en rekke spørsmål. Dels er det spurt etter antall ganger siste år den enkelte har drukket hjemmebrent, sniffet, brukt hasj og marihuana og andre typer narkotiske stoffer. Det er også detaljerte spørsmål om hvor ofte og hvor mye den enkelte drikker alkohol, hvilke typer narkotika som brukes og tobakksrøyking. Spørsmålene om rusatferd er i stor grad testet ut og brukt i tidligere undersøkelser.

Psykisk helse og selvbilde

Psykisk helse er målt ved hjelp av tre skalaer. Det første er en serie av utsagn som skal måle ensomhet, eller følelsen av i hvilken grad den enkelte har kontakt med andre mennesker. Spørsmålene er basert på oversettelse av UCLA Loneliness Scale (Russel & Peplau & Cutrona 1980).

Den andre skalaen baserer seg på Hopkins Symptom Checklist (SCL) (Derogatis 1974) og tapper følelse av angst, indre uro og depressivt stemningsleie. I Norge er en forkortet versjon av dette målet brukt i helseundersøkelsen 1985. I sitt doktorgradsarbeid har Torild Hammer (1991) brukt en ytterligere forkortet utgave i studier av sammenhenger mellom ungdomsarbeidsløshet og psykisk helse. Målet er brukt i litt ulike varianter både i «Ung i Norge» undersøkelsen og i tidligere ungdomsundersøkelser i Oslo.

Det tredje målet fanger ulike sider ved ungdommens selvbilde. Spørsmålene er basert på «The Self-Perception Profile for Adolescents» (Harter 1988). Dette målet er svært omfattende. Her er tatt med:

- Akademisk selvbilde knyttet til skoleprestasjoner
- Generelt eller globalt selvbilde.

1.9 Årsaksvariabler

Identitet og tilpasning

I analysen vil det bli trukket inn et sett med spørsmål som er ment å fange opp nasjonal, etnisk eller kulturell identitet og tilpasning. Det viktigste av disse batteriene er hentet fra Lackland Sam (1994). Hensikten er å måle akkulturasjon, dvs ulike tilpasningsstrategier til det norske samfunnet. I tillegg finnes det spørsmål som mellom annet omhandler oppfatning eller opplevelse av nasjonal identitet – om den enkelte føler seg som norsk eller innvandrere. Problemstillingen og begrunnelsen for å trekke inn denne typen variabler, er å undersøke om det som et resultat av botid foregår endringer i kulturell og nasjonal identifikasjon.

Theories derived from the experiences of European immigrants and their children in the early twentieth century predicted that the more time spent in the United States, the more likely second-generation youths were to adopt an «American-identity» and to reduce ties to the ethnic identities and culture of their parents. (Waters 1996: 175)

Når det gjelder endring av nasjonal identitet kan det tenkes flere utviklingslinjer. Mest nærliggende er en forskyvning av identiteten fra å føle seg som innvandrere i retning av å føle seg som norsk. Alternativt kan utviklingen peke mot en økende marginalisering i betydning av at den enkelte unge innvandrere verken føler seg som norsk eller solidariserer seg med sin opprinnelige etniske bakgrunn. Slike prosesser vil mellom annet avhenge av nærværet eller fraværet av opplevd diskriminering (Rumbaut 1996). Vil slike endringer eventuelt bidra til å forklare ulike marginaliseringsprosesser? Disse spørsmålene som bare er stilt til innvandrerne, vil altså ha status som en type mellomliggende variabler.

Alternative årsaker

I den utstrekning kulturell identitet og tilpasning ikke er tilstrekkelige til å forklare eventuelle forskjeller i atferd mellom første og andre generasjon,

vil det være nødvendig å lete langs et bredere spekter av mulige årsaker. Her skal antydes noen alternative mulige forklaringer.

- 1) Skjer det endringer i familiens funksjonsmåte fra første til andre generasjon. Andre generasjon vil ha foreldre som har lenger botid i Norge, og dermed også bedre forutsetninger til å klare seg sosialt og kulturelt. Fører dette til at innvandrerforeldre til barn av andre generasjon er mer «norske» i sin oppdragelsesstil? Det kan gi barna større frihet. Alternativt kan spennings- og konfliktnivået mellom foreldre og barn være større i andre generasjon.
- 2) Botid kan influere på fritidsmønsteret til den enkelte unge. En mulighet er at andre generasjon har flere norske venner, er mer integrert i norske aktiviteter og derfor også i større grad «tar etter» væremåten til norske ungdommer. Økende tilknytning og integrasjon i det norske ungdomsmiljøet kan tenkes å ha en rekke ulike effekter – både positive og negative. Er det slik at andre generasjon unge innvandrere i større grad trekker mot fritidsarenaer der voksne har liten mulighet til å utøve uformell sosial kontroll? En slik arena er sentrum der mulighetene for anonymitet er store.
- 3) Det vil være av stor betydning hvilken tolkning de unge gjør av sin egen sosiale situasjon. Opplever andre generasjon gjennom økt kontakt med det norske samfunnet også mer rasisme og flere negative reaksjoner. Slike negative reaksjoner kan i sin tur stimulere til utvikling av etnisk baserte motstandskulturer som virker til å legitimere ulike former for asosial atferd. En annen mulighet er at andre generasjon unge innvandrere i større grad trekke mot motstandskulturer eller subkulturer med røtter i det norske ungdomsmiljøet.
- 4) Skolen utgjør et sentralt møte med det norske samfunnet. Her ligger nøkkelen til sosial mobilitet og innpass på arbeidsmarkedet. En mulighet er at andre generasjon i større grad opplever og erfarer at det likevel ikke nytter. Uansett hvor mye de leser og gjør lekser får de likevel dårligere karakterer enn sine medelever. Svaret på en slik situasjon kan være at de unge søker seg mot mer umiddelbare opplevelser her og nå. Dermed vil skolegangen, som investering i egen framtid, bli mindre viktig. Vokser det fram en etnisk underklasse basert på at andre generasjon innvandrere mister trua på mulighetene for sosial mobilitet? Kan en slik prosess eventuelt bidra til å forklare marginaliseringsprosesser?

2 Kriminalitet og asosiale handlinger

2.1 Omfang

Kriminalitet eller asosialitet omfatter et bredt spekter av ulike handlinger og atferdsformer. Kompleksiteten i fenomenet er forsøkt fanget inn ved hjelp av et spørsmålsbatteri som dekker alt fra relativt uskyldige fenomener som skoleskulk til alvorlig kriminalitet. Instrumentet som er brukt er en omarbeidet og videreutviklet versjon hentet fra Olweus (Olweus 1991) skala for antisosial atferd og National Youth Longitudinal Study (Windle 1990). De unge ble for hver handling bedt om å skrive ned antall ganger de hadde vært med på dette i løpet av det siste året.

Innvendinger mot en slik framgangsmåte kan knyttes både til sannferdigheten i rapporteringen og til hukommelse. Et år er relativt kort tid. Likevel er det trolig få som fører regnskap over hvor ofte de skulker skolen eller sniker på trikken. For å redusere usikkerhetsmomentet knyttet til sviktende hukommelse er svarene omkodet til seks kategorier: Ingen ganger, en gang, to til fem ganger, seks til ti ganger, elleve til førtini ganger, og femti eller flere ganger. Hyppighet måles dermed ved hjelp av en seks-delt skala. Vanskeligere er det å gardere seg mot bevisst feilrapportering. Slik feilrapportering kan gå i flere retninger. Kanskje er det noen som skryter på seg handlinger som de ikke har begått, mens andre bevisst underrapporterer. Underrapportering kan skyldes frykt for at handlingen skal oppdages – selv om undersøkelsen var anonym. Mer problematisk er det at vi ikke her vet om det også kan ligge kulturelle føringer til grunn. Er behovet for å kjekke seg, eller underrapportere, like utbredt i alle etniske miljøer?

Bakken (1998) rapporterer den generelle forekomsten. Vanligst er det å snike på buss, tog eller trikk og skulke skolen. 59 prosent har reist uten gyldig billett siste året, mens 44 prosent har skulket skolen. 24 prosent oppgir at de har tatt varer fra butikk uten å betale. Det innebærer ikke at slike handlinger er uten konsekvenser for den enkelte dersom de er hyppig forekommende, eller dersom de inngår i et mer omfattende mønster. Langt mer uvanlig er alvorlige forseelser som innbrudd, tyveri og trusler.

Tabell 2.1: Forekomst av et sett med asosiale eller kriminelle handlinger sett i samband med nasjonalitet. Andel i prosent som siste år, siste tolv måneder har utført disse handlingene:

Har du i løpet av de siste 12 måneder...	Norsk	Pakistan 1.gen	Pakistan 2.gen	Verden 1. gen	Verden 2. gen
Lurt deg fra å betale på buss, tog el.	64	22	34	35	46
Skulket skolen	46	27	28	36	39
Tatt varer fra butikk uten å betale	26	10	8	14	17
Blitt innkalt til rektor for noe galt du har gjort (ikke signifikant)	16	11	14	17	19
Hatt en voldsom krangel med lærer	15	5	6	13	14
Vært borte en hel natt uten at foreldrene visste hvor du var	14	7	4	12	10
Med vilje ødelagt vindusruter, buss-seter el	12	1	6	6	8
Truet eller utøvet vold mot noen	12	6	5	6	11
Sprayet på vegger, busser T-baner el	7	4	2	5	5
Tyvlånt sykkel eller moped	7	4	3	3	6
Stjålet noe til en verdi av mer enn tusen kroner	5	3	3	5	7
Vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen	4	9	5	7	7
Brutt deg inn for å stjele noe	5	1	2	3	5
Stjålet bil eller motorsykkel (ikke signifikant)	3	2	2	2	4
Truet til deg penger eller ting	3	1	2	3	6

Når det gjelder en rekke av disse forholdene er de norske ungdommene i flertall. Spesielt er det store forskjeller mellom de norske og andre grupper når det gjelder sniking på buss, trikk og bane, skulke skolen og nasking eller butiktktyverier. For mer alvorlige forhold som vold, innbrudd og trusler er bildet mer delt. Det blir hevdet at ut i fra æresbegreper i innvandremiljøer (Lien 1993), er det vanskelig å stole på det innvandrerne rapporterer om kriminalitet i spørreskjemaer. Dersom dette hadde vært rett skulle vi tro at det i første rekke er de alvorlige tingene innvandrerungdommen er tilbakeholdende med å rapportere – men det er tvert om.

Enkel korrelasjonsanalyse viser at alle disse formene for asosialitet eller kriminalitet korrelerer signifikant positiv med hverandre. Det innebærer at dersom den enkelte unge har begått en av disse handlingene øker sjansene for at han eller hun har utført andre av disse handlingene. Ut fra dette er det mulig å argumentere for at disse ulike atferdsformene handler om, eller uttrykker, en felles dimensjon. Denne dimensjonen kan gjerne betegnes som asosialitet. Likevel forteller den store forskjellen i hyppighet mellom ulike atferdsformer at mange av de ungdommene som begår mindre alvorlige ting har sperrer mot alvorlige forseelser eller ren kriminalitet. Sagt på en annen måte – ungdommer som begår alvorlig kriminalitet viser asosial atferd også når det gjelder mindre alvorlige forseelser. Det er derfor ikke noen automatikk i retning av at ungdom som leilighetsvis begår kriminelle eller asosiale handlinger står i fare for å utvikle en mer permanent kriminell livsstil.

2.2 Underliggende dimensjoner

For å finne fram til underliggende dimensjoner er det brukt faktoranalyse. Faktoranalyse hjelper til med å se underliggende strukturer i en gruppe av variabler eller utsagn. Er det slik at den som svarer positivt på et utsagn også har en tendens til å svare positivt på et sett andre utsagn? Dersom sammenhengen er slik, så kan det gjerne være en felles underliggende dimensjon, holdning eller atferd som virker styrende. Bruk av faktoranalyse er en usikker teknikk i den forstand at de mønstrene som tegner seg kan variere med antall faktorer som går inn i løsningen, hvilke spørsmål som legges inn og rotasjonsprinsipper som anvendes. Faktoranalyse kan brukes som en eksplorerende metode basert på prøving og feiling (Skrondal 1996). Gjennom faktoranalyse avdekkes det strukturer eller underliggende dimensjoner. Tolkingen, hva som er meningsinnholdet i slike underliggende dimensjoner, hjelper datamaskinen ikke til med. Faktoranalyse vil i fortsettelsen bli brukt som grunnlag for å konstruere sumskårer eller indekser hvor flere variabler blir slått sammen til et felles mål. Gjennom bruk av faktoranalyse øker sikkerheten for at variabler som inngår i en sumskåre virkelig beskriver samme underliggende fenomen.

Faktoranalysen gir to relativt tydelige underdimensjoner (se vedlegg: tabell 2.2). En stor del av spørsmålene inngår likevel ikke i noen av disse to underdimensjonen. Den første og sterkeste inneholder mer alvorlige forhold som kan karakteriseres som ren kriminalitet (forklart varians 31,3 prosent, $\text{Alpha}=.81$). Inn her går:

- Truet til deg penger eller ting.
- Brutt deg inn noe sted for å stjele noe.
- Stjålet noe til en verdi av mer enn tusen kroner.
- Stjålet bil eller motorsykkel.
- Vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen.
- Sprayet på vegger, busser, T-baner o.l.
- Truet noen eller utøvet vold mot noen.
- Tyvlånt sykkel eller moped.

Et spesialtilfelle av denne kriminaliteten er knyttet til utøvelse av vold. Dette fenomenet er av interesse å analysere for seg selv. På basis av faktoren skal det derfor konstrueres to sumskårer. Den første inneholder de to handlingene: «truet til deg penger eller ting» og «vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen». Sumskåren kalles for *Vold*. Det tredje utsagnet som også omhandler vold, «truet noen eller utøvet vold mot noen», er mer uspesifisert og langt mer vanlig. En slik atferd kan dekke slåssing og knuffing i skolegården. For å skille alvorlig vold ut som egen kategori er derfor dette utsagnet utelatt. De andre handlingene inngår i en sumskåre som kalles *Kriminalitet*.

Den andre faktorløsningen berører mindre alvorlige forhold som har å gjøre med generell uorden og mistilpasning på skolen og i andre sosiale sammenhenger (forklart varians 6,4 prosent, Alpha)=.65). Inn her går:

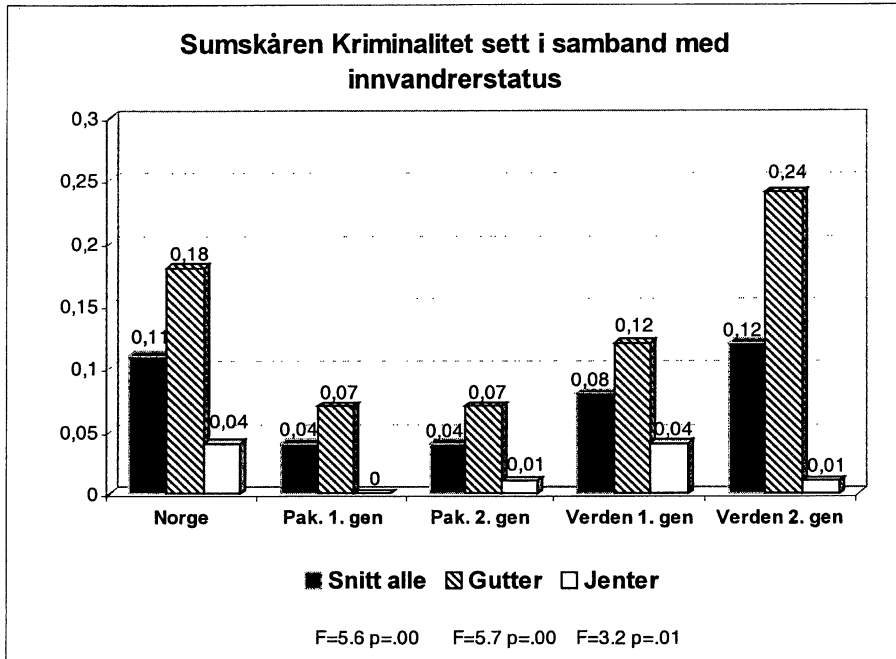
- Lurt deg fra å betale på buss, tog eller lignende.
- Skulket skolen.
- Vært borte en hel natt uten at foreldrene dine visste hvor du var.
- Tatt varer fra butikk uten å betale.
- Hatt en voldsom krangel med en lærer.

Sumskåren kalles for *Uorden*.

Alle disse tre sumskårene er konstruert ut fra felles måleenhet basert på at antall ganger den enkelte handling er utført, er omkodet til seks kategorier. I prinsippet kan sumskårene derfor variere fra null til seks. Null innebærer at ingen av handlingene som inngår i sumskåren er utført siste året, mens seks innebærer at alle handlingene er utført femti ganger eller mer. Gjennom en slik felles måleenhet får vi dermed også fram den relative hyppigheten av de ulike handlingstypene.

2.2.1 Kriminalitet

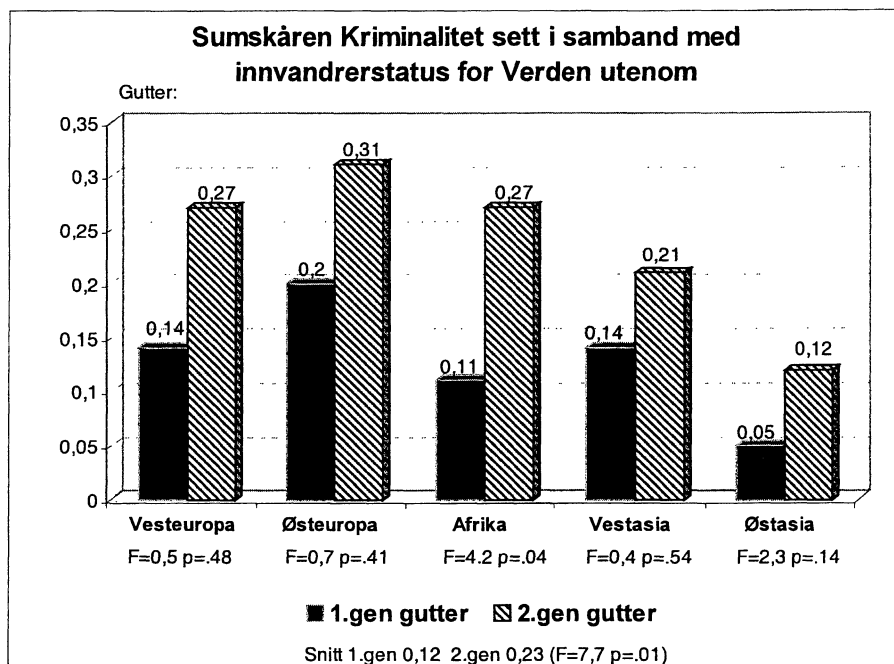
Hvordan varierer forekomsten av det som her er definert som kriminelle handlinger ut fra etnisk bakgrunn, første og andre generasjon og kjønn?

Uansett nasjonalitet og innvandrersstatus er det store forskjeller mellom gutter og jenter (figur: Sumskåren Kriminalitet sett i samband med innvandrersstatus). Spesielt er denne forskjellen tydelig i innvandremiljøene. Høyest på sumskåren for *Kriminalitet* skårer Verden andre generasjon gutter (0,24) med norske gutter (0,18) på andre plass. Blant første generasjon pakistanske jenter ble det ikke registrert slike former for kriminell aktivitet i det hele tatt. Både blant gutter og jenter ligger det pakistanske miljøet lavest. I det pakistanske miljøet er det heller ingen forskjeller mellom første og andre generasjon. Hos ungdommer fra Verden utenom er andre generasjon markert mest kriminelle. Imidlertid er det guttene som står for denne forskjellen og skaper kontrasten. Enveis variansanalyse viser at forskjellene mellom norske og pakistanske ungdommer er signifikante. Det er også signifikante forskjeller mellom pakistanske ungdommer og andre generasjon ungdommer fra Verden utenom. Mellom første og andre generasjon Verden utenom er det ikke signifikante forskjeller. Imidlertid blir denne forskjellen signifikant dersom jentene fjernes fra utvalget ($F=7.9, p=.00$).

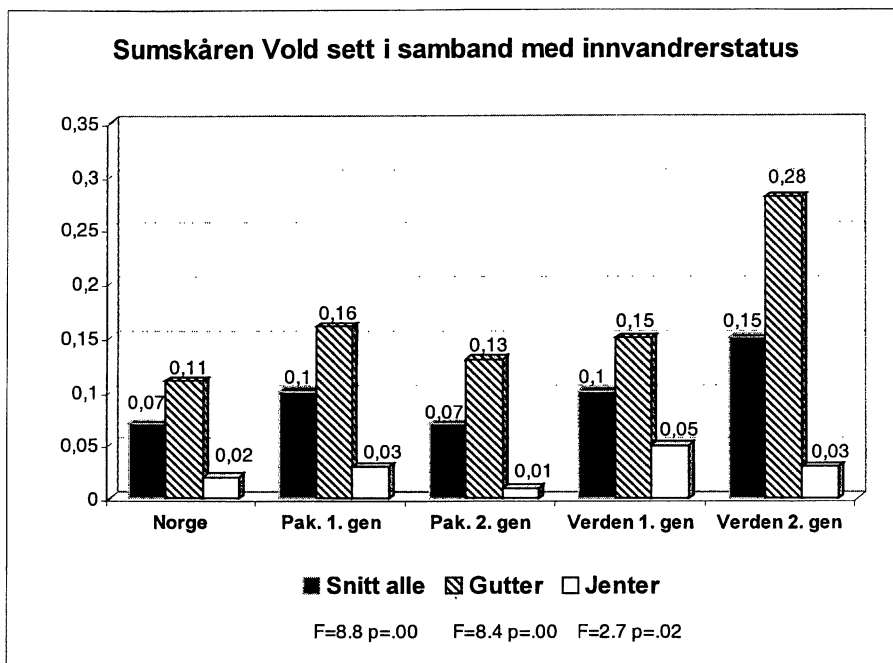
Hvordan fordeler kriminaliteten seg internt innenfor kategorien Verden utenom? Siden kriminalitet er lite utbredt blant jenter uansett etnisk bakgrunn, er bare guttene tatt med.

Mønsteret er entydig og går i retning av at andre generasjon er mer kriminelle uansett hvor de kommer fra i verden (figur: Sumskåren Kriminalitet i samband med innvandrersstatus for Verden utenom). Tallene indikerer at andre generasjon gutter fra Østeuropa (0,31), Vesteuropa (0,27) og Afrika (0,27) er mest kriminelle. Disse tre kategoriene av ungdom ser ut til å være betydelig mer kriminelle enn norske gutter (0,18). Med unntak av Afrikanske ungdommer er forskjellene mellom første og andre generasjon ikke signifikante. Årsaken ligger dels i at det fenomenet som her måles ikke er utbredt, en rekke av ungdommene uansett nasjonalitet har ikke begått noen av disse handlingene, og dels i utvalgenes størrelse.

2.2.2 Vold

Følger utbredelsen av vold samme mønster som det vi finner når det gjelder kriminalitet?

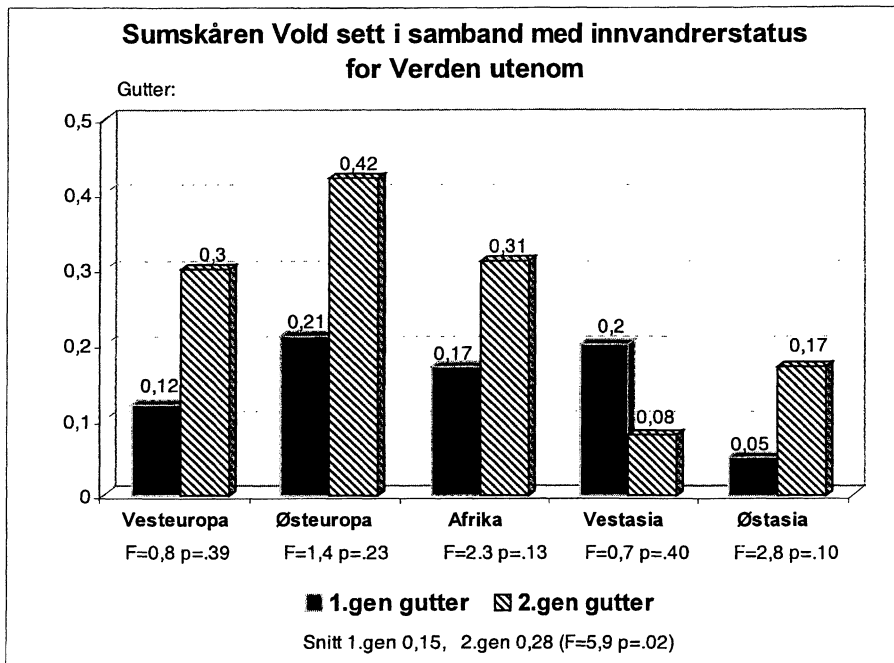

Målt ut fra de kriteriene som her er lagt til grunn, er vold langt fra noe utbredt fenomen (figur: Sumskåren vold sett i samband med innvandrersstatus). Høyest ligger igjen Verden andre generasjon gutter fulgt av norske og pakistanske gutter. Jentene har uansett nasjonalitet og innvandrersstatus mye lavere nivåer. Enveis variansanalyse viser at voldsnivået hos andre generasjon Verden utenom ligger signifikant høyere enn både blant norske, pakistanske andre generasjon innvandrere og første generasjon Verden utenom. Igjen er det guttene som skiller seg negativt ut. Selv om sammenhengen ikke er signifikant går tendensen i retning av at andre generasjon pakistanere er mindre voldelige enn første generasjon.

Hvordan fordeler volden seg innenfor kategorien Verden utenom? I og med at vold er lite utbredt blant jenter, er bare guttene tatt med.

Tendensen går i retning av at andre generasjon er mer voldelige uansett hvor de kommer fra i verden (figur: Sumskåren Vold sett i samband med innvandrersstatus for Verden utenom). Gutter fra Vestasia bryter dette mønsteret. Tallene indikerer at andre generasjon gutter fra Østeuropa (0,42), Afrika (0,31) og Vesteuropa (0,30) er mest voldelige. Mønsteret er sammenfallende med det vi fant for kriminalitet. Forskjellene mellom første og

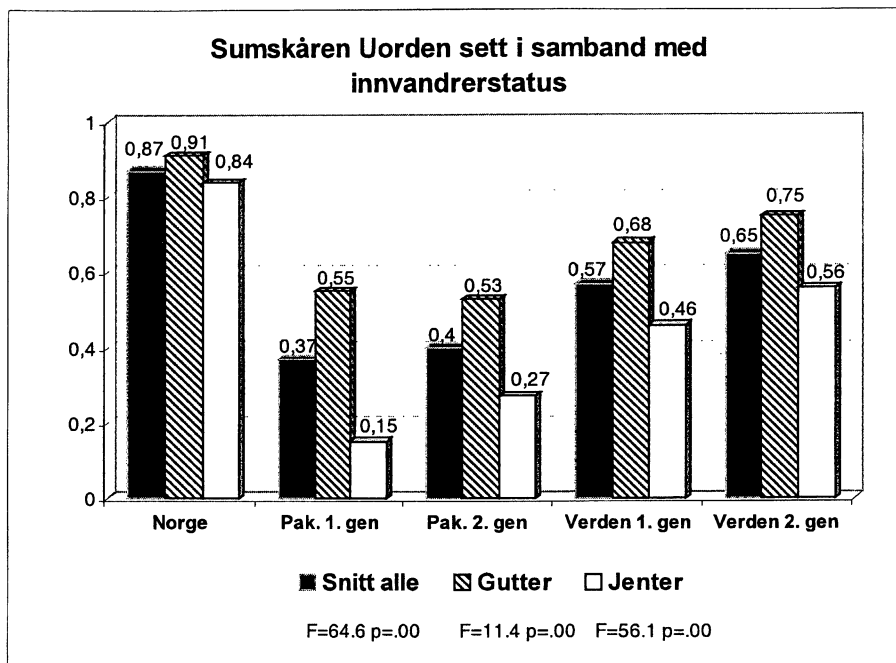
andre generasjon er ikke signifikante for noen av gruppene. Samlet opprettholdes signifikansforskjellen mellom første og andre generasjon.

Drøftingen både når det gjelder *Kriminalitet* og *Vold* gir grunn til å tro at det skjer en endring i atferd fra første til andre generasjon innvandrere i retning av opphoping av problematferd. Denne endringen skjer generelt uavhengig av hvor den enkelte unge innvandrer har sine røtter.

2.2.3 Uorden

Uorden handler om langt mindre alvorlige handlinger som til gjengjeld forekommer langt oftere. Mens *Vold* og *Kriminalitet* peker mot atferd utført av marginale ungdomsgrupper, representerer de handlingene som dekkes av sumskåren *Uorden* langt på vei normalatferd. Gjør denne forskjellen at vi også får endringer i fordelingsprofil sammenlignet med de profilene vi fant for *Kriminalitet* og *Vold*?

Sumskåren *Uorden* har en helt annen fordeling i ungdomsbefolkningen enn både *Kriminalitet* og *Vold* (figur: Sumskåren uorden sett i samband med innvandrersstatus). Når det gjelder disse mindre alvorlige handlingene er norske ungdommer, både gutter og jenter, klart i toppen. Norske ungdommer skiller seg også ut ved at det nesten ikke er forskjeller mellom kjønnene. Lavest ligger pakistanske ungdommer, og spesielt pakistanske jenter. Variansanalyse viser at norske ungdommer skiller seg signifikant fra alle andre grupper. Mellom de pakistanske gruppene innbyrdes er det ingen forskjell. Heller ikke mellom første og andre generasjon Verden utenom er det forskjeller. Derimot er det forskjell mellom pakistanske ungdommer og ungdommer fra Verden utenom.

2.3 Spredning og fordeling

Så langt i drøftingen av ulike former for kriminalitet og asosialitet er framstillingen basert på gjennomsnittstall for hyppighet innenfor ulike populasjoner. Gjennomsnittstall kan imidlertid lyve i den forstand at de gjemmer ulikheter i spredning og fordeling. Selv om gjennomsnittstallene kan være like for to grupper innebærer ikke dette også likhet når det gjelder andel som har utviklet en kriminell livsstil. Sett fra politiets,

samfunnets og skolens side er et gjengangerne, de som gjentatte ganger begår lovbrudd som utgjør de problematiske ungdommene.

I en dansk ungdomsundersøkelse ble ungdomsgruppa delt inn i fire kategorier etter hvor mye kriminalitet de hadde begått (Kyvsgaard 1992). Kyvsgaard skilte mellom «de lovlydige», «flertallet», «de erfarne» og «gjengangerne». De lovlydige hadde ikke begått noen straffbare handlinger. Flertallet var ungdommer som hadde begått noen få, men ikke alvorlige lovbrudd. *De erfarne* var kjennetegnet ved at de hadde begått enkelte alvorlige handlinger, uten at disse handlingene nødvendigvis preget deres livsstil i særlig grad. Den fjerde gruppa var gjengangerne. Det var en liten, men belastet ungdomsgruppe som sto for de fleste av lovbruddene.

Anders Bakken (1998) har tillempet denne inndelingen på Oslo-materialet. Tillempningen er ikke hundre prosent fordi spørsmålsbatteriene brukt i de to undersøkelsene avviker fra hverandre. Bakken opererer med grenseverdier ut fra hvor alvorlig den enkelte handling er, eller når aktiviteten kan betraktes som et problem.

Det er først når de enkelte handlingene får et visst omfang, og hvor dette vever seg inn en videre «antisosial livsstil», at det kan oppleves som et større og personlig problem. (Bakken 1998: 63)

Å skulke skolen en gang kan neppe sidestilles med å begå et innbrudd. Dersom skoleskulk opptrer hyppig og systematisk blir imidlertid forholdet et annet, og må antas å kunne få alvorlige konsekvenser for den enkelte. Grenseverdiene varierer etter hvor alvorlig handlingen er. Terskelverdien for de minst alvorlige forholdene er satt til femti ganger, mens verdien er satt til to ganger for de mest alvorlige straffbare forholdene. Enkelte problemtyper kommer i en mellomposisjon, hvor terskelverdien er satt til ti ganger.

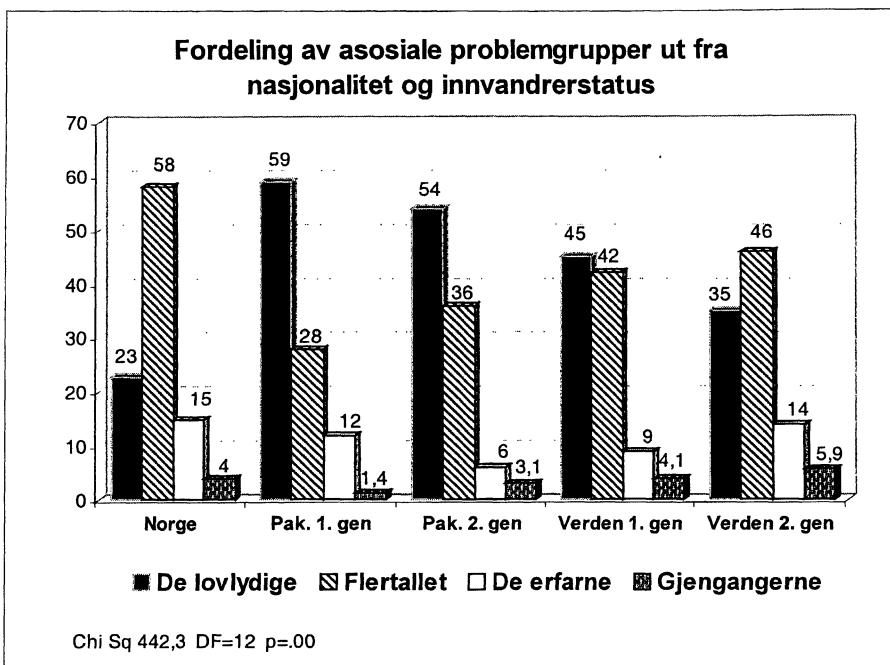

Femti ganger eller mer	<ul style="list-style-type: none"> - Lurt deg fra å betale på buss, tog el. - Skulket skolen
Ti ganger eller mer	<ul style="list-style-type: none"> - Hatt en voldsom krangel med lærer - Tatt varer fra butikk uten å betale - Vært borte en hel natt uten at foreldrene visste hvor du var - Blitt innkalt til rektor for noe galt du har gjort - Truet eller utøvet vold mot noen - Med vilje ødelagt ruter, kiosk el. - Sprayet på vegger, busser el.
To ganger eller mer	<ul style="list-style-type: none"> - Vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen - Truet til deg penger eller ting - Stjålet noe til en verdi av mer enn 1000 kroner - Brutt deg inn noe sted for å stjele noe - Stjålet bil eller MC

Nesten to av ti ungdommer overskrider minst en av grenseverdiene. Basert på Wichstrøm (1994) definerer Bakken *Gjengangere* som den gruppa som har overskredet tre eller flere av disse grenseverdiene. Samlet gjelder dette for 4,5 prosent av utvalget. 13,9 prosent har overskredet en eller to av grenseverdiene. I tråd med Kyvsgaard kaller Bakken disse for *De erfarne*. *Flertallet* er de som har deltatt i en eller flere problematiske aktiviteter, men som ikke har overskredet noen av grenseverdiene. *De lovlidige* oppgir på disse fjorten spørsmålene om problematferd siste tolv måneder at de ikke har begått noen slike handlinger. En inndeling i fire kategorier som her er vist, inviterer til å skape et inntrykk av at det finnes klare og entydige grenser mellom kategoriene. I virkeligheten vil det være flytende overganger. Spørsmålet blir hvordan disse fire kategoriene fordeler seg ut fra nasjonalitet og innvandrerstatus.

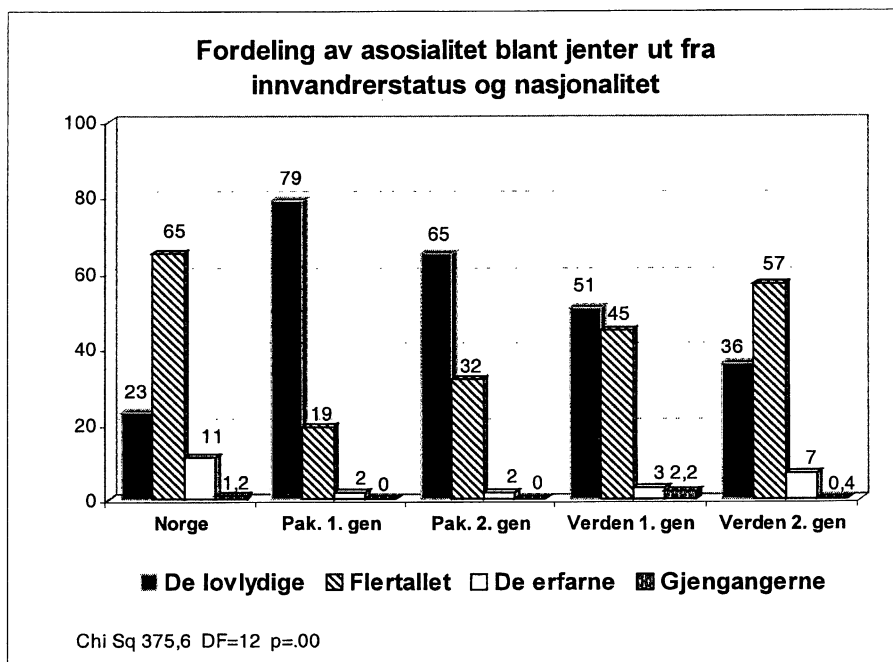
De ulike fordelingene avviker svært i forhold til hverandre (figur: Fordeling av asosiale problemgrupper ut fra nasjonalitet og innvandrerstatus). Bare blant de norske ungdommene utgjør *Flertallet* (58 prosent) noe reelt flertall. Samtidig er det langt færre blant de norske som aldri gjør noe galt (23 prosent). Normaliteten blant norske ungdommer er altså at de prøver seg ut gjennom å begå en del kriminelle handlinger. Dette innebærer ikke

nødvendigvis at det er flere blant de norske som også utvikler en kriminell livsstil. Blant pakistanske ungdommer er det 59 prosent av første generasjon, og 54 prosent av andre generasjon, som rapporterer at de ikke gjør noe galt. Blant pakistanske ungdommer er det også færre som havner i kategoriene *De erfarne* eller *Gjengangere*. Innenfor det pakistanske miljøet samlet synes det ikke å være vesentlige forskjeller mellom første og andre generasjon. I andre generasjon er det flere *Gjengangere*, til gjengjeld er det færre av *De erfarne*. Verden utenom viser først og fremst større spredning. Sammenlignet med norske er det flere som aldri gjør noe galt, samtidig går tendensen i retning av at det er like mange eller flere *Gjengangere*. Spesielt gjelder dette for andre generasjon. Tendensen går i retning av mer problematferd blant ungdommer fra andre generasjon innenfor den gruppa som kommer fra Verden utenom. Kontrolleres det for familiesituasjon ut fra om far og mor bor i Norge, slik at de som ikke har begge foreldrene i Norge holdes utenfor, faller andelen i kategorien *Gjengangere* blant første generasjon Verden utenom fra 4,1 prosent til 3,3 prosent, og blant andre generasjon fra 5,9 prosent til 5,4 prosent.

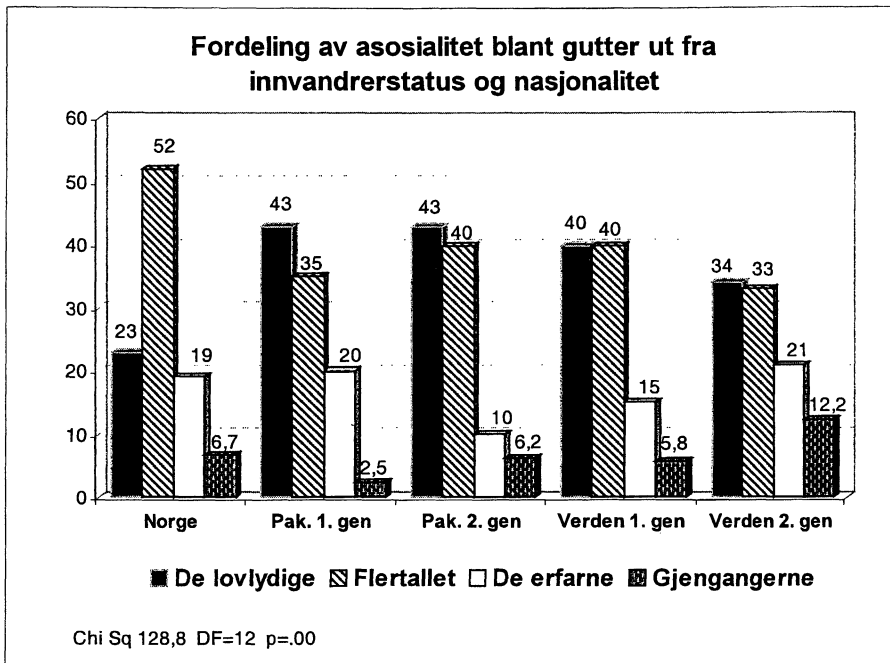
2.4 Kjønnforskjeller

Det er grunn til å tro at det langs denne dimensjonen er store forskjeller mellom gutter og jenter og at kjønn som variabel slår ulikt ut i ulike nasjonalitetsgrupper. Hvilke fordelinger finner vi for jentene?

Norske jenter og gutter ligner hverandre i den forstand at det er små forskjeller i andelen som aldri gjør noe galt (figur: Fordeling av asosialitet blant jenter ut fra innvandrerstatus og nasjonalitet). Likevel er det tydelig at norske jenter sammenlignet med guttene, er underrepresentert både blant *De erfarne* og blant *Gjengangerne*. Pakistanske jenter rapporterer svært lite kriminalitet eller asosiale handlinger ut fra dette målet. Blant første generasjon pakistanske jenter er det hele 79 prosent som ikke rapporterer noen former for kriminalitet eller asosialitet, og 65 prosent blant andre generasjon. Også blant jenter fra Verden utenom er det en endring fra første til andre generasjon i retning av at andre generasjon begår flere kriminelle handlinger (Chi Sq, 18,8 DF=3, p=.00). Blant pakistanske jenter er disse forskjellene ikke signifikante (små tall blant første generasjon).

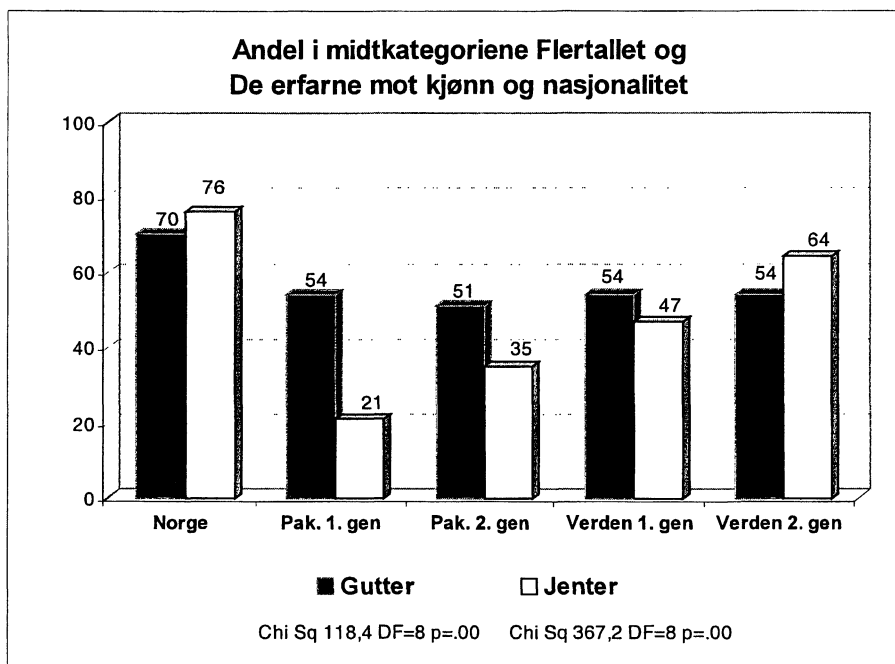

Igjen blir det bekreftet at gutter gjennomgående utfører flere asosiale eller kriminelle handlinger enn jenter (figur: Fordeling av asosialitet blant gutter ut fra innvanderstatus og nasjonalitet). Dette trekket er tydeligvis allment i den forstand at det gjelder for alle nasjonaliteter. Selv om forskjellene mellom nasjonalitetene er tydelige, er de likevel mindre blant gutter enn blant jentene. Fordelingen viser signifikante forskjeller mellom første og andre generasjon unge fra Verden utenom (Chi Sq 12,7, DF=3, p=.00). Når det gjelder pakistanske gutter er tendensen mindre tydelig. Andelen *Gjengangere* øker fra første til andre generasjon. Derimot er det flere i kategorien *De erfarne* i første generasjon blant pakistannerne.

Også blant norske gutter er det slik at andelen som aldri begår kriminelle handlinger er minst sammenlignet med de andre nasjonalitetene. Halvparten av de norske havner i kategorien *Flertallet*. Derimot er bildet langt mer uklart om vi ser på kategorien *Gjengangerne*. Her ligger de norske på nivåer som kan sammenlignes med andre generasjon pakistanske gutter og første generasjon fra Verden utenom. Høyest ligger andre generasjon gutter fra Verden utenom. I denne gruppa er det hele 12 prosent som plasserer seg i kategorien *Gjengangere*. Andelen *Gjengangere* er signifikant høyere enn for de norske (Chi Sq 9,5, DF=1, p=.00). Tilsvarende er også

kategorien *De lovlidige* signifikant høyere blant gutter fra andre generasjon Verden utenom (Chi Sq 13,2, DF=1, p=.00). Det er i det hele tatt en generell tendens, både blant gutter og jenter, til at innvandrergруппene i større grad samler seg om ytterpunktene i fordelingen. I den følgende figuren vises andelen som inngår i de to midtkategoriene *Flertallet* og *De erfarne* sett i forhold til kjønn, nasjonalitet og innvandrersstatus.

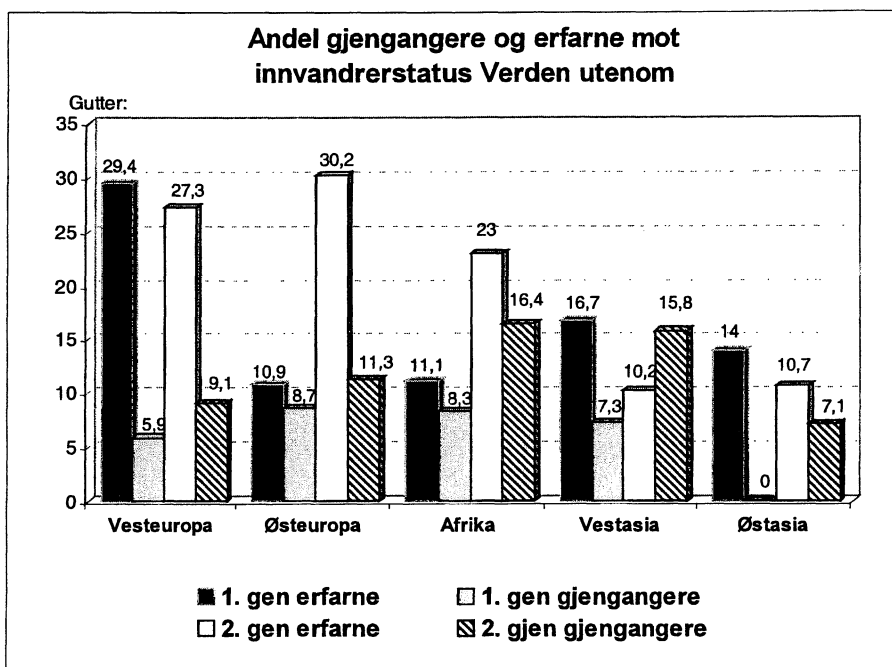

Figuren tydeliggjør at forskjellene blant nasjonalitetene er størst blant jentene (figur: Andel i midtkategoriene *Flertallet* og *De erfarne* mot kjønn og nasjonalitet). Blant norske gutter er det 70 prosent som havner i en av de midterste kategoriene på fordelingen, mot i overkant av 50 prosent for gutter av andre nasjonaliteter. Blant jentene er forskjellene minst mellom de norske og andre generasjon Verden utenom. Spesielt er det få jenter fra Pakistan som plasserer seg i en av midtkategoriene. Grunnen er at disse jentene har en svært skeiv fordeling, og at de fleste rapporterer at de aldri gjør noe galt.

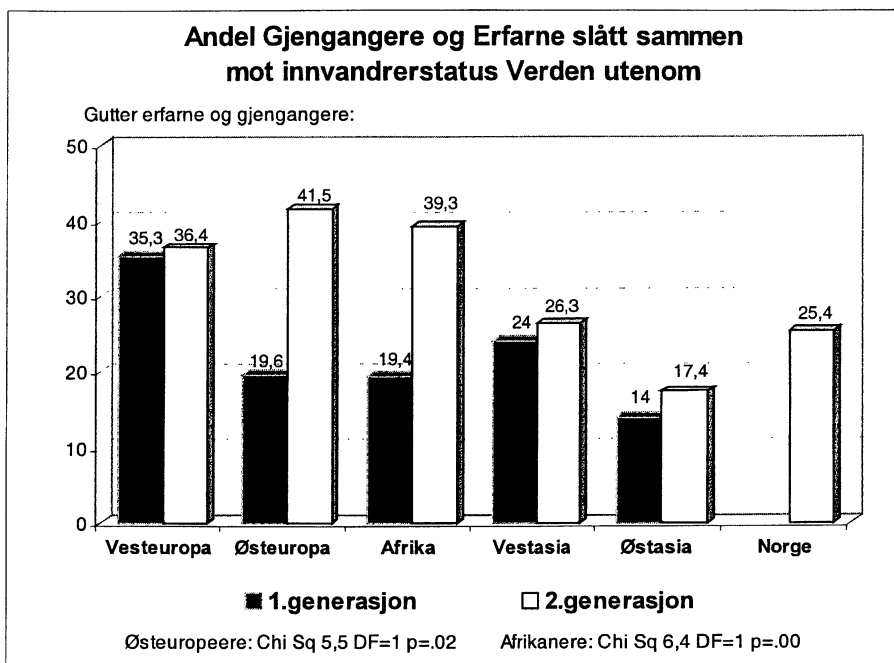
2.5 Verden utenom - Gjengangere og Erfarne

I den gruppa av unge som er definert som Verden utenom, er det flest *Gjengangere*. Spesielt gjelder dette for andre generasjon gutter. Hvordan

er utviklingen fra første til andre generasjon for de ulike underkategoriene av gutter? Her er vist både andel *Gjengangere* og andel av *De erfarne*.

For alle grupper går tendensen i retning av at andelen *Gjengangere* øker fra første til andre generasjon (figur: Andel *Gjengangere* og *Erfarne* mot innvanderstatus Verden utenom). Sterkest synes denne tendensen å være for vestasiatiske og afrikanske gutter med en økning fra rundt 8 prosent til 16 prosent. Østasiatene øker fra null til 7 prosent. Østeuropeiske og Vesteupeiske gutter øker ikke like sterkt. For begge disse gruppene er økningen fra første til andre generasjon på rundt 3 prosent. Verken for afrikanere (Chi Sq 2,0 p=.15) eller vestasiater (Chi Sq 1,4 p=.22), er endringene fra første til andre generasjon signifikante. Derimot er endringen for østasiatene signifikant (Chi Sq 6,3 p=.01). Dersom også *De erfarne* trekkes inn i beregningsgrunnlaget, slik at de blir slått sammen med *Gjengangerne*, blir bildet mer komplisert.

Når *Gjengangerne* og *De erfarne* slås sammen på denne måten er det små eller ingen endringer fra første til andre generasjon verken for vesteropeiske, vestasiatiske eller østasiatiske gutter (figur: *Andel Gjengangere og Erfarne slått sammen mot innvanderstatus Verden utenom*). Endringene blir derimot signifikante og tydelige for østeuropeerne og afrikanerne. Blant andre generasjon østeuropeiske og afrikanske gutter er det rundt 40 prosent som enten er *Gjengangerne* eller *Erfarne*. Tilsvarende tall for norske gutter er 25 prosent. Fordelingen viser at det i enkelte miljøer er en sterk opphopning av ulike former for asosial atferd.

3 Rusmidler

3.1 Sosial mening

I vår del av verden er det historisk sett alkoholen som har vært det dominerende og legitime rusmiddelet. Blant norske ungdommer er det generelt trekk at forbruket av rusmidler øker sterkt med økende alder. De aller fleste norske ungdommer har utviklet et drikkemønster før de er fylt nitten år (Helland og Øia 2000). De kollektive, sosiale og kulturelle dimensjonene ved rusmiddelbruk er viktige for forståelsen av fenomenet. For mange unge utgjør rusmidler, og da særlig alkohol, en helt selvfølgelig del av samværet med venner.

Først og fremst er det lovverk og samfunnets sosiale aksept som skiller alkohol fra de rusmidler som kalles narkotika. Skog (1992) legger vekt på at det i et naturvitenskapelig perspektiv ikke er avgjørende prinsipielle forskjeller mellom alkohol og andre rusmidler. Sett fra individets perspektiv medfører likevel det forhold at det er sosialt akseptert å bruke alkohol, mens bruk av stoffer som karakteriseres som narkotika er straffbart, betydningsfulle forskjeller. Både den mening rusmiddelbrukeren gir sin egen bruk, og omverdenens reaksjon, påvirkes av om stoffet er tillatt eller ikke. Bruk av rusmidler har en varierende status i de forskjellige innvandremiljøene. Blant muslimer er alkohol som regel tabu eller skambelagt. Derimot eksisterer det ikke et tilsvarende religiøst basert forbud mot bruk av narkotiske stoffer. Det innebærer ikke at bruk av narkotika er fritt fram. Flere muslimske land praktiserer strenge straffer mot narkotikaforbrytere.

3.2 Alkohol

Hvor utbredt er bruk av alkohol blant ulike grupper av innvandrere sammenlignet med norske ungdommer? De unge fikk følgende spørsmål: «Hender det at du drikker noen form for alkohol? Hvis ja, hvor ofte omtrent har du gjort det de siste tolv måneder?»

Tabell 3.1: Hvor ofte den enkelte drikker alkohol mot innvandrersstatus:

	Norske	Pakistan 2.gen.	Pakistan 2.gen.	Verden 1.gen	Verden 2.gen.
Drikker ikke	25,5	92,1	92,0	65,7	53,8
1-4 ganger årlig	23,0	4,3	4,1	15,8	17,6
5-10 ganger årlig	12,8	1,4	1,0	4,6	9,1
Månedlig	9,4	0,7	1,7	4,4	5,4
2-3 ganger i måneden	13,2	-	0,5	4,4	7,2
Ukentlig	12,4	0,7	0,5	3,7	3,7
Flere ganger i uka	3,7	0,7	0,2	1,4	3,3

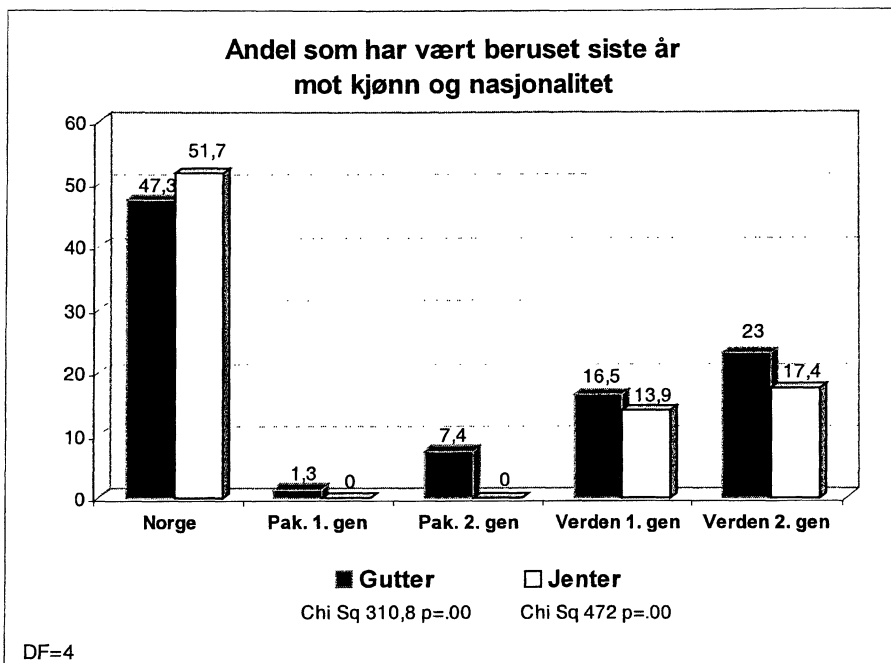
Chi Sq 1462,5 DF=24 p=.00

Tabellen avdekker enorme forskjeller mellom de ulike nasjonalitetene. Norske ungdommer drikker signifikant mer enn alle andre grupper. I store deler av det pakistanske miljøet er alkohol nærmest fraværende. Mens over 90 prosent av pakistanske ungdommer aldri drikker alkohol, gjelder det for bare hver fjerde norske ungdom. Det er heller ingen signifikante forskjeller mellom første og andre generasjon innenfor det pakistanske miljøet (Chi Sq 2,3 DF=6 p=.89). Derimot drikker andre generasjon ungdommer fra Verden utenom signifikant oftere enn første generasjon (Chi Sq 23,9 DF=6 p=.00).

I prinsippet er det mulig å drikke ofte, men samtidig lite. Hvor ofte den enkelte drikker alkohol er derfor ikke noe entydig mål på hvor mye som drikkes, eller om den enkelte ruser seg. I den lange serien med spørsmål om kriminelle og asosiale handlinger var det fire spørsmål om bruk av rusmidler. Det spørres etter hvor mange ganger den enkelte siste 12 måneder har:

- Drukket så mye at du har følt deg tydelig beruset.
- Brukt hasj eller marihuana.
- Brukt andre narkotiske stoffer.
- Sniffet.

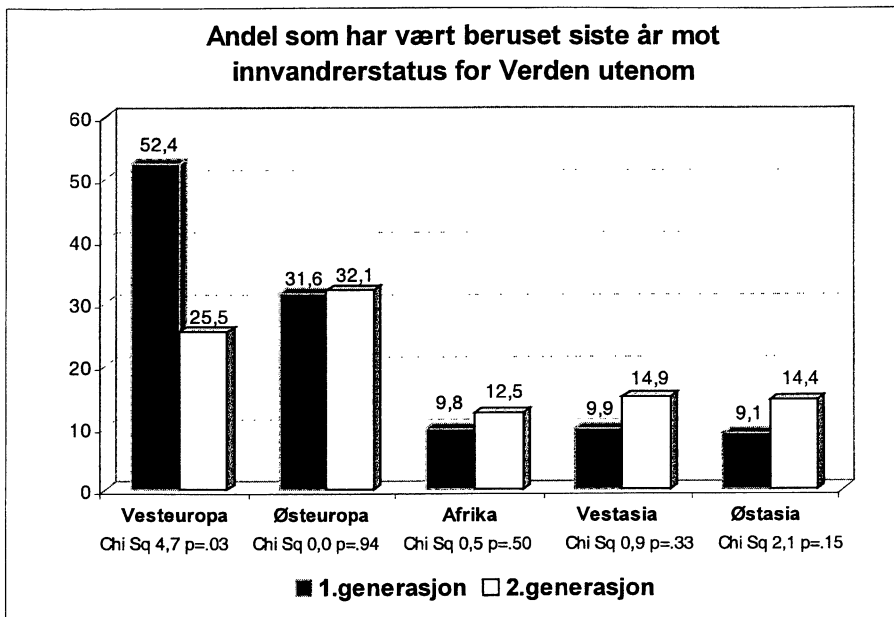
Basert på disse fire spørsmålene skal bruk av disse fire rusmidlene analyseres hver for seg. Hvor stor andel av ungdommene har vært beruset siste året?

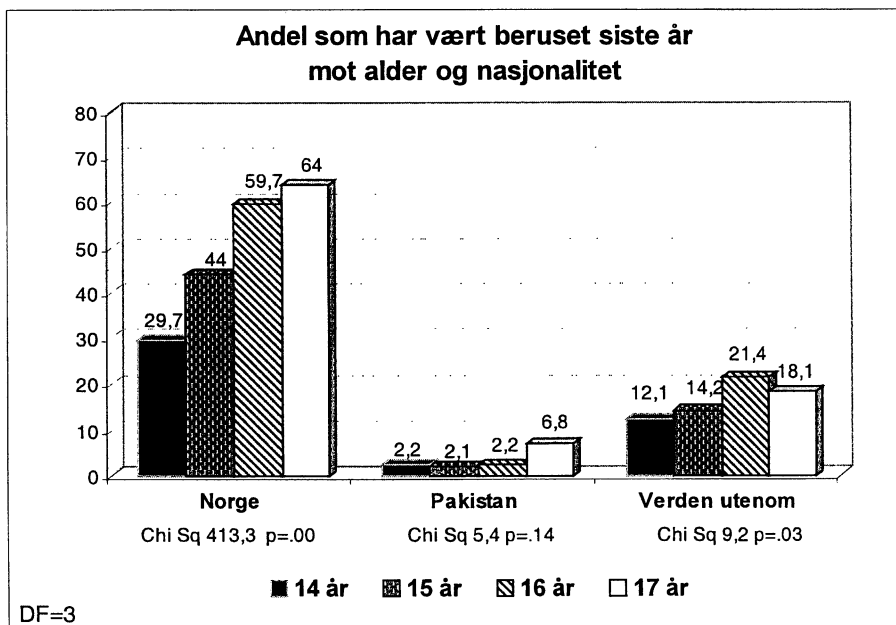
Blant norske ungdommer er det 52 prosent av jentene og 47 prosent av guttene som oppgir at de siste år har vært beruset (figur: Andel som har vært beruset siste år mot kjønn og nasjonalitet). Målt på denne måten er norske ungdommer de som i særklasse ruser seg mest. Blant første generasjon pakistanske ungdommer er alkohol som rusmiddel nærmest fraværende. Også innvandrere fra Verden utenom ruser seg betydelig mindre på alkohol enn norske ungdommer. Tendensen både for ungdommer fra Pakistan og Verden utenom, er at andre generasjon bruker mer alkohol. Samlet for gutter og jenter er denne tendensen signifikant for ungdommer fra Verden utenom (Chi Sq 4,1, DF=1, p=.04) men ikke for pakistanske ungdommer (Chi Sq 3,0, DF=1, p=.08). Vi må forvente å finne klare forskjeller innenfor den gruppa som er kalt Verden utenom.

Første generasjon vesteuropeisk ungdom ligger på nivå med norske ungdommer (figur: Andel som har vært beruset siste år mot innvandrersstatus for Verden utenom). Uvisst av hvilken grunn ligger andre generasjon vestlige ungdommer betydelig lavere. Østeuropeisk ungdom viser ingen endring fra første til andre generasjon. For de andre nasjonalitetskategoriene er den en tendens til at andre generasjon oftere drikker seg beruset.

Forskjellene er imidlertid ikke signifikante.

Hvordan endrer forbruket seg med økende alder? Finner vi her ulike mønstre for ulike nasjonalitetsgrupper?

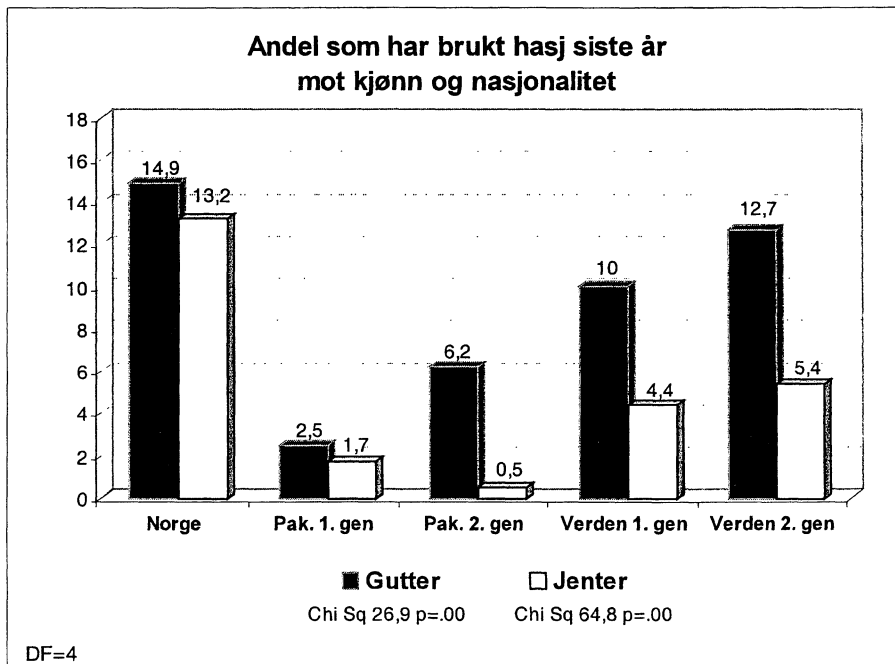

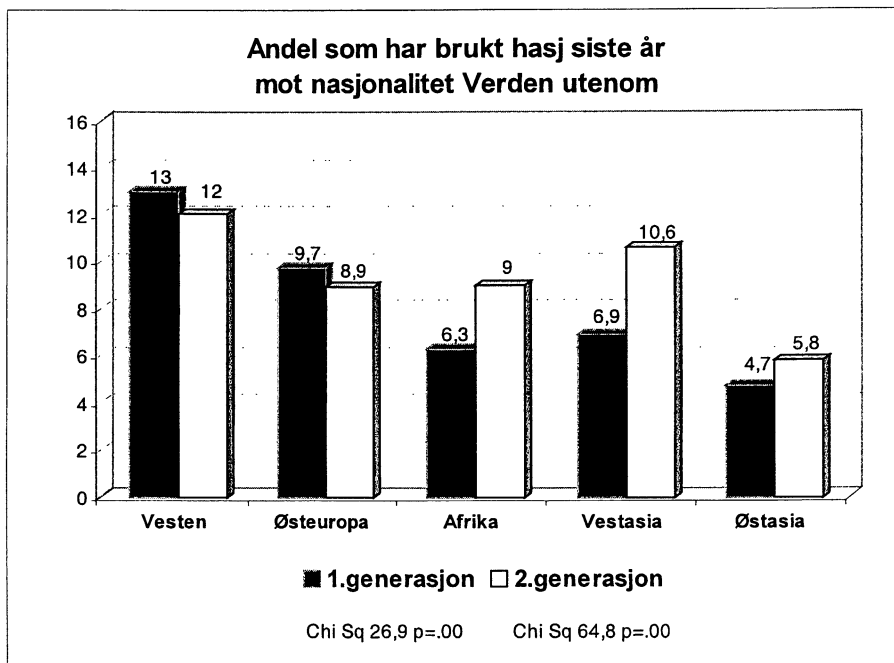
For norske ungdommer er det en entydig utvikling i retning av økt alkoholbruk med økende alder (figur: Andel som har vært beruset siste år mot alder og nasjonalitet). Pakistanske ungdommer viser ingen slik endring i atferd med økende alder. Riktignok er det en økning i andelen som har vært beruset fra seksten til sytten år på vel 4 prosent. Hovedtendensen er likevel at det store flertallet av pakistanske ungdommer ikke drikker uansett alder. Heller ikke blant ungdommer fra Verden utenom er det noen sterk tendens i retning av økende alkoholkonsum med økende alder. I denne gruppa er endringene likevel signifikante. Konklusjonene er at norske ungdommer utvikler drikkemønstre opp gjennom tenårene som de langt på vei er alene om.

3.3 Narkotiske stoffer

I utvalget som helhet er det 13,2 prosent som siste året har brukt hasj eller marihuana og 4,1 prosent som har brukt tyngre narkotiske stoffer. Bruk av hasj og marihuana øker sterkt med økende alder fra 5,9 prosent siste år blant 14-åringene, til 19,8 prosent blant 17-åringene. Også bruk av tyngre narkotiske stoffer viser en tilsvarende økning.

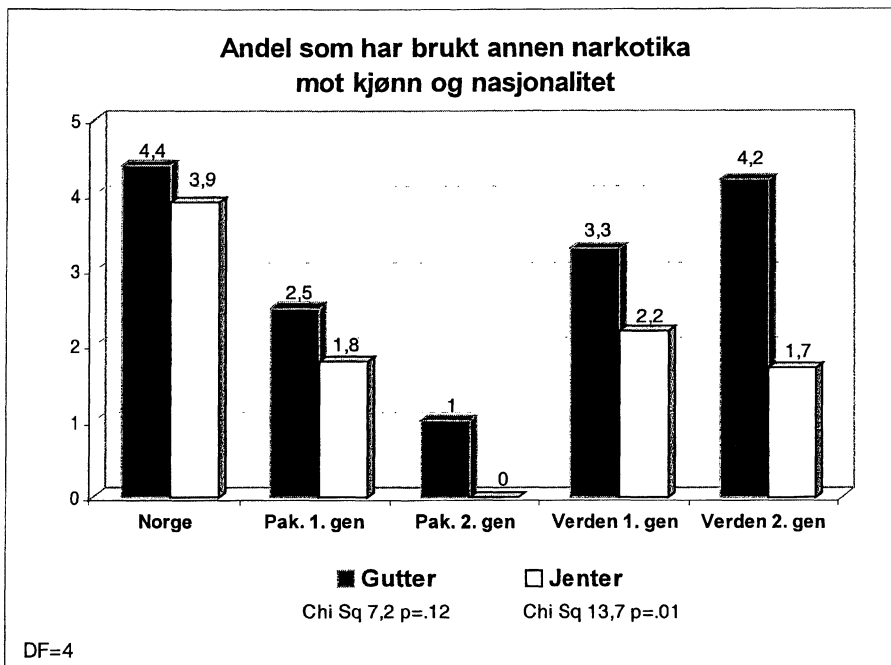

Bruk av hasj og marihuana variere sterk mellom de ulike gruppene (figur: Andel som har brukt hasj siste år mot kjønn og nasjonalitet). Norske gutter og jenter, sammen med gutter fra andre generasjon Verden utenom, topper, mens spesielt pakistanske første generasjon ungdommer rapporterer betydelig lavere nivåer. Tendensen er i retning av at andre generasjon innvandrere bruker disse stoffene mer enn første generasjon. Forskjellene mellom første og andre generasjon er likevel ikke signifikant hverken for pakistanske ungdommer eller ungdommer fra Verden utenom. Er det klare forskjeller innenfor den gruppa som er kalt Verden utenom?

Nærmest norske ungdommer kommer ungdommer fra Vesten (figur: Andel som har brukt hasj siste år mot nasjonalitet Verden utenom). Blant vestlige ungdommer er det ingen forskjeller mellom første og andre generasjon. Spesielt for ungdom fra Afrika og Vestasia er det en tydelig tendens i retning av at andre generasjon bruker mer hasj og marihuana. Forskjellene er imidlertid ikke signifikante. Bivariate analyser viser at norske ungdommer har signifikant høyere nivåer enn alle andre grupper med unntak av vesteuropeisk ungdom. Vesteuropeisk ungdom ligger signifikant høyere enn ungdom fra Østasia og Pakistan, mens østeuropeisk og afrikansk ungdom har høyere forbruk enn ungdom fra Pakistan.

Hvilke tendenser gjør seg gjeldende når det gjelder bruk av tyngre narkotiske stoffer?

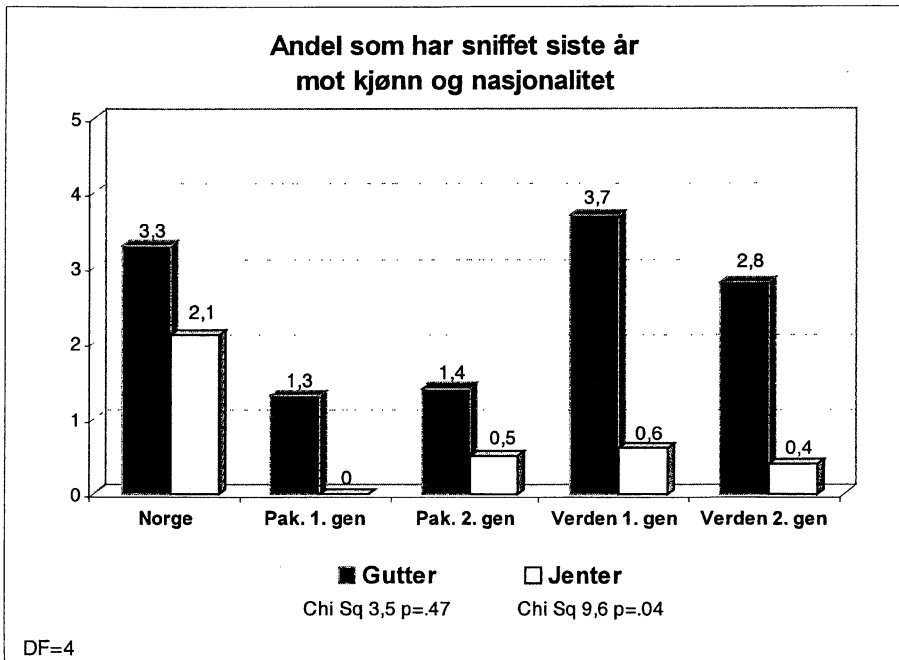

I den aldersgruppa som det her gjelder er bruken av tyngre narkotiske stoffer relativt lite utbredt (figur: Andel som har brukt annen narkotika mot kjønn og nasjonalitet). De lave tallene er en av årsakene til at vi ikke finner signifikante forskjeller for gutter. Forskjellene er likevel signifikante for jenter. Høyest ligger norske jenter og lavest andre generasjon pakistanske jenter. Det er små forskjeller mellom første og andre generasjon ungdommer fra Verden utenom. Blant pakistanerne går tendensen i retning av at det er første generasjon som bruker mest narkotika av denne typen. Forskjellen er imidlertid ikke signifikant (Chi Sq 3,3, DF=1, p=.07). Heller ikke internt blant ungdom fra Verden utenom er det signifikante forskjeller. Østeuropeisk ungdom synes å ha de høyeste nivåene. I denne gruppa er det 7,2 prosent som har brukt narkotiske stoffer siste året.

3.4 Sniffing

De ungdommene som blir sittende fast i et miljø av sniffere tilhører det absolutte filleproletariatet blant stoffmisbrukere. Til tross for at helse-skadene er omfattende og uopprettelige, viser ikke en gang media interesse.

Regelmessig bruk av sniftestoffer knytter seg verken opp til bestemte stilarter, musikkuttrykk, egne «partykulturer», opprør, sex eller trender. Her er lite som kan skape glamour eller positiv identitet. Selve lukta er ofte så intens og ubehagelig at den alene er nok til at andre stoffbrukere holder seg på avstand. Er dette fenomenet fremdeles utbredt i enkelte ungdomsmiljøer? I hvor stor grad er sniffing et særnorskt fenomen?

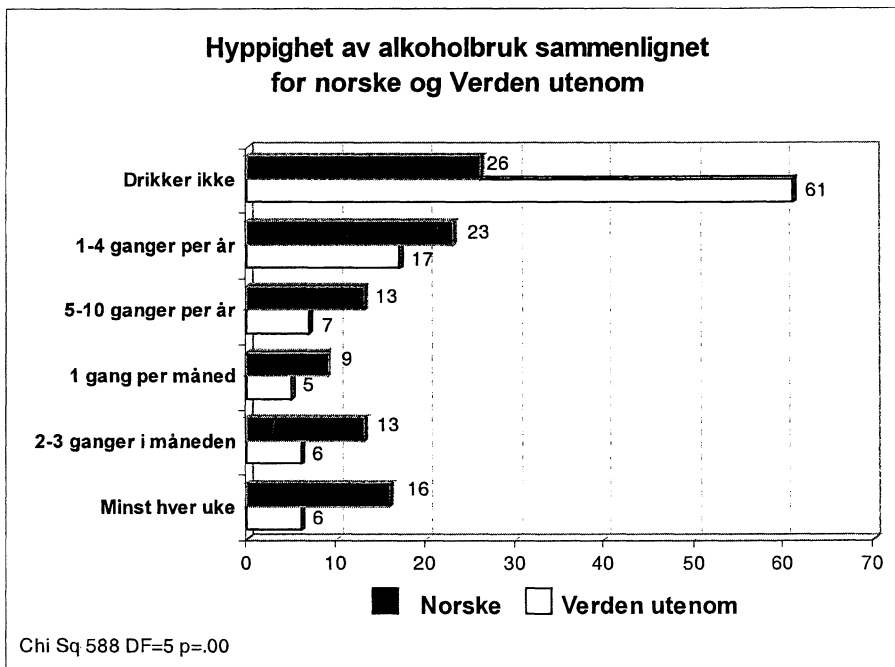
Bruk av sniftestoffer er lite utbredt (figur: Andel som har snifftet siste år mot kjønn og nasjonalitet). De lave nivåene gjør at det heller ikke er signifikante forskjeller mellom gutter. Mønsteret er imidlertid velkjent. Gutter fra Norge og Verden utenom synes å toppe mens pakistanske gutter er på bunnen. For jentene er forskjellene signifikante. Spesielt første generasjon pakistanske jenter og andre generasjon jenter Verden utenom har lave nivåer. Det er ingen forskjeller mellom første og andre generasjon.

3.5 Spredning og mengde

I spørreskjemaet er det ett spørsmål som er egnet til å belyse spredning av alkoholbruk. Spørsmålet er formulert: Hender det at du drikker noen form for alkohol? Hvis ja, hvor ofte omtrent har du gjort det de siste tolv månedene?

Igjen kommer det fram at pakistanske ungdommer drikker svært lite. 92 prosent både av første og andre generasjon oppgir på et slikt spørsmål at de aldri drikker alkohol. Tallene er litt ulike for gutter og jenter. 97 prosent av første generasjon pakistanske jenter oppgir at de aldri drikker alkohol mot 99 prosent av andre generasjon. Tilsvarende tall for guttene er 89 prosent og 85 prosent. De norske ungdommene viser den tydeligste forskjellen mellom kjønnene. 27 prosent av guttene mot 23 prosent av jentene oppgir at de aldri drikker. Mellom gutter og jenter fra Verden utenom er det ikke signifikante forskjeller i hvor ofte de drikker. Derimot er det forskjeller mellom første og andre generasjon. I første generasjon Verden utenom er det 66 prosent som ikke har drukket noen form for alkohol siste året, mot 54 prosent i andre generasjon (Chi Sq 16,1, DF=1, p=.00).

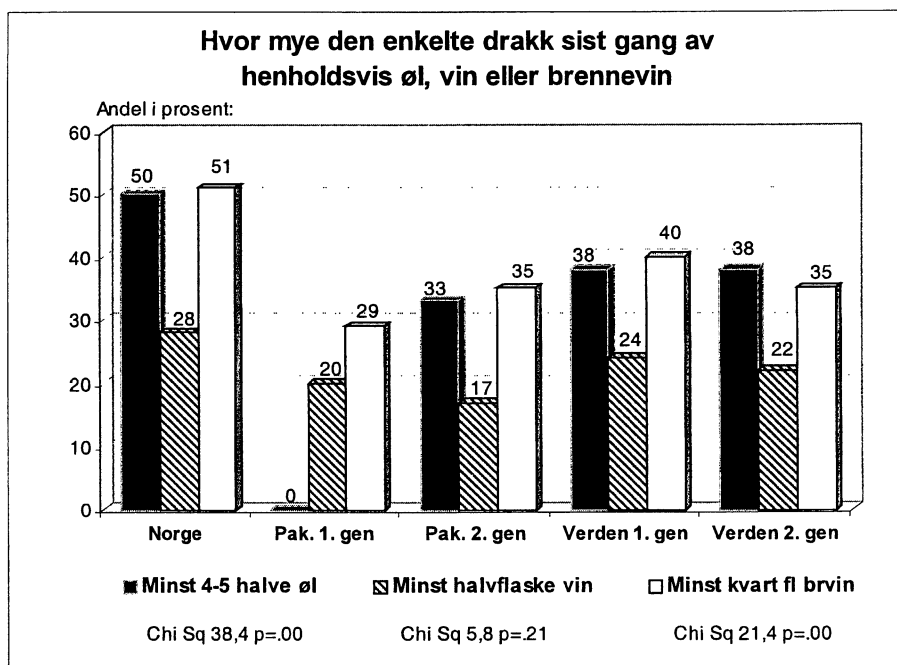
fordelingskurven for pakistanske ungdommer er svært skjev i og med at de aller fleste ikke drikker. Den egner seg derfor ikke til å si noe om spredning. Derimot er det relevant å sammenligne norske ungdommer med ungdommer fra Verden utenom.

Det er ingen tendens til at innvandrerungdom fra Verden utenom har større spredning enn norske ungdommer (figur: Hypighet av alkoholbruk sammenlignet for norske og Verden utenom). Flere i denne gruppa oppgir at de

ikke drikker alkohol. Samtidig er andelen som oppgir at de drikker ofte betydelig mindre enn for norske ungdommer.

Teoretisk kan det tenkes at innvandrerungdom både fra Verden utenom og fra Pakistan sammenlignet med norske ungdommer drikker mer når de først drikker. I spørreskjemaet er det spørsmål som dekker hvor mye øl, vin og brennevin den enkelte drakk «siste gang» disse ulike variantene av alkohol ble inntatt. Her er sett på andelen som drakk minst fire til fem halvflasker øl, minst en halvflaske vin eller minst en kvart flaske sprit. Målet har den svakhet at det ikke fanger opp blandingsforbruk. Hvis den enkelte sist han eller hun drakk satte til livs tre flasker pils, to glass vin og to drammer er det samlede konsumet høyt, selv om det for hver av alkoholtypene framstår som lavt. Likevel ligger det her sterke indikatorer på hvilke grupper av ungdom som drikker mest når de først drikker. Ungdommer som ikke drikker er holdt utenfor.

Fordelingene avslører at det er forskjeller i drikkemønster (figur: Hvor mye den enkelte drakk sist gang av henholdsvis øl, vin eller brennevin). Det er ikke bare slik at de norske ungdommene drikker oftere, tendensen går også i retning av at de norske drikker mer når de først drikker. Spesielt drikker de norske mer øl og brennevin.

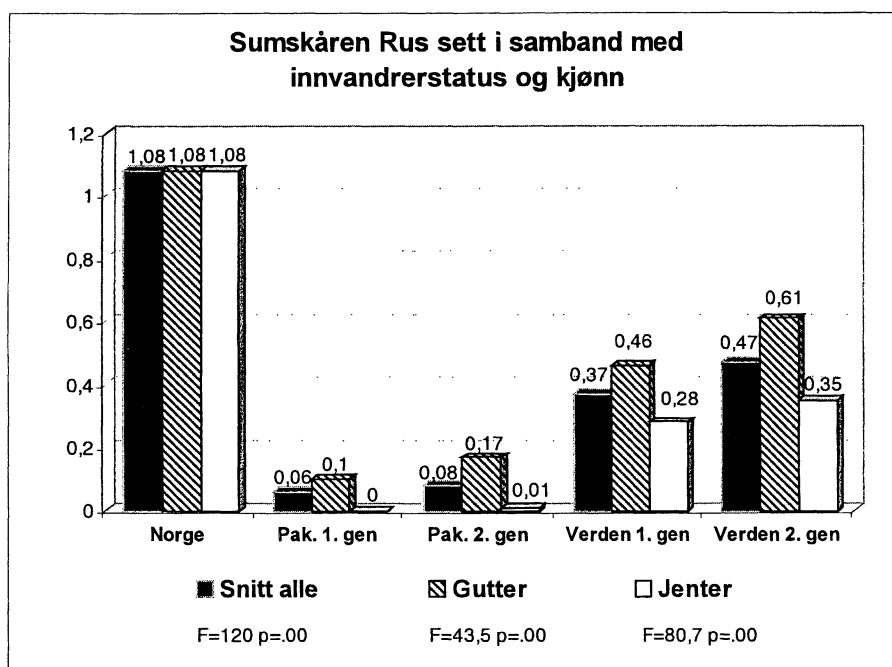
3.6 Samlemål for ulike rusmidler

Kombinasjonsbruk når det gjelder ulike former for rusmidler er svært vanlig. De aller fleste av de som har brukt narkotiske stoffer eller sniffet har samtidig drukket seg fulle. På dette grunnlaget er det utviklet et samlemål for *Rus*.

Sumskåre for Rus:

Om den enkelte siste år har:	Ett poeng:	To poeng:
Druknet seg full på alkohol	En til fem ganger	Seks ganger eller mer
Brukt hasj eller marihuana	En gang	Flere ganger
Brukt tyngre narkotika	En gang	Flere ganger

Dette samlemålet kan i prinsippet variere fra null til seks. Seks indikerer at den enkelte er storforbruker både av alkohol og ulike narkotiske stoffer.

Samlemålet viser på nytt klare forskjeller mellom norske ungdommer og innvanderungdommer (figur: Sumskåren rus sett i samband med innvanderstatus og kjønn). Blant norske ungdommer er det ingen forskjeller mellom gutter og jenter. Forskjellene mellom første og andre generasjon er ikke signifikante verken for pakistanske ungdommer eller for ungdommer fra Verden utenom.

4 Psykisk helse

4.1 Puberteten

Innenfor psykologien regner en gjerne at ungdomsalderen strekker seg fra de kroppslige forandringene, som vi kaller puberteten, begynner, og til de følelsesmessige og andre reaksjonene på disse forandringene har stabilisert seg, og en har oppnådd en ny, sjelelig balanse. En kan si at ungdomsalderen har en biologisk begynnelse og en sosial avslutning. (Skard 1970:1)

Puberteten begynner med en økende hormonaktivitet. Særlig gjelder dette kjønnshormonene. Både Erik Homburger Erikson og Piaget setter et skille i individets utvikling ved 12-års alderen (Egeberg m.fl. 1996, Evenshaug og Hallen 1981). Eriksons utgangspunkt er Sigmund Freud og psykoanalytisk teori. Hans beskriver den menneskelige utvikling gjennom en serie karakteristiske livsstadier. Fra barnet er 6/7 år gammelt går det inn i det Erikson kaller latensfasen som varer fram til 12-års alderen. Latensfasen er preget av en rolig utvikling, dvs en slags ventetilstand inntil kjønnsmodningen skyter fart. Piaget (1973) legger vekt på at det i 12 års alderen skjer et skifte i individets evne til persepsjon og evne til kognitiv læring.

Stadieteoriene både til Erikson og Piaget er omstridt. Likevel er det stor enighet om at puberteten er kjennetegnet av raske fysiologiske, kognitive og sosiale endringer. Generelt skjer det i puberteten en økning av driftstyrken, særlig av seksualdriften, og en økning i energi og aktivitet. Den intellektuelle kapasiteten øker. Ordforrådet utvides, ikke minst med abstrakte begreper, og uttrykker nye tanker og følelser. Evnen til hypotetisk tenking baner veien for mange andre endringer av personligheten. Individets handlingsrom utvides kraftig. Med det følger større bevissthet om, og interesse for, problemer – ofte av abstrakt art. De unge blir mer oppmerksomme på forskjellige sider ved et utvidet miljø. Samtidig må den enkelte lære å forholde seg til nye krav, utfordringer og problemstillinger – og takle nye sosiale situasjoner. Ofte blir de unge sterkt kritiske, stiller nye spørsmål, vil finne ut av nye livsområder og strever etter å se sammenheng og mening i tilværelsen. Nye interesser kommer til og tidligere forsvinner. Framfor alt skjer det en utvikling i retning av større uavhengighet og selvstendighet.

Det som var selvsagt i barndommen må omprøves og utforskes. Seksualiteten utforskes på nye og mer intense måter. Gamle vennskap revurderes

og nye dannes. Det utvikles nye former for identitet og tilknytning. En sentral antakelse når det gjelder den psykologiske effekten av pubertetsutviklingen, er at puberteten gjennom sine raske endringer medfører stress og dermed dårlig tilpasning og mental helse (Wichstrøm 1996). Puberteten er altså en «krise» på linje med andre livskriser.

Er det slik at såkalt fjernkulturelle innvandrerungdommer møter større belastninger i overgangen fra barn til voksen? Medfører deres status som innvandrere i forhold til en fremmed kultur en usikker posisjon, som kommer på toppen av de belastningene puberteten i seg selv er opphav til? Dersom slike antakelser er dekkende, er det grunn til å tro at innvandrerungdom opplever mer rotløshet og stress, og at de dermed har dårligere psykisk helse sammenlignet med norske ungdommer.

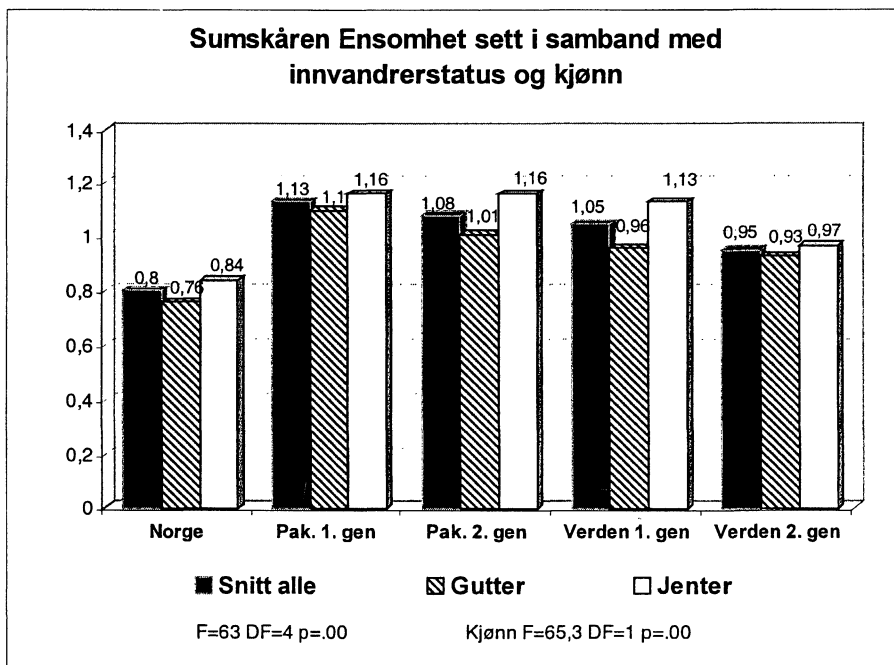
4.2 Ensomhet

Spørreskjemaet inneholder en serie med utsagn som skal måle ensomhet, eller følelsen av i hvilken grad den enkelte har kontakt med andre mennesker. Spørsmålene er delvis basert på oversettelse av UCLA Loneliness Scale (Russel m.fl 1980). Svaralternativene på de enkelte utsagnene er: «svært ofte», «ofte», «av og til» og «aldri».

Tabell 4.1: Utsagn om ensomhet, eller evne til sosial kontakt mot kjønn. Andel som svært ofte eller ofte opplever noen av disse tingene mot innvandrerstatus:

Utsagn:	Norsk	Pakistan 1.gen	Pakistan 2.gen	Verden 1.gen	Verden 2.gen
Jeg har følelsen av at ingen kjenner meg særlig godt	17	36	29	31	23
Jeg føler meg på bølgelengde med folk rundt meg	82	38	41	44	52
Jeg føler meg ensom	9	14	18	17	14
Jeg synes at folk er rundt meg, men ikke sammen med meg	13	30	26	23	17
Jeg kan finne noen å være sammen med hvis jeg ønsker det	84	62	74	74	76
Når jeg er sammen med andre ungdommer, tenker jeg ofte at jeg ikke hører riktig til	14	24	28	22	21

Alle disse sammenhengene er sterkt signifikante og går retning av at norske ungdommer er mindre ensomme. Norske ungdommer har lettere for å føle seg på bølgelengde med andre, eller finne noen å være sammen med dersom de ønsker det. Samtidig er det færre norske ungdommer som føler at «ingen kjenner meg særlig godt», har opplevelse av «at jeg ikke riktig hører til», føler at folk «er rundt meg, men ikke sammen med meg», eller som føler seg ensomme. Faktoranalyse viser at alle disse seks spørsmålene danner en sammenhengende faktor der utsagn to og fem som er positivt formulert, lader negativt. Faktoren kalles *Ensomhet* (forklart varians 44,4 prosent, $\alpha=.74$). De seks utsagnene som inngår i faktoren er omgjort til sumskåre for *Ensomhet* med verdier fra null til tre. Null innebærer at den enkelte har svart «aldri» på alle de fire spørsmålene som omhandler mangel på kontakt, mens de har svart «svært ofte» på de to spørsmålene som omhandler positiv evne til å få kontakt med andre mennesker. Tre viser maksimal grad av uttrykt eller opplevd *Ensomhet*.

Samlet er det de norske ungdommene som opplever minst *Ensomhet* (figur: Sumskåren Ensomhet sett i samband med innvandrerstus). Tendensen går i retning av at andre generasjon innvandrere opplever mindre ensomhet enn første generasjon. For pakistanske ungdommer er denne tendensen

ikke signifikant. Derimot er sammenhengen signifikant for ungdommer fra Verden utenom ($F=6,7$, $DF=1$, $p=.01$). Spørsmålet blir hvordan denne fordelingen skal tolkes.

Innvandrerkulturene beskrives ofte som mer tradisjonalistiske, mindre individualistiske og mer opptatt av sosiale fellesskap. Sterkere fokusering på fellesskapets betydning kan i seg selv forklare at den enkelte føler seg mer ensom. Opplevd ensomhet kan reflektere en følelse av fremmedhet og mangel på tilknytning til ytre sosiale omgivelser. Spesielt første generasjon innvandrere beveger seg inn i en verden der de i noen grad må føle seg fremmede. Det kan være slik at innvandrere lettere blir oversett. De har vanskeligere for å oppnå spontan og uformell kontakt med jevnaldrende og mangler de rette sosiale kodene for å beherske nye sosiale situasjoner både på skolen og blant jevnaldrende.

Hva gjemmer seg bak en opplevelse av ensomhet? I hvor stor grad er ensomhet et objektivt fenomen som lar seg måle i form av antall nære fortrolige venner, evnen til å få hjelp og støtte i vanskelige situasjoner og så videre – og i hvor stor grad reflekterer opplevd ensomhet en underliggende kulturell eller eksistensiell dimensjon? Det er ikke sikkert at eremitten, han som lever sitt liv i selvvalgt sosial isolasjon, opplever mer ensomhet enn den som utfolder et hektisk storbyliv på stadig jakt etter nye opplevelser.

Jentene rapportere at de er mer ensomme enn guttene uavhengig av nasjonalitet. Den samme tendensen ble funnet i et materiale av ungdommer fra Skien. Til tross for at jentene hadde flere nære fortrolige venner, og oftere fikk besøk av venner dersom de ble innlagt på sykehus, opplevde de seg som mer ensomme (Øia 1998b). Her står vi tydeligvis overfor et sterkt kjønns spesifikt trekk som virker på tvers av kulturelle og etniske skiller. Et slikt kjønns spesifikt trekk kan tolkes som uttrykk for universelle egenskaper ved manns- og kvinnekulturen. Det kan også ha utspring i puberteten og ungdomstid som har ulike konsekvenser og slår ulikt ut for gutter og jenter.

Når det gjelder ulike grupperinger innenfor kategorien Verden utenom ser det ut til at ungdom fra Østeuropa er minst plaget av ensomhet (snitt 0,84), mens østasiatisk ungdom er mest plaget (snitt 1,15) ($F=9,4$, $DF=5$, $p=.00$).

4.3 Angst og depresjon

Angst, depressivt stemningsleie og generelle psykiske plager er målt ved hjelp av Hopkins Symptom Checklist (SCL) (Derogatis 1974). SCL er en

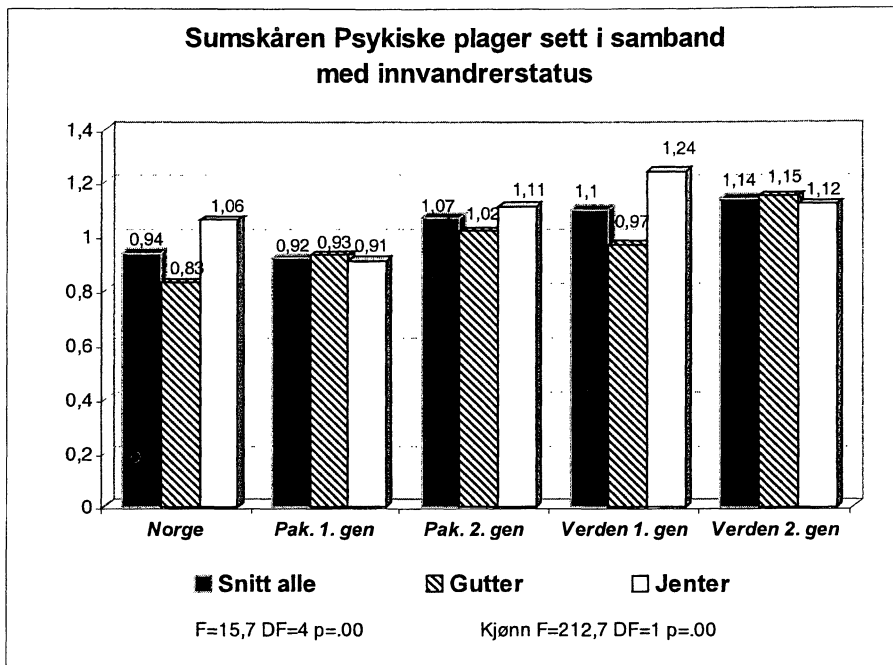
internasjonalt anerkjent målemetode for å fange opp psykiske problemer. I ungdomstida er det klare kjønnsforskjeller i retning av at jentene er mer plaget (Wichstrøm 1994) På en serie med spørsmål om psykiske plager og problemer er svaralternativene: «ikke plaget i det hele tatt», «litt plaget», «ganske mye plaget» og «veldig mye plaget».

Tabell 4.2: Andel som oppgir at de er «ganske mye plaget» eller «veldig mye plaget» på spørsmål om psykiske problemer mot innvandrersstatus (* stjerne viser signifikans 0,05).

Har du i løpet av den siste uka:	Norsk	Pakistan 1.gen	Pakistan 2.gen	Verden 1.gen	Verden 2.gen
Følt at alt er et slit? *	39	29	36	36	47
Hatt søvnproblemer?	20	22	28	27	31
Følt deg ulykkelig, trist eller deprimeret? *	19	19	25	31	25
Følt håpløshet med tanke på framtida? *	15	26	30	27	24
Følt deg stiv eller anspent?	24	19	25	25	26
Bekymret deg for mye om ting?*	33	39	46	49	45

Til tross for at alle disse utsagnene inngår i et samlemaal for psykiske problemer og danner en enfaktorløsning (forklart varians 51,9, Alpha=.81), er det tydelig at norske ungdommer og innvandrerungdommer ikke helt viser sammenfallende mønster. Norske ungdommer føler seg like ofte «stiv eller anspent». Her er det ingen signifikante forskjeller mellom nasjonalitetene. Svarfordelingen på utsagnet: «Følt at alt er et slit» følger heller ikke noe mønster der de norske er på topp eller bunn. Dersom anspenhet og opplevd slit er uttrykk for stress i hverdagen, er det tydelig at norske ungdommer opplever like mye stress. Derimot opplever innvandrerungdommer mer av bekymringer og håpløshet overfor framtida. Utfordringene og vanskelighetene både på kort og lenger sikt synes å tyng mer. I tillegg er det generelt slik at innvandrerungdom rapporterer om større søvnproblemer, og oftere føler seg ulykkelig, trist eller deprimeret.

De ulike utsagnene som inngår i SCL er omgjort til en sumskåre for *Psykiske plager*. Sumskåren variere fra tre til null. Verdien tre tilsvarer at respondenten på alle de seks utsagnene har svart «veldig mye plaget», mens null tilsvarer at respondenten på de seks utsagnene har svart «ikke plaget i det hele tatt».

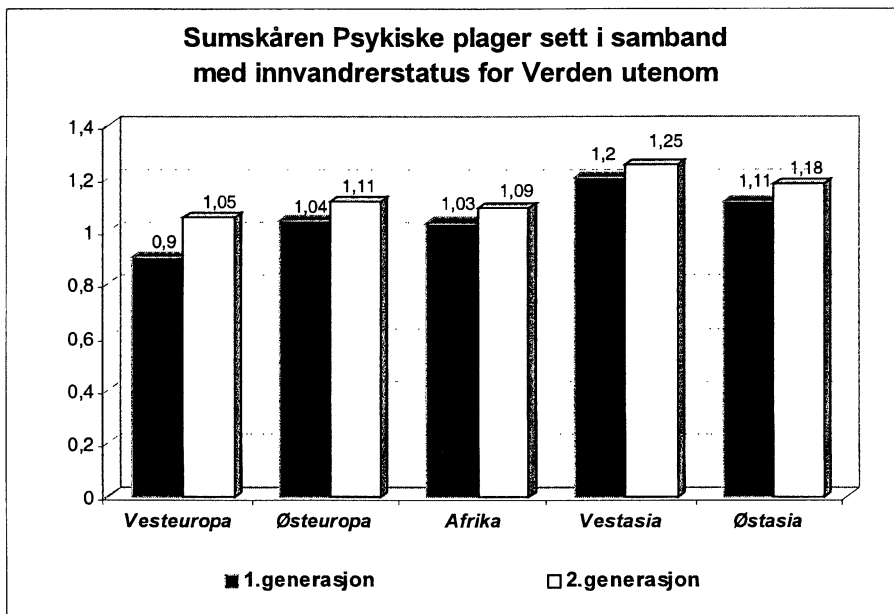

Norske gutter er den enkeltgruppa som ser ut til å oppleve minst *Psykiske plager* (figur: Sumskåren Psykiske plager sett i samband med innvandrersstatus). Samlet for de ulike nasjonalitetsgruppene er det første generasjon pakistanske innvandrere og norske ungdommer som rapporterer minst plager. Mest plager rapporteres av andre generasjon ungdom fra Verden utenom. Variansanalyse viser at norske ungdommer har signifikant mindre plager enn andre generasjon pakistanske ungdommer og både første og andre generasjon ungdommer fra Verden utenom. Forskjellen mellom første og andre generasjon pakistanske ungdommer er ikke signifikant. Derimot rapporterer første generasjon pakistanske ungdommer signifikant mindre plager enn både første og andre generasjon ungdommer fra Verden utenom.

Kjønnsvariabelen slår svært ulikt ut for ulike grupper. Blant de norske er det tydelig at jentene er flinkere til å rapportere om *Psykiske plager* ($F=97,0$, $DF=1$, $p=.00$). Minst psykiske plager blant jentene har første generasjon pakistanske jenter. I denne gruppa er det ingen forskjeller mellom gutter og jenter. Mest *Psykiske plager* har jenter første generasjon fra Verden utenom. I denne gruppa er forskjellene mellom gutter og jenter signifikant ($F=17,3$, $DF=1$, $p=.00$). Verken blant andre generasjon pakistanske innvandrere eller

andre generasjon fra Verden utenom, er kjønnsforskjellene signifikante. En mulig tolkning er at likheten i selvrapporterte psykiske plager mellom gutter og jenter blant første generasjon ungdommer fra Pakistan skyldes at jentene i denne gruppa er særskilt beskyttet. Likheten mellom gutter og jenter i gruppa andre generasjon Verden utenom kan derimot tolkes i retning av at guttene er særskilt utsatt.

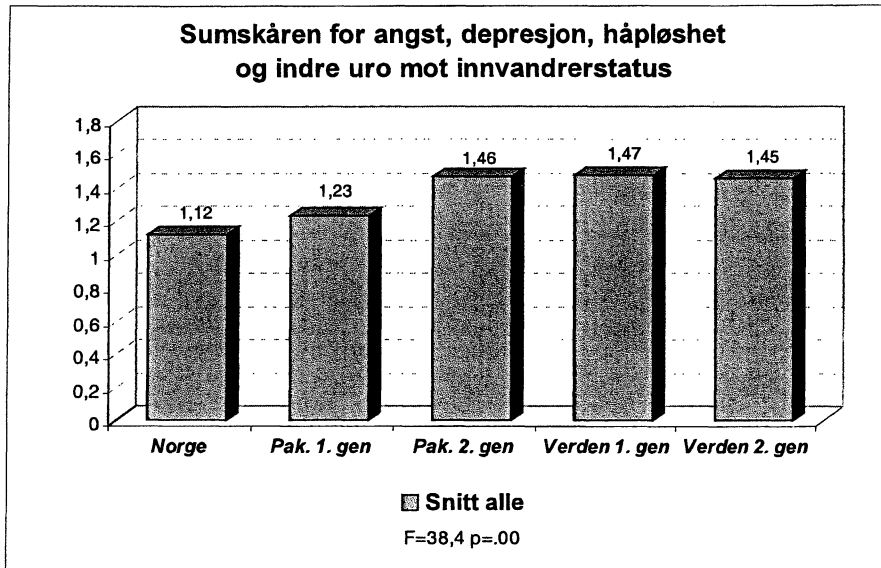
Forskjellene mellom første og andre generasjon går i retning av at andre generasjon har større *Psykiske plager*. Dette gjelder både for ungdommer fra Pakistan og ungdommer fra Verden utenom. Disse forskjellene er imidlertid ikke signifikante. Hvilke grupper innenfor kategorien Verden utenom er det som rapporterer om størst *Psykiske plager*?

For alle nasjonalitetsgrupper innenfor kategorien Verden utenom gjelder at andre generasjon rapporterer om større *Psykiske plager* (figur: Sumskåren Psykiske plager sett i samband med innvanderstatus for Verden utenom). Lavest ligger første generasjon vesteuropeisk ungdom (0,91), mens andre generasjon ungdom fra Vestasia ligger høyest (1,25). Utvalgets størrelse gjør imidlertid at forskjellene mellom første og andre generasjon ikke blir signifikante.

Innvanderungdommene skiller seg i særskilt grad fra de norske ved at de føler bekymringer og uro i forhold til framtida. Derimot er det ingen for-

skjeller når det gjelder ansenhet og opplevelse av at alt er et slit. Dersom disse to utsagnene fjernes blir de resterende fire utsagnene et mål som klarere fanger opp depresjon, håpløshet, angst og indre uro. Bygges det opp et mål basert på de fire resterende utsagnene kommer det fram et annet og tydeligere bilde.

Spesielt for pakistanske ungdommer øker denne typen problemer sterkt fra første til andre generasjon (figur: Sumskåre for angst, depresjon, håpløshet og indre uro mot innvandrersstatus). Derimot er det ingen forskjeller mellom første og andre generasjon ungdommer fra Verden utenom. Norske ungdommer og første generasjon pakistanske ungdommer har signifikant mindre problemer enn andre ungdomsgrupper.

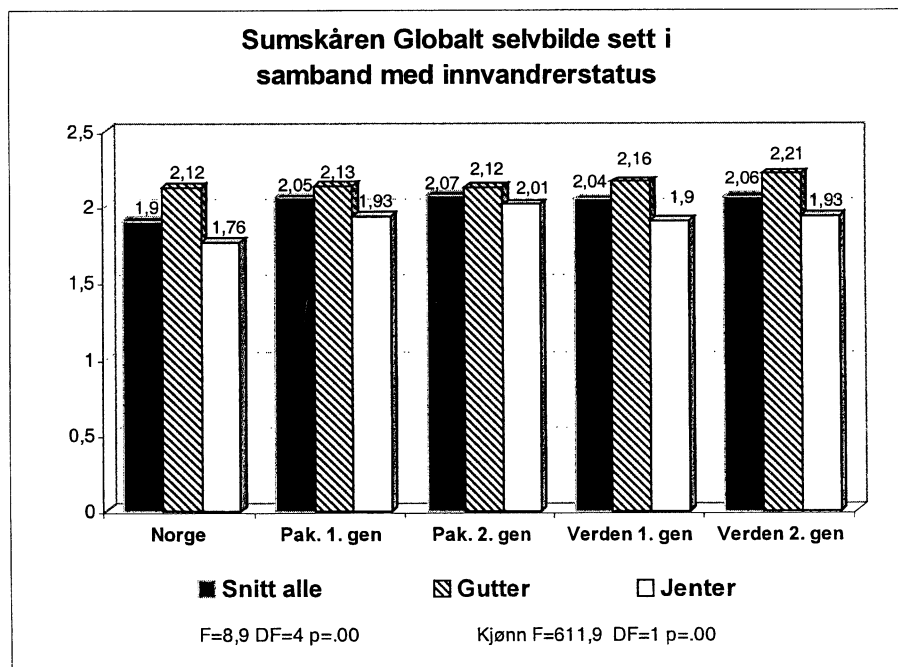
4.4 Selvbilde

Selvbilde er basert på Harter (Harter 1988). Harter skiller mellom en rekke former for selvbilde knyttet til ulike livssituasjoner og utfordringer. Her skal redegjøres for akademisk og globalt selvbilde. *Akademisk selvbilde* er knyttet til opplevelse av mestring i forhold til skole og intellektuelle utfordringer. *Globalt selvbilde* refererer til den generelle opplevelsen den enkelte har av seg selv. Er han eller hun stort sett fornøyd med seg selv og måten livet leves på? Utsagnene i de enkelte målene har fire svaralternativer: «stemmer svært godt», «stemmer ganske godt», «stemmer ganske dårlig» og «stemmer svært dårlig».

Tabell 4.3: Utsagn om Globalt selvbilde mot innvandrersstatus

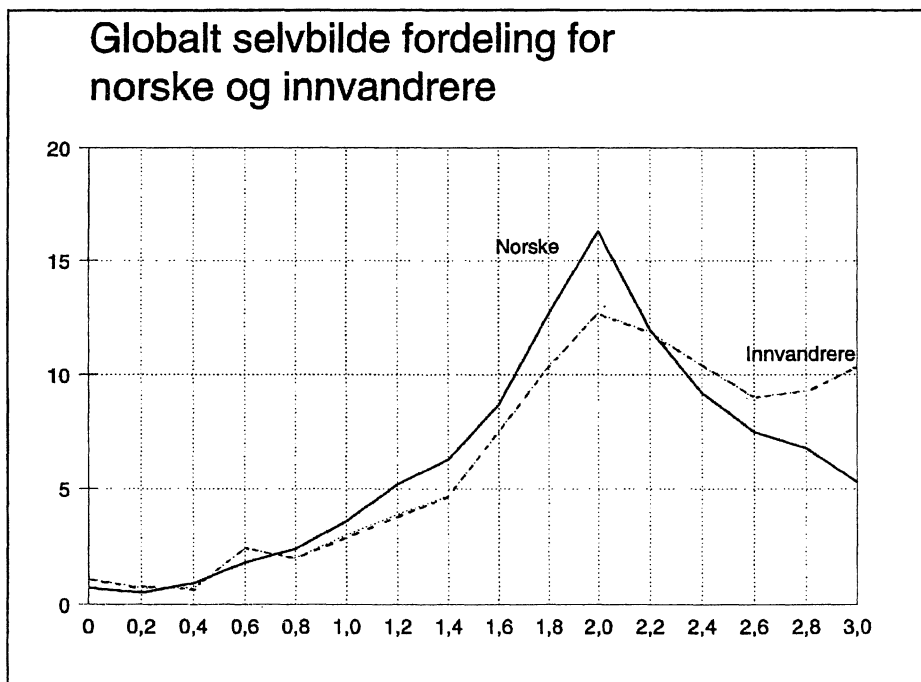
Andel som svarer at utsagnet stemmer svært godt:	Norge	Pakistan 1.gen	Pakistan 2.gen	Verden 1.gen	Verden 2.gen
Jeg er ofte skuffet over meg selv	11	20	16	13	15
Jeg liker ikke den måten jeg lever livet mitt på	9	25	13	13	11
Jeg er stort sett fornøyd med meg selv	29	52	45	40	39
Jeg liker meg selv slik jeg er	31	53	49	49	47
Jeg er svært fornøyd med hvordan jeg er	23	50	47	45	39

Færre av de norske ungdommene er enige i de to selvkritiske utsagnene: «Jeg er ofte skuffet over seg selv», og: «Jeg liker ikke den måten jeg lever livet mitt på». Spesielt blant første generasjon pakistanske ungdommer er det mange som har slike opplevelser. Samtidig er de norske mer forsiktige eller nøkterne med å gi seg selv positiv omtale. Markert flere av innvanderne, uansett nasjonalitet, er svært fornøyd med seg selv og hvordan de er. Det kan se ut til at norske ungdommer i større grad har en kritisk distanse når det gjelder å vurdere seg selv ut fra slike kriterier. Utsagnene som inngår i målet for *Globalt selvbilde* er omgjort til sumskåre med verdi fra null til tre der tre markerer høyest mulig selvbilde.

Samlet er det de norske ungdommene som kommer ut med lavest *Globalt selvbilde* (figur: Sumskåren Globalt selvbilde sett i samband med innvandrersstatus). Variansanalyse viser at norske ungdommer er signifikant forskjellig fra alle andre med unntak av første generasjon pakistanske innvandrere. Forskjellene er likevel gjennomgående små. Innvandrergruppene i mellom er det ingen signifikans. Her skjer altså ingen utvikling eller endring fra første til andre generasjon. Lavest *Globalt selvbilde* har norske jenter. Uansett nasjonalitet er det jentene som har lavest *Globalt selvbilde*. Igjen står vi overfor et sterkt kjønns spesifikt personlighetstrekk med gyldighet på tvers av kulturelle og etniske skiller. For å få fram spredning er fordelingen av akademisk selvbilde vist som en kurve. Innvandrerne er slått sammen til en gruppe ut fra at det var minimale forskjeller nasjonalitetene i mellom.

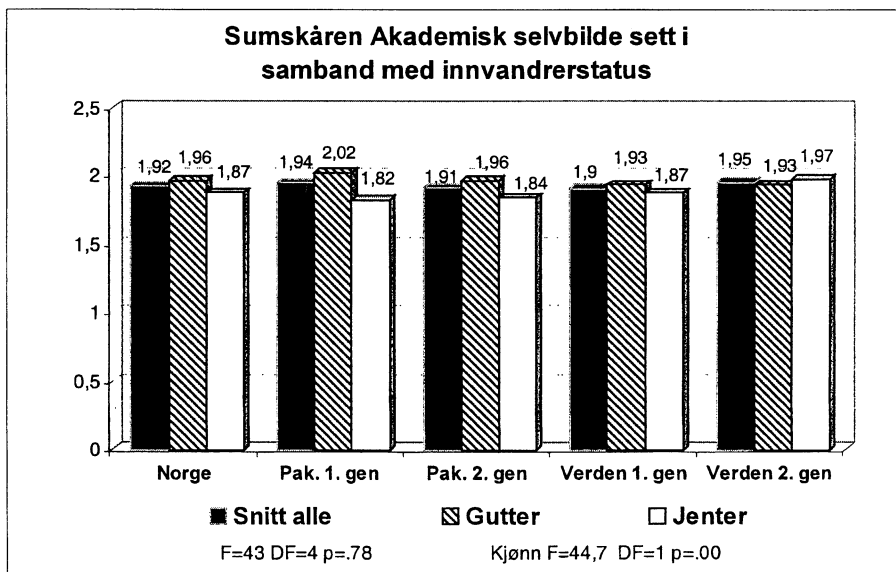
Konklusjonen er at de norske ungdommene har en tendens til å samle seg mer om midtverdiene i denne fordelingen (figur: Globalt selvbilde fordeling for norske og innvandrere). Det er like mange norske ungdommer og innvandrerungdommer som sliter med dårlig selvbilde, men flere innvandrere har et sterkt positivt selvbilde.

Gjenfinnes denne fordelingen når det gjelder Akademisk selvbylde? Her er det i utgangspunktet grunn til å forvente forskjeller mellom norske ungdommer og innvandrerdømmer ut fra at flere innvandrere har problemer med å oppnå gode karakterer på skolen.

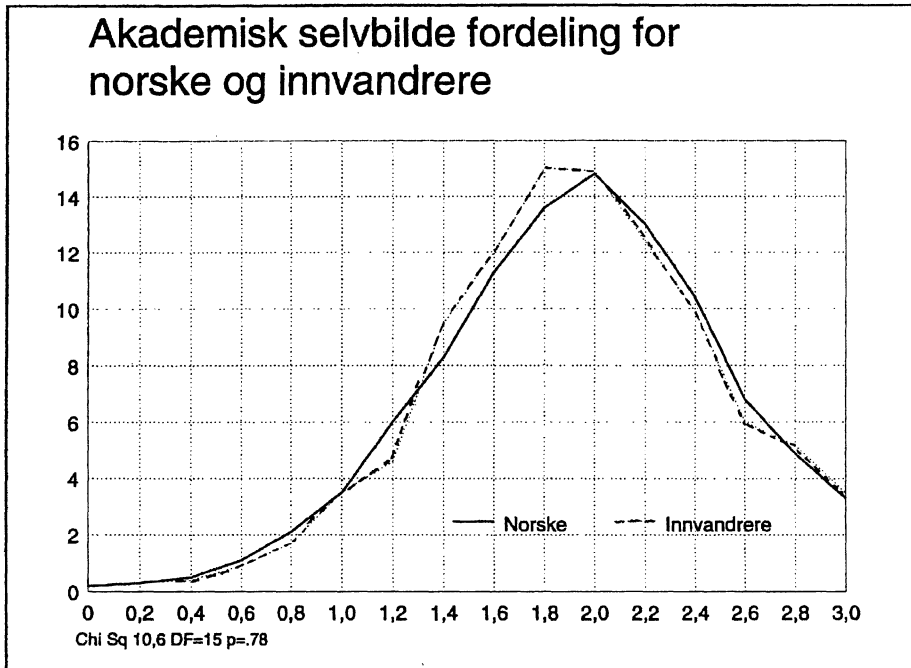
Tabell 4.4: Utsagn om Akademisk selvbylde mot innvandererstatus:

Andel som svarer at utsagnet stemmer svært godt:	Norge	Pakistan 1.gen	Pakistan 2.gen	Verden 1.gen	Verden 2.gen
Jeg synes jeg er like smart som andre på min alder	53	57	47	46	50
Jeg er ganske sein med å bli ferdig med skolearbeidet	22	21	17	15	21
Jeg gjør det svært godt på skolen	17	30	26	19	22
Jeg har vansker med å svare riktig på skolen	5	10	11	9	9
Jeg tror jeg er ganske intelligent (ikke signifikant)	26	27	25	26	31

Med unntak av det siste utsagnet: «Jeg tror jeg er ganske intelligent», er det hele veien signifikante forskjeller. Færrest av de norske opplever at de har vansker med å svare riktig på skolen. Samtidig er det færrest av de norske som er av den oppfatning at de «gjør det svært godt på skolen». Ellers er det ikke noen tydelig tendens eller systematikk i svarfordelingene. Utsagnene som inngår i målet for *Akademisk selvbylde* er omgjort til sumskåre med verdi fra null til tre der tre markerer høyest mulig selvbylde.

Mellom nasjonalitetene er det ingen signifikante forskjeller i *Akademisk selvbilde* (Sumskåren Akademisk selvbilde sett i samband med innvanderstatus). Det er heller ingen tydelige forskjeller mellom første og andre generasjon innvandrere. Generelt har guttene et høyere *Akademisk selvbilde*. Dette til tross for at de gjør det noe dårligere på skolen. Andre generasjon innvandrere fra Verden utenom synes å danne et unntak. For å få fram mulige forskjeller i spredning er fordelingen av akademisk selvbilde vist som en kurve. Innvandererne er slått sammen til en gruppe.

Fordelingen gir ingen forskjeller nasjonalitetene i mellom (figur: Akademisk selvbilde fordeling for norske og innvandrere).

5 Asosialitet

5.1 Hva vet vi?

Drøftingen så langt har vist at det skjer til dels markerte endringer i atferd ut fra hvor lenge unge innvandrere har bodd i Norge. Slike endringer er imidlertid avhengig av livsområde eller problemstilling.

Når det gjelder tendensen til å utføre det som her er definert som *Kriminalitet* er norske ungdommer gjennomgående mest aktive – med ett unntak. Aller mest kriminelle er andre generasjon gutter fra Verden utenom. Blant pakistanterne er det ingen endringer i kriminalitet fra første til andre generasjon.

Utbredelse av *Vold* følger et mønster der det er små forskjeller i utbredelse mellom de ulike nasjonalitetsgruppene. Unntaket er andre generasjon gutter fra Verden utenom som klart er mest voldelige. For pakistanske gutter er det ingen utvikling i retning av mer *Vold* fra første til andre generasjon. Norske gutter synes å være minst voldelige.

Mindre alvorlige former for asosial atferd, som her er kalt *Uorden*, følger et helt annet mønster. Norske ungdommer utfører flest slike handlinger fulgt av ungdommer fra Verden utenom og pakistanske ungdommer. Det er ingen tydelige endringer fra første til andre generasjon verken for pakistanske ungdommer eller ungdommer fra Verden utenom.

Norske ungdommer bruker betydelig mer alkohol enn innvandrerungdommer uansett hvor i verden innvandrerungdommene kommer i fra. Unntaket er vestlige ungdommer. Tendensen går i retning av at andre generasjon innvandrere drikker mer enn første generasjon. For ungdommer fra Verden utenom er forskjellen mellom første og andre generasjon signifikant.

Bruk av hasj og marihuana viser igjen at norske ungdommer ruser seg mest, fulgt av ungdommer fra Verden utenom. Tendensen til at andre generasjon bruker mer hasj og marihuana er klar både for pakistanske ungdommer og ungdommer fra Verden utenom. Denne tendensen gjelder imidlertid bare guttene. Andre generasjon gutter fra Verden utenom er nesten på nivå med norske ungdommer. Forskjellene mellom første og andre generasjon er ikke signifikante.

Bruk av tyngre narkotiske stoffer er relativt sett lite utbredt uansett nasjonalitet. Mønsteret for spredning er imidlertid velkjent. Norske ung-

dommer topper, fulgt av ungdommer fra Verden utenom. Det er ingen klare skiller mellom første og andre generasjon. Både for pakistanske ungdommer og for ungdommer fra Verden utenom er det guttene som bruker mest. Gutter andre generasjon Verden utenom ligger på nivå med norske ungdommer.

Når det gjelder ulike former for psykisk helse er tendensene mindre entydige. Basert på Hopkins Symptom Checklist (SCL) er det norske ungdommer og første generasjon pakistanske ungdommer som har minst *Psykiske plager*, mens andre generasjon ungdommer fra Verden utenom har mest *Psykiske plager*. Tendensen går i retning av at andre generasjon innvandrere har dårligere psykisk helse. Spesielt gjelder dette for pakistanske ungdommer. Forskjellene mellom første og andre generasjon er likevel ikke signifikante.

Innvandrerungdommene er generelt mer ensomme. Mest nærliggende er det å tolke dette som et kulturspesifikt trekk, knyttet til at innvandrer-kulturene legger større vekt på betydningen av sosiale fellesskap. Forklaringen ligger ikke i at innvandrerungdommene har færre venner eller i større grad mangler nære fortrolige. I særskilt grad rapporterer første generasjon om mye ensomhet. *Ensomhet* er altså en følelse som fortaper seg over tid. Forskjellene mellom første og andre generasjon kan dels være uttrykk for manglende integrasjon i det norske samfunnet, og dels skyldes overgangsproblemer. Det tar tid å opparbeide seg et sosialt nettverk på et nytt og fremmed sted.

Innvandrerungdommene gjør det dårligere på skolen. Til tross for dette er det ingen signifikante forskjeller i *Akademisk selvbylde*. Det er heller ingen tydelige forskjeller mellom første og andre generasjon innvandrere.

Norske ungdommer har lavest *Globalt selvbylde*. Det er ingen signifikante forskjeller innvandregruppene i mellom. Generelt kan det se ut til at innvandrerungdom har en tendens til å være mindre selvkritiske og mer optimistiske på egne vegne. Denne optimismen gjenspeiler seg også i at innvandrerungdom har like høye eller høyere utdanningsaspirasjoner sammenlignet med norske ungdommer (Øia 1998). Når det gjelder andelen som ønsker seg postgymnasial utdanning i form av universitet eller høyskole er det ingen signifikante forskjeller mellom første og andre generasjon. Tendensen går likevel i retning av at andre generasjon har høyest aspirasjoner.

Oppsummert er den generelle tendensen at innvandrerungdommer som er født og oppvokst i Norge er mer kriminelle, voldelige og ruser seg mer

sammenlignet med unge innvandrere som har hatt sin barndom, og dermed mottatt sentrale deler av den primære sosialiseringen, i opprinnelseslandet. Denne sammenhengen gjelder i særskilt grad gutter. Videre er det tydelig at andre generasjon ungdommer fra Verden utenom utgjør en egen problemkategori. Disse ungdommene er mest voldelig og de utfører mer kriminalitet enn andre ungdommer også sammenlignet med norske. Innenfor denne gruppa er det spesielt ungdommer fra Østeuropa, fulgt av vestlige og afrikanske ungdommer, som utmerker seg negativt. Derimot er det vanskeligere å påvise klare endringer som går i samme retning når det gjelder *Psykisk helse*, ensomhet og selvbilde. Det vil derfor også være vanskelig å bruke slike faktorer som forklaringer på de endringene som finner sted i retning av økende tendens til asosiale handlinger.

5.2 Et samlemål

I hvilken grad henger ulike former for antisosial atferd sammen og danne knipper? De fire fenomenene eller atferdsformene der det i særskilt grad skjer endringer fra første til andre generasjon, er *Vold*, *Kriminalitet*, fyll og bruk av hasj/marihuana. Bruk av ulike former for rusmidler er sammenfattet i sumskåren *Rus*.

Tabell 5.1: Korrelasjon mellom sumskårene Vold, Kriminalitet og Rus for gutter hele utvalget:

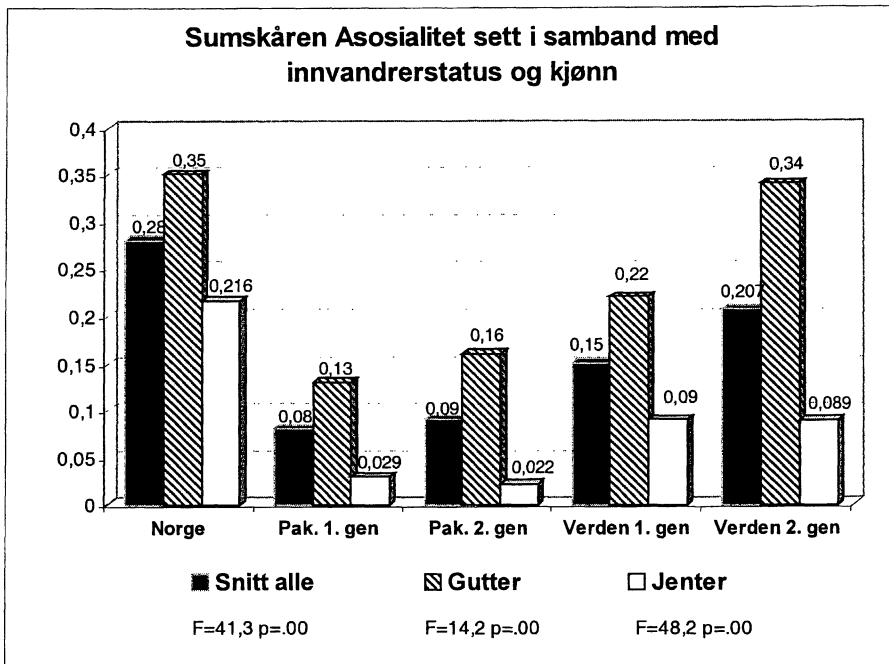
Sumskårene:	Kriminalitet	Vold
Vold	.65**	
Rus	.49**	.38**

** viser signifikans .01 eller høyere.

Enkel korrelasjonsmatrise viser at alle disse formene for asosialitet korrelerer signifikant og sterkt positiv med hverandre. Sterkest er korrelasjonen mellom *Kriminalitet* og *Vold*. Det innebærer at dersom den enkelte unge har begått en av denne typen handlinger øker også sjansene for at han eller hun har utført andre av disse handlingene.

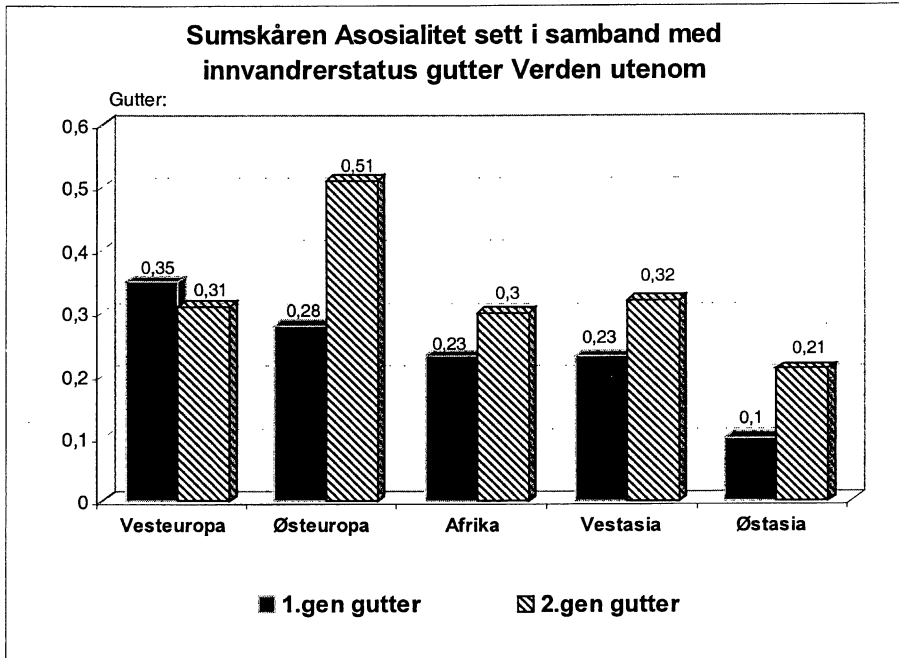
I fortsettelsen skal disse ulike atferdsformene betraktes som en dimensjon. Dimensjonen kalles for *Asosialitet*. Den er konstruert ved hjelp av tolv ulike variabler. For at de ulike underdimensjonene skal veie omtrent likt dekker fire av variablene kriminalitet, fire dekker ulike former for vold og

fire dekker rus (se vedlegg: Tabell 5.2). Skaleringen går fra null til fem. Økende verdi uttrykker økende forekomst.

Samlet for gutter og jenter skårer norske ungdommer signifikant høyere enn alle andre (figur: Sumskåren Asosialitet sett i samband med innvanderstatus og kjønn). I første rekke er det bruk av rusmidler som trekker opp for de norske ungdommene. Lavest skårer pakistanske ungdommer. Forskjellene mellom første og andre generasjon pakistanske ungdommer er ikke signifikant. Derimot er forskjellen mellom første og andre generasjon ungdommer fra Verden utenom signifikant. Norske jenter skårer signifikant høyere enn både pakistanske jenter og jenter fra Verden utenom. Blant guttene er det ingen forskjeller mellom norske gutter og gutter som tilhører andre generasjon Verden utenom. Disse to gruppene skårer signifikant høyere enn alle andre. Fordelingen tydeliggjør at innvandregutter og jenter har ulik utvikling. Jentene viser ingen klar endring i atferd fra første til andre generasjon uansett nasjonalitet. Derimot er det en tendens til at andre generasjon gutter utvikler mer asosial atferd. Denne tendensen er ikke signifikant for pakistanske gutter. Derimot er tendensen meget tydelig og signifikant for gutter fra Verden utenom.

Problemstillingen knyttet til endring i atferd fra første til andre generasjon kan i praksis snevres inn til å gjelde gutter i kategoriene Verden utenom. Er det noen undergrupper hvor denne tendensen er særskilt tydelig, eller finner vi den samme utviklingen uansett nasjonalitet?

På grunn av små tall i hver kategori er forskjellene mellom første og andre generasjon bare signifikant for østeuropeiske gutter (figur: Sumskåren Asosialitet i samband med innvandrerstus gutter Verden utenom gutter). Særskilt blant gutter fra Østeuropa ser det ut til å skje en sterk opphopning av problemer i andre generasjon. Tendensen til at andre generasjon utvikler en sterkere tilbøyelighet til asosiale handlinger er tydelig også for gutter fra Afrika, Vestasia og Østasia. Vesteuropeiske gutter skiller seg ut ved at det ikke skjer noen klar endring fra første til andre generasjon. Tidligere er det vist at andre generasjon vesteuropeiske gutter, sammenlignet med første generasjon, er mer kriminelle og mer voldelige – men de ruser seg mindre. Normalt er sammenhengen mellom rus, kriminalitet og vold positivt korrelert. Når andre generasjon vestlige gutter ruser seg mindre kan forklaringen ligge i tilgjengelighet. For den aldersgruppa som det her gjelder er det grunn til å tru at tilgjengeligheten relativt sett er vanskeligere i Norge enn i mange andre vesteuropeiske land.

I og med at problemstillingen i fortsettelsen vil være knyttet til å forklare endring i omfanget av asosiale handlinger fra første til andre generasjon, skal vesteuropeiske gutter holdes utenfor de videre analysene. Problemstillingen knyttet til endring i atferd fra første til andre generasjon blir derfor ytterligere snevret inn til å gjelde gutter fra Østeuropa, Afrika, Latinamerika og Asia minus Pakistan. For denne gruppa av gutter er sammenhengene mellom *Rus*, *Vold* og *Kriminalitet* særskilt sterk.

Tabell 5.3: Korrelasjon mellom sumskårene Vold, Kriminalitet og Rus for gutter Verden utenom:

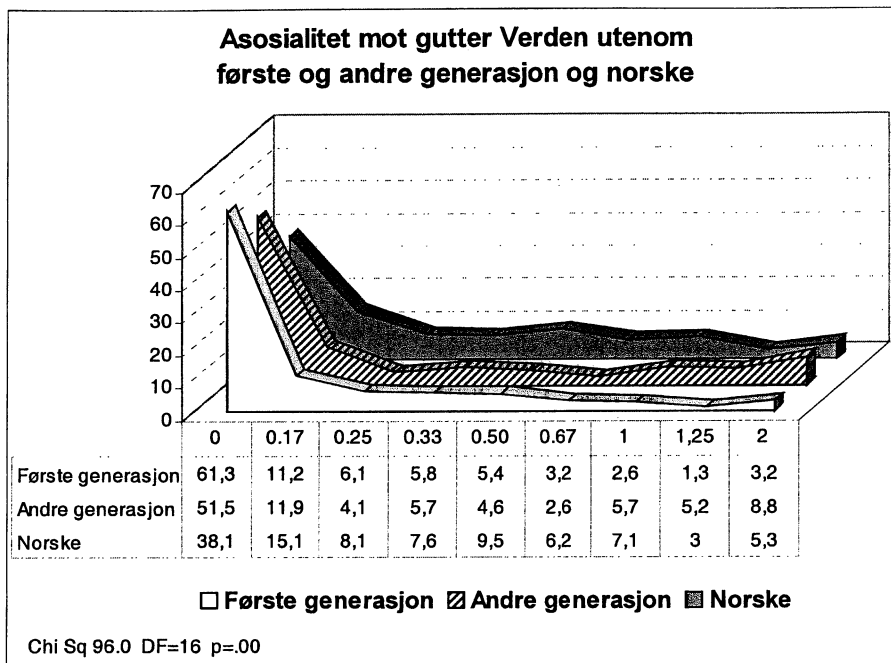
Sumskårene:	Kriminalitet	Vold
Vold	.63**	
Rus	.65**	.51**

** viser signifikans .01 eller høyere.

De sterke korrelasjonene understreker at det er berettiget å operere med et samlemaal for *Asosialitet*. Selv om de enkelte ytringene i noen grad kan tilbakeføres til spesifikke årsaker, vil det her i stor grad være snakk om felles eller samvirkende faktorer. Det kan også være slik at disse ulike atferdsformene gjensidig virker forsterkende på hverandre.

5.3 Fordeling av Asosialitet

I den følgende figuren er målet for Asosialitet delt i ni ulike kategorier slik at det blir mulig å få fram en fordelingskurve. Formen på kurven er avhengig både av den inndelingen i kategorier som er foretatt, og den relative andelen som plasserer seg selv i hver enkelt kategori. Avgjørende for tolkningen blir derfor forholdet mellom lave verdier, middels verdier og høye verdier.

Igjen kommer det fram en bekreftelse på at norske gutter har en større tendens til å samle seg om midtverdiene (figur: Asosialitet mot gutter verden utenom første og andre generasjon og norske). Blant norske gutter er det 38% som får null på sumskåren for *Asosialitet*. Det innebærer at de siste år ikke har utført noen av de handlingene som inngår i dette målet. Tilsvarende tall for gutter første generasjon innvandrere er 61% og 52% for andre generasjon. Fra første til andre generasjon skjer det altså en utvikling i retning av at andelen som aldri gjør noe galt blir mindre. Slik sett ligner andre generasjon mer på de norske ungdommene. Imidlertid fører endringene fra første til andre generasjon ikke til at flere plasserer seg selv i midtkategoriene. Tvert om, det er andelen sterkt belastede som øker. Sammenlignes norske gutter med andre generasjon innvandrer gutter kommer det fram et tydelig mønster. Flere innvandrer gutter gjør aldri noe galt. Samtidig er det, sammenlignet med norske gutter, flere som begår mange asosiale handlinger (Chi Sq 30,5 DF=8 p=.00). Spredningen, eller tendensen til å samle seg om ytterverdiene, er med andre ord større. Første generasjon sammenlignet både med norske gutter og andre generasjon gutter utmerker seg ved at flere aldri begår asosiale handlinger. Samtidig er den relative andelen som begår mange asosiale handlinger lav. Også mellom første og andre generasjon er forskjellen i kurvefordeling på målet for *Asosialitet* signifikant (Chi Sq 19,8, DF=8, p=.01).

De fordelingskurvene som her framkommer inviterer til to ulike analytiske tilnærminger. Den første tilnærmingen vil være å analysere generelle årsaker til at andre generasjon samlet har høyere *Asosialitet*. Samtidig er det, uavhengig av skillet mellom første og andre generasjon, av interesse å identifisere kjennetegn ved de innvandrergruppene som i sterkeste grad utvikler asosiale handingsmønstre.

5.4 Psykisk helse og Asosialitet

Hvordan korrelerer målet for *Asosialitet* med de ulike målene som er konstruert for å fange opp psykisk helse? Først skal sammenhengen for disse ulike målene vises for alle gutter inkludert norske.

Tabell 5.4: Korrelasjon mellom sumskårene Akademisk selvbilde, Globalt selvbilde, Ensomhet, Psykiske plager og Asosialitet for alle gutter inkludert norske:

	Akademisk selvbilde	Psykiske problemer	Globalt selvbilde	Opplevd ensomhet
Psykiske plager	-.30**			
Globalt selvbilde	.17**	-.39**		
Opplevd ensomhet	-.14**	.40**	-.45**	
Asosialitet	-.25**	.18**	-.21**	-.10**

** viser signifikans .01 eller høyere.

Høyt *Akademisk selvbilde* korrelerer positivt med høyt *Globalt selvbilde* og negativt med *Psykiske plager*, opplevd *Ensomhet* og *Asosialitet*. Også *Globalt selvbilde* korrelerer negativt med *Ensomhet*, *Psykiske plager* og *Asosialitet*. Opplevd *Ensomhet* korrelerer sterkt positivt med *Psykiske plager*, men negativt med *Asosialitet*. Fra første til andre generasjon skjer det endringer i retning av mindre *Ensomhet*. Gjelder disse sammenhengene også isolert for gutter Verden utenom?

Tabell 5.5: Korrelasjon mellom sumskårene Akademisk selvbilde, Globalt selvbilde, Ensomhet, Psykiske plager og Asosialitet for gutter Verden utenom:

	Akademisk selvbilde	Psykiske problemer	Globalt selvbilde	Opplevd ensomhet
Psykiske plager	-.37**			
Globalt selvbilde	.19**	-.37**		
Opplevd ensomhet	-.16**	.40**	-.45**	
Asosialitet	-.31**	.18**	-.15**	.03

** viser signifikans .01 eller høyere.

Med små endringer er mønsteret det samme både for *Akademisk selvbylde*, *Globalt selvbylde* og *Psykiske plager*. Også for gutter Verden utenom er det slik at høyt *Globalt-* og *Akademisk selvbylde* beskytter mot *Asosialitet*, mens *Psykiske plager* korrelerer positivt med *Asosialitet*. Den eneste klare endringer er at koblingen mellom *Ensomhet* og *Asosialitet* korrelerer lavt og ikke lenger er signifikant. Fra første til andre generasjon skjer det ingen endring i *Akademisk selvbylde* som kan forklare endringer i *Asosialitet*. Heller ikke når det gjelder *Globalt selvbylde* skjer det endringer fra første til andre generasjon som kan bidra til å forklare endringer i *Asosialitet*.

Psykiske plager har en tendens til å øke fra første til andre generasjon. Disse endringene er signifikante for gutter Verden utenom. Gjennomsnittsverdien på sumskåren for *Psykiske plager* øker fra .98 til 1,15 ($F=5,4$, $DF=1$, $p=.02$) i andre generasjon. Økning i *Psykiske plager* kan altså bidra til å forklare den endringen som finner sted i *Asosialitet*.

Likevel er en slik forklaringsmodell svært problematisk. Samvariasjon innebærer ikke at det finnes en årsakssammenheng. I den utstrekning det er årsakssammenheng mellom disse to fenomenene vil det være vanskelig å peke ut noen entydig retning. Det er lett å tenkes seg at asosial atferd kan skape psykiske problemer og belastninger for den enkelte. Alternativt kan *Psykiske plager* hos gutter gi seg uttrykk i utagerende antisosial atferd. En tredje og mest nærliggende mulighet, er at felles bakenforliggende årsaker knyttet til innvandrerbakgrunn gir både økte psykiske belastninger og sterkere tendens til *Asosialitet* for andre generasjon. Årsakssammenhengen er like uklar som når det gjelder forholdet mellom de to dimensjonene *Vold* og *Kriminalitet*. *Vold* og *Kriminalitet* er i drøftingen definert adskilt fra hverandre som to ulike fenomener. Å avgjøre om *Vold* fører til *Kriminalitet* eller *Kriminalitet* fører til *Vold*, er en rent hypotetisk tankelek. Sannsynligheten er stor for at vi står overfor en felles bakenforliggende årsak, og at disse fenomenene gjensidig virker forsterkende på hverandre.

6 Tilknytning og tilpasning

6.1 Mellom to kulturer

Hvorfor er det, ut fra de målene som her er brukt, generelt en økning i *Asosialitet* fra første til andre generasjon? Er det mulig å identifisere årsaker? Her skal drøftes mulige endringer og årsaker knyttet til nasjonal identitet og tilknytning til det norske samfunnet. Innledningsvis ble det stilt spørsmål om det, som et resultat av botid, foregår forskyvninger i kulturell og nasjonal identifikasjon. Står innvandrerdommen, og spesielt andre generasjon, mellom to kulturer uten noe skikkelig rotfeste noe sted? En slik sosiokulturell posisjon vil kunne produsere det Durkheim (1991) identifiserer som en tilstand av anomi. Anomi refererer til prosesser både på makronivå og individnivå. Meget kort sier denne teorien at fraværet av konsistente og entydige normer på makronivå gjør at individet får problemer med å forholde seg til et entydig sett av normer som setter rammer og grenser omkring egen livsførsel. Er det slik at de med kort botid er best forankret sosialt og kulturelt, mens andre generasjon unge innvandrere opplever en kulturell marginaliseringsprosess som gjør at de er spesielt utsatt for å utvikle *Asosialitet* og problematferd?

Kultur er et problematisk begrep med en rekke ulike definisjoner som her ikke kan drøftes inngående. Det er vanlig å operere med et skille mellom et kvalitativt og et kvantitativt kulturbegrep (Helland 1998). En kvantitativ kulturforståelse refererer til kultur som noe den enkelte kan ha mye eller lite av, og som dermed er ulikt fordelt i ungdomsbefolkningen eller mellom ulike samfunnslag. Motsatsen til dette er et kvalitativt eller antropologisk kulturbegrep. Et kvalitativt kulturbegrep ser kultur mer som en livsform knyttet til identitet, valg, tegn, symboler, ytringsformer og mening. Ingen kultur er bedre eller dårligere enn annen kultur, men rett og slett annerledes.

Tolking, og spesielt måling av kultur gjennom bruk av spørreskjemaer, er igjen problematisk. Mange vil oppfatte kulturbegrepet som et relasjonelt eller intersubjektivt forhold, som ikke kan gis en gyldig tolking med en slik framgangsmåte. Kultur representerer et indre eller gjensidig forhold mellom individ og omgivelser (Østerberg 1966). Uansett er det ikke den egentlige kulturen, eller de egentlige verdiene, som måles, bare meninger om enkelt-utsagn eller påstander. I tillegg kommer at sammenhengen, meningen og tolkingen avhenger av de spørsmålene som er stilt. Med disse forbeholdene

skal den komponenten i de unges bevissthet som kan kalles kultur her beskrives ut fra to innfallsvinkler:

- Som forvaltning av identitet og opplevd tilknytning til opprinnelses-kulturen relatert til det å oppleve seg selv som norsk.
- Som strategiske og bevisste valg mellom ulike posisjoner eller tilpasningsformer til det norske samfunnet.

6.2 Forvaltning av identitet

Identitet er på samme tid både et individuelt og kollektivt fenomen, som forenes i det samme individet og utvikles gjennom relasjoner til andre. G.H.Mead (1972) uttrykker det slik at du trenger et speil å se deg i. Speilet er en sosial kontekst, «de signifikante andre». Utvikling av identitet impliserer både identifisering og avgrensning i forhold til de signifikante andre. Poenget er at identitetsbegrepet har to grunnleggende ulike betydninger. Den ene er knyttet til å være det samme som, eller lik noen, og dermed på samme tid forskjellig, eller avgrenset fra andre som står utenfor dette definerte fellesskapet. Den andre forestillingen om identitet er knyttet til å være genuin, den eneste og ulik alle andre. Den individuelle, bevisste væren som sådan er entall (Mathiesen 1998). Identitetsbegrepet er også knyttet til stabilitet eller kontinuitet i den samme person over tid (Jacobsom-Widding 1983). Det må finnes en substans.

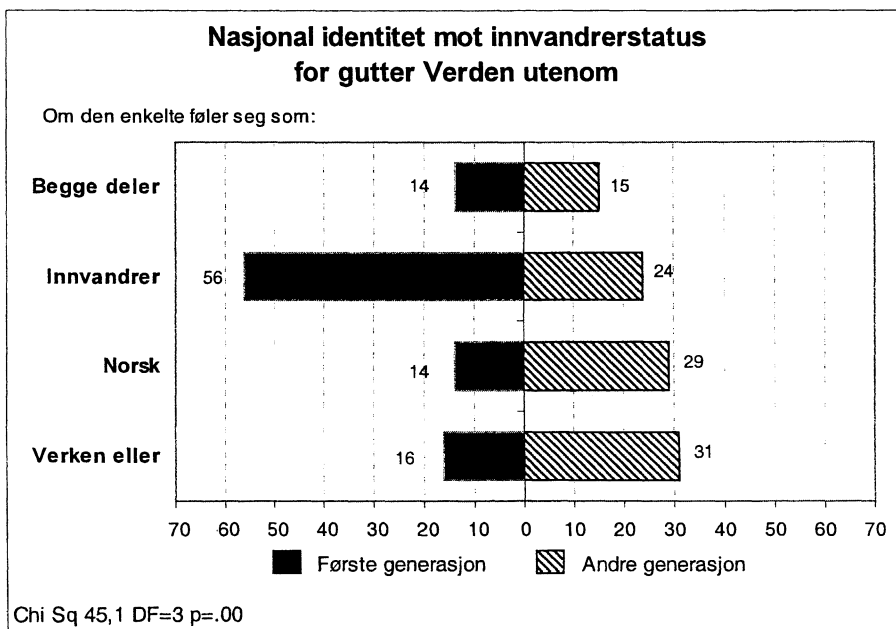
Identitet som begrep er ytterligere komplisert gjennom at den er knyttet opp mot ulike livs- eller erfaringsområder, der hvem som er signifikante andre kan variere. Enkelt uttrykt dannes identiteten gjennom bearbeiding av våre samlede sosiale erfaringer som et svar på det grunnleggende spørsmålet: Hvem er jeg? Den unge har opplevelser og oppfatninger av seg selv som kjønn og kropp, ut fra evnen til å mestre i skolehverdagen, evnen til fysisk mestring på fotballbanen, i relasjon til ungdomskulturer, generasjons-tilknytning, ut fra plassering i et status- eller klassehierarki, gjennom tilslutning til eller forkasting av religiøse dogmer og så videre. De ulike komponentene identiteten er bygget opp av gir seg til uttrykk og har vekt betinget av sosiale situasjoner eller rollekontekster. Det er fullt mulig å sette navn på ulike sider ved individets identitet gjennom å bruke betegnelser som kjønns-identitet, klassebevissthet eller nasjonal identitet.

Nasjonal identitet springer ut av et historisk oppstått sosialt og kulturelt fellesskap. Nasjonalfølelse kan være bygget på etnisitet, forestillingen om felles opphav, mytedannelser som kan være sanne eller falske, men også på

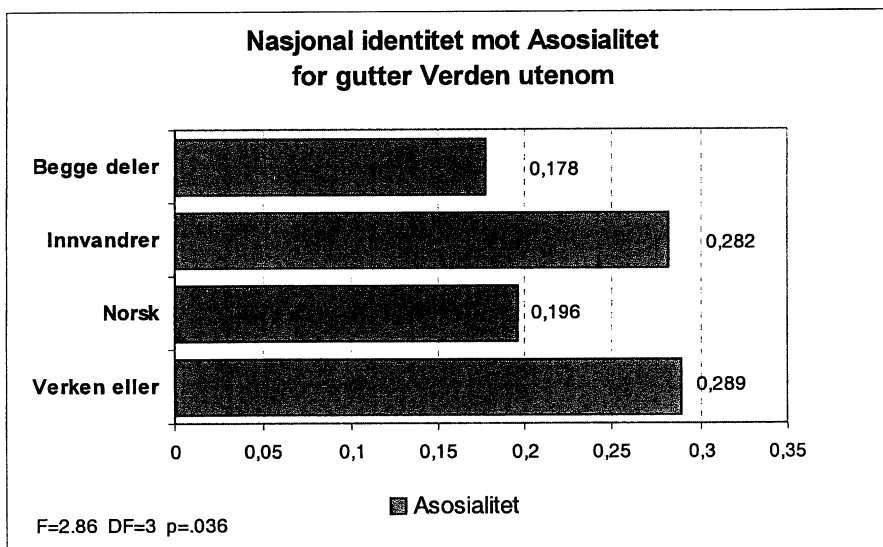
mange andre historiske forhold. Hva innebærer det å være norsk eller pakistansk? Er det tilstrekkelig å føle seg som norsk eller å ha et ønske om å være norsk? Noen har delt nasjonal identitet. Det er mulig å føle seg både som norsk og samisk på samme tid. Under gitte forutsetninger vil den enkelte ha et valg om å slutte seg til eller forlate.

I hvor stor grad er det mulig å velge for den som har annen hudfarge? Kan en afrikansk ungdom føle seg som norsk og få aksept av det av signifikante andre som vil være hvite norske jevnaldrende? Øia (1998) viser at uansett etnisk bakgrunn har egenoppfatningen sterk sammenheng med hvordan den enkelte opplever at andre ser på deg. 72 prosent av de afrikanske ungdommene som selv oppfatter seg som norske, og 65 prosent av asiatiske ungdommer, opplever at de blir godtatt som norske av sine jevnaldrende. En del ungdommer er i den situasjon at de ikke selv oppfatter seg som norske, men blir likevel oppfattet slik av omgivelsene. Reaksjonen fra det norske ungdomsmiljøet er i sterk grad avhengig av hvordan den enkelte innvandrer selv forholder seg.

I spørreskjemaet er det spørsmål der den enkelte blir spurt om han/hun oppfatter seg selv som norsk, og tilsvarende om han/hun oppfatter seg selv som innvandrer. Svaralternativene på begge spørsmålene er firedelt og går fra «stemmer svært godt» til «stemmer svært dårlig». Rent logisk er det ingen ting i veien for at den enkelte kan føle seg både som norsk og som innvandrer, eller som ingen av delene.

Fra første til andre generasjon skjer det en betydelig endring i nasjonal identitet (figur: Nasjonal identitet mot innvandrerstatus for gutter Verden utenom). Mens 56 prosent i første generasjon føler seg som innvandrere gjelder det bare for 24 prosent i andre generasjon. Tilsvarende er det en endring i andelen som føler seg norsk fra 14 prosent til 29 prosent. Andelen som opplever seg som både norsk og innvandrer holder seg konstant, mens andelen som verken opplever seg som norske eller innvandrere øker fra 16 prosent til 31 prosent. I den utstrekning følelsen av verken å føle seg som norsk eller innvandrer er uttrykk for en kulturell marginalisering, øker marginaliseringen fra første til andre generasjon. Hvilken av disse posisjonene er det som best beskytter mot å begå asosiale handlinger?

Tendensen til å begå asosiale handlinger er relativt sterkt knyttet til om den enkelte føler seg som norsk eller ikke (figur: Nasjonal identitet mot Asosialitet for gutter Verden utenom). De som enten føler seg som norske eller som både norsk og innvandrer, begår i mindre grad asosiale handlinger sammenlignet med de som opplever seg selv som innvandrer eller ingen av delene. Variansanalyse viser at disse forskjellene er signifikante. Denne sammenhengen lar seg ikke helt forene med oppfatninger om manglende identitetstilknytning fører til anomi og dermed til *Asosialitet*. Riktignok er det slik at de som verken føler seg som norske eller som innvandrere øker sjansen til å begå asosiale handlinger, men det samme gjelder de med ren innvandreridentitet. Opplevelse av norskhet er altså en beskyttelse mot

Asosialitet. Det er nærliggende å se integrasjon i betydning opplevelse av å ha tilhørighet i forhold til storsamfunnet som den beskyttende faktoren.

De endringene som skjer i nasjonal identitet fra første til andre generasjon ser ikke ut til å kunne forklare økningen i Asosialitet. Selv om andelen som verken opplever seg som norsk eller innvandrere øker fra første til andre generasjon, så minker samtidig andelen som opplever seg selv som innvandrere. Samlet er det flere i andre generasjon som opplever seg selv enten som norsk eller som både norsk og innvandrere (44 prosent mot 28 prosent).

6.3 Strategiske valg

Lackland Sam (1994) forsøker å måle akkulturasjon, dvs ulike former for tilpasning mellom forskjellige kulturer. Han konstruerer fire ulike strategier for tilpasning til det norske samfunnet. Strategiene er basert på hvor viktig det oppleves å ta vare på egne særegenheter og kulturelle identitet, og hvor viktig det er å utvikle relasjoner til andre grupper i storsamfunnet.

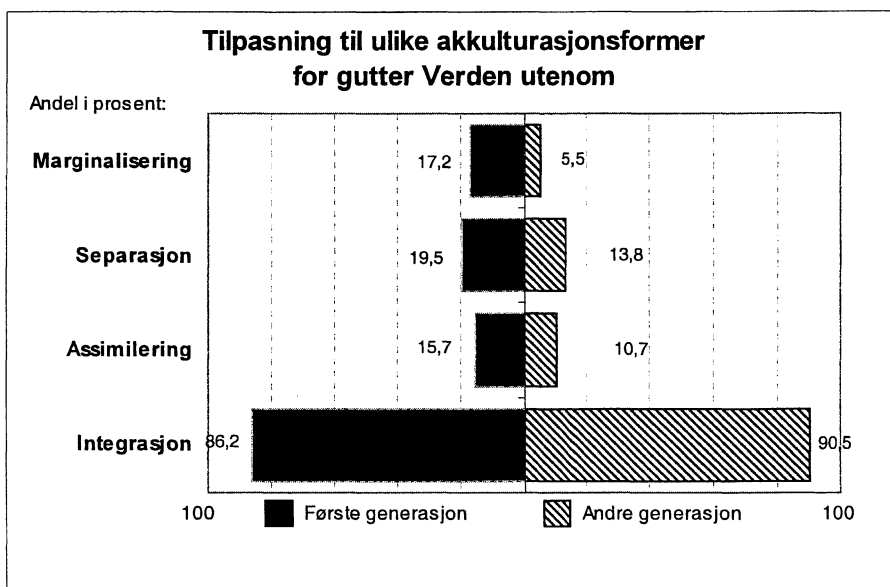
Utvikle relasjoner til andre grupper i storsamfunnet:	Bevare egen identitet/kultur:	
	<i>viktig</i>	<i>ikke viktig</i>
<i>viktig</i>	integrasjon	assimilasjon
<i>ikke viktig</i>	separasjon	marginalisering

Viktig på begge disse dimensjonene gir integrasjon som tilpasningsmåte. Det innebærer positivt engasjement både i forhold til opprinnelseskulturen og den norske kulturen. Hvis den unge ikke ser det som viktig å ta vare på egen kultur, men tvert om ser det som viktigere å utvikle relasjoner til storsamfunnet, er assimilering som tilpasningsmåte gitt. Separasjon innebærer avvisning av den norske kulturen og et eksklusivt engasjement i egen kultur. Marginalisering er karakterisert ved tilbaketrekking eller mangel på engasjement både i egen kultur og storsamfunnets kultur.

En svakhet ved en slik måte å bygge opp handlingstypologier på, er at det forutsettes at individet handler strategisk – eller i det minste intensjonalt, ut fra mer eller mindre klare målsettinger. Individet velger om det er viktig å beholde egen kultur, eller om det er viktig å utvikle relasjoner til andre grupper i samfunnet. Modellen tar for gitt at den enkelte posisjonerer seg ut fra slike problemstillinger. Om utfallet, eller resultatet av posisjoneringen også skal oppfattes intensjonalt, eller primært som en prosess, er mer usikkert.

En annen svakhet er knyttet til usikkerhet om hva spørsmålsbatteriet til Lackland Sam rent faktisk måler. Faktoranalyse skiller ut fem og ikke fire underdimensjoner. Utsagn som omhandler ekteskapsinngåelse danner en egen distinkt dimensjon (Øia 1998). Disse utsagnene er derfor utelatt. Hver av de fire akkulturasjonsformene blir målt ved hjelp av fire enkeltutsagn (se vedlegg: tabell 6.1, tabell 6.2, tabell 6.3 og tabell 6.4).

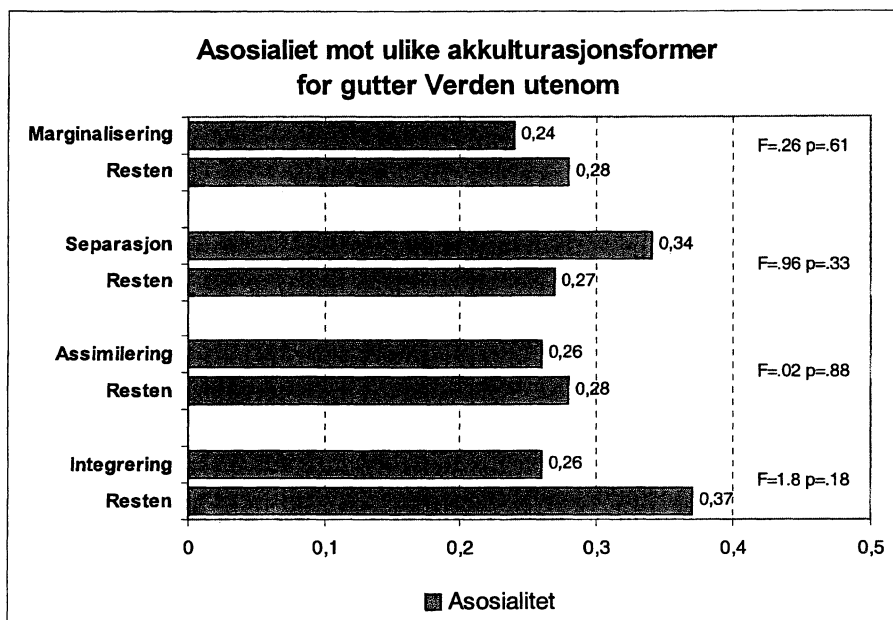
I den videre analysen er svarfordelingene på hver av akkulturasjonsformene dikotomisert. Grensen for tilslutning til den enkelte akkulturasjonsformen er satt ved at den enkelte svarer støttende på minst tre av de fire utsagnene som inngår. Hvilke endringer skjer fra første til andre generasjon?

De ulike tilpasningsformene framstår ikke som gjensidig utelukkende (figur: Tilpasning til ulike akkulturasjonsformer for gutter Verden utenom). Uansett første eller andre generasjon er det *Integrasjon* som best tilsvarende unges oppfatninger og holdninger. Målene fanger opp små endringer fra første til andre generasjon. Andelen som velger *Marginalisering* reduseres fra 17 prosent til 6 prosent (Chi Sq 12,1, DF=1. p=.00). Verken når det gjelder *Separasjon*, *Assimilering* eller *Integrasjon* er endringene signifikante. Tendensen går i retning av at andre generasjon velger mer *Integrasjon*, mindre *Assimilering* og mindre *Separasjon*.

I hvilken grad påvirker de ulike tilpasningsformene til storsamfunnet tendensen til å begå asosiale handlinger? I den følgende figuren er verdien

på *Asosialitet* vist for de ulike tilpasningsformene. Verdien for hver tilpasningsform er sammenlignet med resten – de som ikke oppfyller kriteriene.

Ingen av disse fire tilpasningsformene gir signifikante utslag når det gjelder tendensen til å begå asosiale handlinger (figur: Asosialitet mot ulike akkulturasjonsformer for gutter Verden utenom). Tendensen går likevel i retning av at *Integrasjon* og ønske om tilknytning til det norske samfunnet reduserer sjansene for å begå asosiale handlinger. Tilsvarende øker *Separasjon* og avvisning av det norske samfunnet sjansene til å begå asosiale handlinger. Selv om sammenhengene ikke er signifikante, bekrefter tendensen mønsteret som ble vist i drøftingen av nasjonal identitet. De som hadde positiv tilknytning til norskhet var samtidig mindre asosiale.

Fra første til andre generasjon skjer det små endringer i forhold til ulike akkulturasjonsformer. I første rekke reduseres andelen marginaliserte. Samlet ligger det i disse endringene ikke noe som kan bidra til å forklare at gutter andre generasjon innvandrere fra Verden utenom viser større grad av *Asosialitet*.

7 Familie, venner og fritid

7.1 Ubevisst endring

Uavhengig av hvordan den enkelte subjektivt opplever sin nasjonale identitet, og velger å forholde seg til storsamfunnet, er norsk kultur, samfunnsliv og livsform hele tiden nærværende. En måte å forstå de unges sosiale landskap på, er å betrakte de unge som aktører på et sett med ulike arenaer (Helland og Øia 2000). Å være på en arena vil si å inngå i en kontekst som samtidig setter rammer og føringer for den enkeltes handlinger. Generelt kan det trekkes et skille mellom voksenstyrte og ungdomsstyrte arenaer. Familien, skolen og undervisning i Koranen representerer arenaer hvor de voksne klart setter premissene. For en taggergjeng som opererer i en fotgjengerundergang er poenget tvert om å unndra seg voksenkontroll.

Familien tilbyr den unge primær omsorg, sosialisering, forankring og tradisjon. Skolen er en møteplass for all ungdom. Gjennom skolen får de unge testet muligheter, forutsetninger, interesser og begrensninger. Den representerer et kvalifiserende møte mellom nåtid og en mulig framtid. Fritid og jevnaldermiljøet utgjør et alternativ til familien og skolen med hensyn til intimitet, selvfølelse, regler, verdier, kultur, tolkning og tilknytning. I jevnaldermiljøet ligger et variert sett av handlingsmuligheter, sosiale kontekster og læringssituasjoner. Fritida tilbyr også en kommersialisert medievirkelighet. Innenfor en slik sfære vil de unge i overført betydning møte signifikante andre – modeller som formidler identitet, verdier og holdninger. Dels gjenspeiler media realiteter ved det samfunnet de unge skal tilegne seg og bli en del av, dels er det her et stort imaginært rom for fantasier, drømmer, trender, moter, kjøpepress, idealer og rollemodeller.

Hele veien skjer det etniske og kulturelle møter. Tilegnelse av norsk språk er i seg selv en enorm kulturpåvirkning. Vil det i det lange løp være mulig å unngå å bli påvirket? Selv om den enkelte ser på seg selv som innvandrer og ønsker å holde på sin opprinnelseskultur kan det skje endringer i atferd og holdninger som den enkelte ikke subjektivt er seg bevisst.

7.2 Foreldrereelasjoner

7.2.1 Familiesammensetning

Far og mor er viktige både som rollemodeller og signifikante andre. Foreldrene påvirker sine barn gjennom livsførsel, tradisjon, oppdragelse og

grensesetting. Relasjonen til foreldrene inneholder varme, omsorg, solidaritet og trygghet, men noen ganger også spenninger, konflikter eller savn. I en del tilfeller blir spenningene så sterke at det oppstår åpne brudd. Mye vanligere er det likevel at de unge bevisst eller ubevisst kopierer eller tar etter foreldrene når det gjelder livsførsel og holdninger. Et eksempel er foreldrenes omgang med alkohol, og de unges etablering av egne alkoholvaner. Det er gjentatte ganger vist at foreldrenes drikkemønster har store konsekvenser for de unges debutalder og alkoholbruk (Strandbu 1997, Pedersen 1998).

Skjer det, som en følge av hvor lenge familiene har bodd i Norge, endringer i oppdragelsesstil, omfang av konflikter eller familiesammensetning. Kan slike endringer eventuelt bidra til å forklare endringer i *Asosialitet* fra første til andre generasjon?

I utvalget av gutter Verden utenom er det 70 prosent som bor sammen med mor og far, mens 16 prosent bor sammen med bare mor. De resterende 14 prosent fordeler seg på en rekke ulike boformer. Tendensen til *Asosialitet* øker til dels kraftig for de unge som bor alene eller hos fosterforeldre. Det er ingen forskjeller mellom de som bor sammen med en av foreldrene sammenlignet med de som bor sammen med begge. De som bor sammen med mor og far, eller en av foreldrene, skårer i snitt 0,22 på sumskåren for *Asosialitet* mot 1,5 (n=10) for de som bor alene, og 0,88 (n=2) for de som bor hos fosterforeldre (F=8,7, DF=8, p=.00). I første generasjon er det 90 prosent som bor sammen med en eller begge foreldrene, mot 97 prosent i andre generasjon. Her skjer ingen dramatisk negativ utvikling som kan bidra til å forklare den økte asosialiteten blant gutter andre generasjon innvandrere Verden utenom.

7.2.2 Økte kulturelle spenninger?

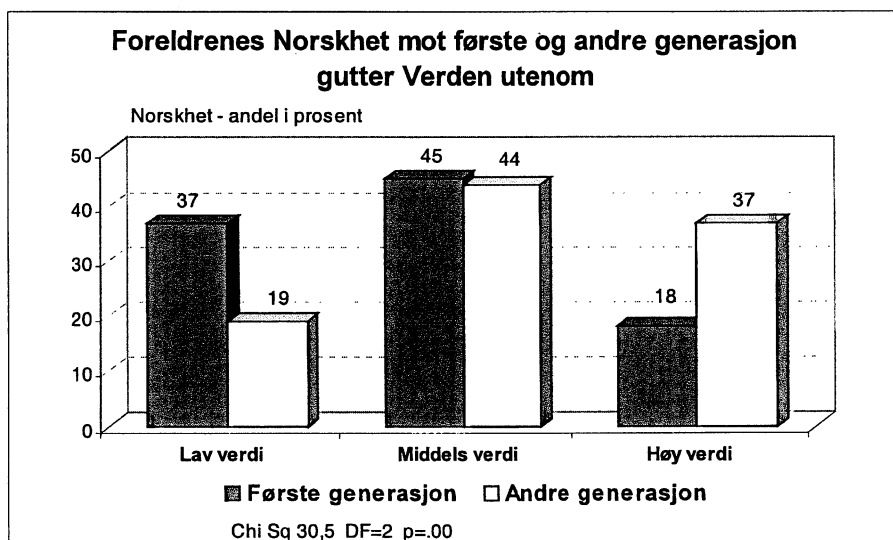
Øker konfliktnivået mellom foreldre og barn fra første til andre generasjon? En årsak til konflikter kan være at det oppstår økte kulturelle spenninger. Gjennom skolegang og fritid beveger de unge seg kulturelt og sosialt inn i et samfunn som må fortone seg som fremmed, og i noen tilfeller skremmende, for foreldrene. Hvordan takler foreldre, som selv er opptatt av å opprettholde egne kulturtradisjoner, barn som vil være norske? De unge på sin side vil kunne oppleve en lojalitetskonflikt. I relasjon til norske ungdommer skal innvandrerungdommen finne en plass i et vennemiljø som har lite kunnskap, og i mange tilfeller liten toleranse, for det de selv og familiene deres står for. Unge innvandrere blir konfrontert med et budskap om at de må tilpasse seg det

norske for å bli godtatt (Larsen 1991). Omvendt kan det også tenkes situasjoner der de unge er opptatt av sine røtter og vil opprettholde tilknytningen til sin opprinnelseskultur, mens foreldrene legger stor vekt på å integrere seg i det norske samfunnet sosialt og kulturelt.

Foreldrenes tilknytning til det norske samfunnet er målt ved hjelp av tre spørsmål:

1. Hvor godt kan din far snakke norsk?
2. Hvor godt kan din mor snakke norsk?
3. Har dine foreldre norske venner som de er sammen med utenom jobben?

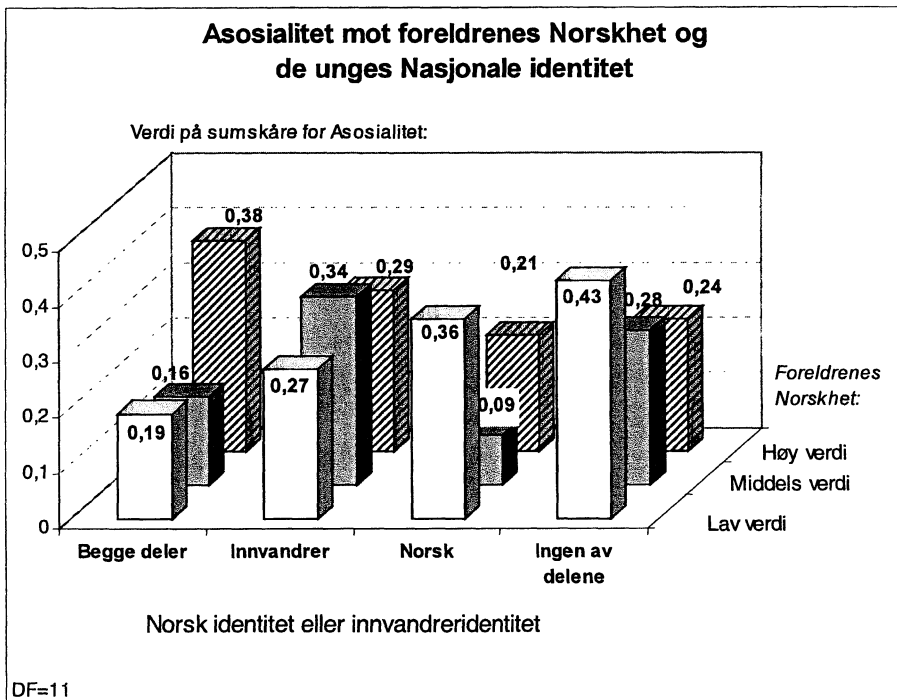
Svarene på de to spørsmålene om norskkunnskaper er tredelt ut fra: svært godt eller godt, middels godt og dårlig, eller kan ikke snakke norsk i det hele tatt. Også spørsmålet om foreldrene har norske venner som de er sammen med, er tredelt ut fra om de har flere, noen få eller ingen norske venner. Disse tre spørsmålene er slått sammen til et samlemål for *Norskhet* der lav verdi indikerer at foreldrene har liten eller ingen tilknytning til det norske, middels verdi indikerer en viss tilknytning, mens høy verdi indikerer stor tilknytning til det norske samfunnet.

Andelen foreldre som har høy verdi på sumskåren for *Norskhet* stiger kraftig fra første til andre generasjon (figur: Foreldrenes Norskhet mot første og andre generasjon gutter Verden utenom). Blant foreldrene i første

generasjon er det 18 prosent som har høy verdi på sumskåren for *Norskhet*, mot 37 prosent i andre generasjon. Foreldrenes *Norskhet* påvirker til en viss grad tendensen til *Asosialitet*. Lav verdi på *Norskhet* gir 0,33 i verdi på sumskåren for *Asosialitet*, middels verdi gir 0,22, og høy verdi gir 0,25 ($F=2,1$, $DF=2$, $p=.13$). Det er altså en ikke signifikant tendens i retning av at foreldre med liten tilknytning til det norske miljøet har barn som i større grad begår asosiale handlinger.

Hvilke konsekvenser har det når foreldrene og barna orienterer seg hver sin vei i forhold til det norske samfunnet? Det kan skje enten ved at foreldrene er sterkt integrert, og barna vil være innvandrere, eller barna opplever seg som norske, mens foreldrene er lite integrert i det norske samfunnet? Målet for foreldrenes *Norskhet* er sammenlignet med de unges nasjonale identitet. Nasjonal identitet er firedeelt ut fra om den unge føler seg mest norsk, mest innvandrer, begge deler eller ingen av delene. Hvordan slår disse ulike kombinasjonene ut i forhold til tendensen til *Asosialitet*?

Et problem med tolkingen av disse fordelingene er at antall enheter som inngår i hver enkelt kombinasjon er lite (figur: Asosialitet mot foreldrenes *Norskhet* og de unges nasjonale identitet). Rommet for tilfeldigheter blir

dermed tilsvarende større. Kombinasjonen at de unge opplever seg som norske, mens foreldrene har lav verdi på *Norskhet* ser ikke ut til å skape spenninger eller konflikter som kan forklare økt *Asosialitet* (0,36). Denne kombinasjonen gir riktignok en relativ høy verdi på sumskåren for *Asosialitet*, men verdien er ikke høyere enn for flere andre kombinasjoner. Høy verdi på foreldrenes *Norskhet* kombinert med at den unge føler seg både som norsk og innvandrer, gir verdien 0,38 på sumskåren for *Asosialitet*. Tilsvarende gir kombinasjonen lav verdi på *Norskhet* og verken norsk identitet eller innvandreridentitet hos de unge (ingen av delene) verdien 0,43 på sumskåren for *Asosialitet*. Kombinasjonen middels verdi på *Norskhet* og at de unge føler seg som innvandrere, gir verdien 0,34 på sumskåren for *Asosialitet*.

Den omvendte kombinasjonen, når foreldrene har høy verdi på *Norskhet* mens de unge opplever seg som innvandrere gir middels verdi på sumskåren for *Asosialitet* (0,29). Lavest verdi på *Asosialitet* gir kombinasjonen middels verdi på *Norskhet* og at de unge føler seg som norske (0,09). Samlet for de tre kombinasjonene som gir høyest verdi på sumskåren for *Asosialitet* skjer det ingen endringer fra første til andre generasjon. I første generasjon er det 11 prosent av utvalget gutter Verden utenom som havner i en av disse tre kategoriene mens andelen i andre generasjon utgjør 16 prosent.

7.2.3 Uformell sosial kontroll

Skjer det endringer i oppdragelsesmønsteret fra første til andre generasjon knyttet til hvordan foreldrene utøver sin kontrollfunksjon? I spørreskjemaet er foreldrenes uformelle sosiale kontroll, i betydningen innsikt og oversikt i forhold til de unges fritidsaktiviteter, og hvem de unge er sammen med, målt ved hjelp av fire ulike utsagn:

Tabell 7.1: Foreldrenes innsikt i hva de unge driver med på fritida for første og andre generasjon gutter Verden utenom. Andel som svarer «stemmer helt» eller «stemmer ganske godt» (i prosent):

Utsagn:	Første generasjon	Andre generasjon
Foreldrene mine pleier å vite hvor jeg er og hva jeg gjør i fritida	66	66
Foreldrene mine kjenner de fleste av de vennene jeg er sammen med i fritida	50	63
Foreldrene mine vet ganske godt hvem jeg er sammen med i fritida	46	60
Det er viktig for foreldrene mine å vite hvor jeg er og hva jeg gjør i fritida	71	71

For to av disse fire utsagnene skjer det endringer fra første til andre generasjon. I andre generasjon er det flere av foreldrene som kjenner vennene (50 prosent mot 63 prosent, Chi Sq 6,7, $p=.01$), og flere av foreldrene som vet hvem de unge er sammen med på fritida (46 prosent mot 60 prosent, Chi Sq 8,5, $p=.00$). Det er konstruert et samlemål for *Uformell sosial kontroll* basert på disse fire utsagnene. Målet varierer fra fire til null. Fire indikerer at den unge har svart «stemmer helt» eller «stemmer ganske godt» på alle fire spørsmålene, mens null indikerer at den unge ikke har svart «stemmer helt» eller «ganske godt» på noen spørsmål. De som har svart bekræftende på alle fire spørsmålene om *Uformell sosial kontroll*, har en gjennomsnittskåre på *Asosialitet* på 0,14, mens de som ikke har svart bekræftende på noen av spørsmålene har gjennomsnittskåre på *Asosialitet* på 0,85. Et bekræftende svar gir gjennomsnittskåre på 0,40 ($F=18,8$, $DF=4$, $p=.00$). Her er en tydelig sammenheng slik at de forskjellene i fordeling som finnes mellom første og andre generasjon har som forventet utfall mindre *Asosialitet* i andre generasjon.

7.3 Vennene

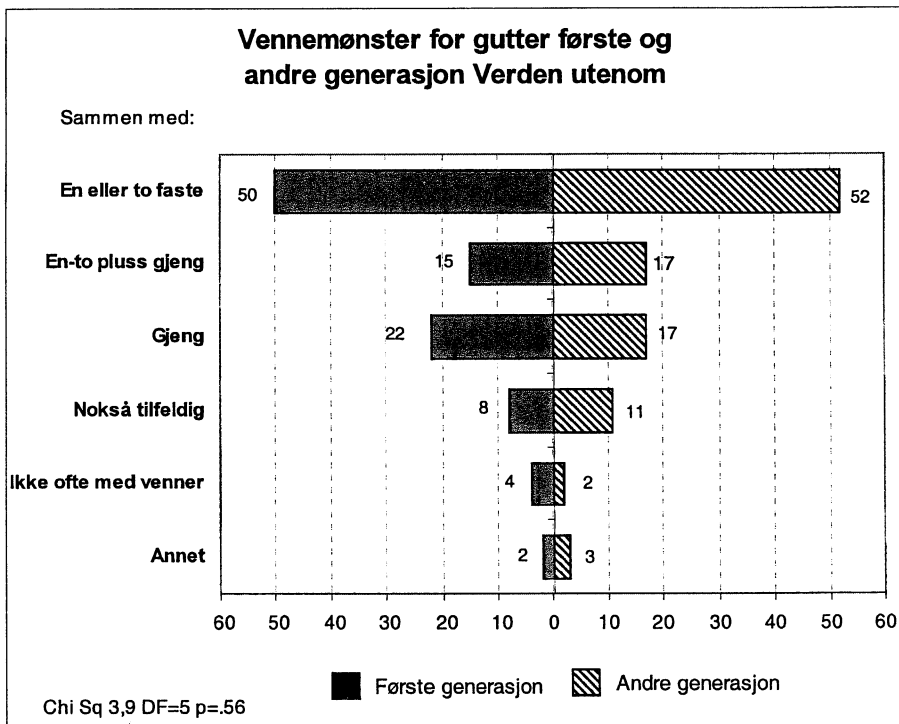
7.3.1 Gjengdannelser

Med økende alder oppstår det et økende behov for å orientere seg bort fra foreldrene og i retning av jevnaldrende venner. De unges fritid foregår i større eller mindre grad på avstand fra voksne. Å ha venner markerer at han eller hun er godtatt og akseptert av de andre. Samtidig tilbyr vennene fellesskap, identitet og tilhørighet. Den tette lille vennegruppa som holder sammen er preget av uformelle og diffuse relasjoner. Det kan være de to som dyrker sin gjensidige fortrolighet med en felles front mot omverden, eller gjengen. Gjengen har blitt holdt fram som den typiske ungdommelige og vestlige samværsformen, i sterk kontrast til hvordan voksent samvær er konstituert. Ofte blir gjenger identifisert med kriminalitet og andre avvikerkultur. Hauge (1968) skildrer ungdomskriminaliteten som et typisk gjengfenomen. Lien og Haaland (1998), dokumenterer at enkelte gjenger i Oslo er ekstremt voldelige. Andre (Frønes 1981) beskriver kameratflokkene som et varmt tilholdssted, og en erstatning for den intimiteten som går tapt i relasjonen til foreldrene på veien mot voksen status.

Hvordan ser den tette lille enheten ut for de ulike gruppene av ungdom? Et spørsmål er formulert på følgende måte: «Når du er sammen med

venner/kamerater, er du da som oftest sammen med?». Svaralternativene er: «en eller to faste», «en eller to faste som ofte er med i en gjeng av ungdommer», «en gjeng som holder sammen», «nokså tilfeldig hvem jeg treffer på», «er ikke så ofte sammen med jevnaldrende» og «annet». Flertallet blant innvandreguttene fra Verden utenom er sammen med en eller to faste (51 prosent). 20 prosent er sammen med en gjeng, mens 15 prosent er sammen med en eller to faste som samtidig har tilhold i en gjeng.

Målet for *Asosialitet* viser stor variasjon basert på vennemønster. For de som mest er sammen med en til to faste ligger verdien på 0,15, mens den stiger til 0,53 for de som har sitt primære sosiale tilhold i en gjeng. Lavest er tendensen til *Asosialitet* hos de som ikke så ofte er sammen med jevnaldrende (0,09) ($F=6,8$, $DF=5$, $p=.00$). Skjer det endringer i vennemønsteret fra første til andre generasjon som kan bidra til å forklare endringer i *Asosialitet*?

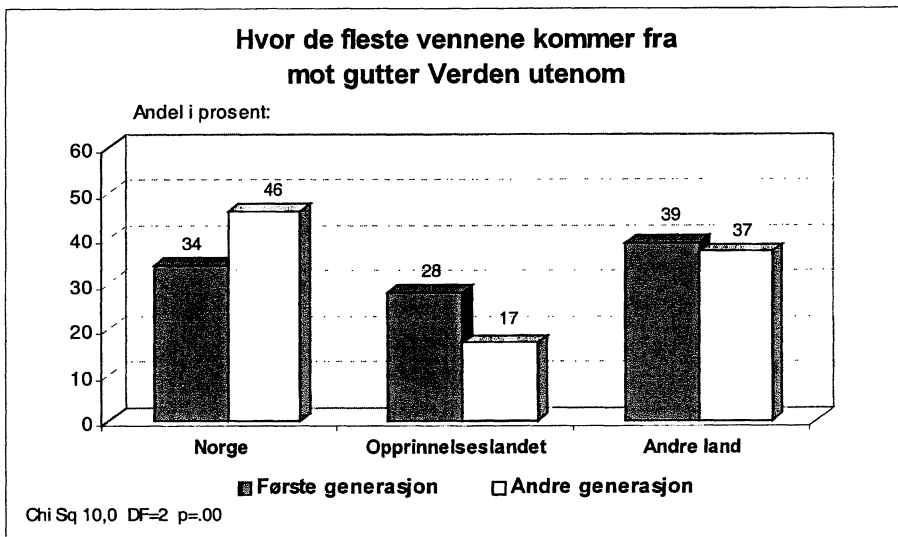

Fra første til andre generasjon er de endringene som skjer svært små og ikke signifikante (figur: Vennemønster for gutter første og andre generasjon Verden utenom). Den eneste relativt klare endringen som skjer er at

første generasjon synes å være mer sammen i gjenger. Endringer i vennemønster kan ikke bidra til å forklare endringer i *Asosialitet*.

7.3.2 Norske venner

Det store flertallet av innvandrerungdommene oppgir at de har en eller flere norske venner. Blant gutter fra Verden utenom er det bare 10 prosent som oppgir at de ikke har noen norske venner. Norske ungdommer begår i snitt flere asosiale handlinger enn innvandrerungdommer. Vil det være slik at de innvandrerungdommene som i stor utstrekning vanker i et norsk ungdomsmiljø blir påvirket av norske ungdommer og derfor også tenderer mot økt *Asosialitet*? I spørreskjemaet er det spørsmål om: «Hvor kommer de fleste vennene dine fra?». Svaralternativene er: «Norge», «Mine foreldres hjemland» og «Andre land».

Fra første til andre generasjon skjer det forskyvninger i hvilken nasjonalitet innvandrerungdommene er mest sammen med (figur: Hvor de fleste vennene kommer fra mot gutter verden utenom). Andelen som mest er sammen med innvandrerungdommer fra andre land holder seg konstant. Derimot er det en endring fra første til andre generasjon i retning av at flere i andre generasjon vanker i norske miljøer, mens færre holder seg til venner fra hjemlandet.

I hvilken grad påvirker vennemiljøets nasjonale sammensetning tendensen til å begå asosiale handlinger. Verdien på målet for *Asosialitet* er for de som mest holder seg sammen med norske 0,16, mens den stiger til 0,30 for de som mest er sammen med venner fra hjemlandet, og 0,33 for de som mest er sammen med innvandrere fra andre land ($F=5,6$, $DF=2$, $p=.00$). Utviklingen i retning av at flere i andre generasjon er sammen med norske skulle altså hatt som konsekvens reduksjon i *Asosialitet*.

For de innvandrerungdommene som ikke har kontakt med norske ungdommer viser det seg at det langt fra er likegyldig hvilken holdning de har til norske ungdommer. De som har norske venner, enten noen få eller flere, har gjennomsnittlig skåre på 0,24 på *Asosialitet*. Tilsvarende har de som ikke har norske venner, men som gjerne skulle ønske seg det en skåre på 0,23. Derimot har de som ikke har norske venner og som heller ikke ønsker seg det, en skåre på hele 0,67 ($F=6,3$, $DF=2$, $p=.00$). Tendensene når det gjelder relasjoner til norske venner peker mot et velkjent mønster. Sterk fokusering på etniske verdier og avvisning av det norske øker sjansene for asosial atferd.

7.4 Hjemmeorientert eller uteorientert fritidsmønster

Ungdommens fritidsmønster er svært sammensatt. Samtidig finnes det skillelinjer mellom ulike ungdomsmiljøer når det gjelder i hvilken grad de er tilknyttet arenaer hvor voksne er med og setter premisser. Aktiviteter med tilknytning til hjemmemiljøet vil som regel være oversiktlig og preget av uformell sosial kontroll fra foreldre eller andre voksne. Innenfor offentlige arenaer foregår aktivitetene på steder hvor den uformelle sosiale kontrollen er mindre. De unge har lettere for å stikke seg bort og la venner og jevnaldrende sette premisser. Skjer det en forskyving i steder og arenaer der de unge er sammen fra første til andre generasjon?

I spørreskjemaet er det et spørsmålsbatteri som omhandler dagliglivets små og store gjøremål. Hva har de unge foretatt seg siste uke, siste syv dager, og hvor vanlig er de ulike aktivitetene? Basert på faktoranalyse skal det her trekkes et skille mellom *Familieorientert fritidsmønster* og *Uteorientert fritidsmønster*. De spørsmålene som danner *Familieorientert fritidsmønster* er:

Tabell 7.2: Ulike familieaktiviteter som den enkelte kan bruke fritida si til mot gutter Verden utenom. Andel som i løpet av siste uke har gjort noen av følgende aktiviteter (i prosent).

Har du sist uke:	Første generasjon	Andre generasjon
Besøkt familie	61	59
Gjort noe sammen med mor og far	40	41
Hjulpet til hjemme	81	82
Vært hjemme sammen med mor, far eller søsken hele kvelden	80	74

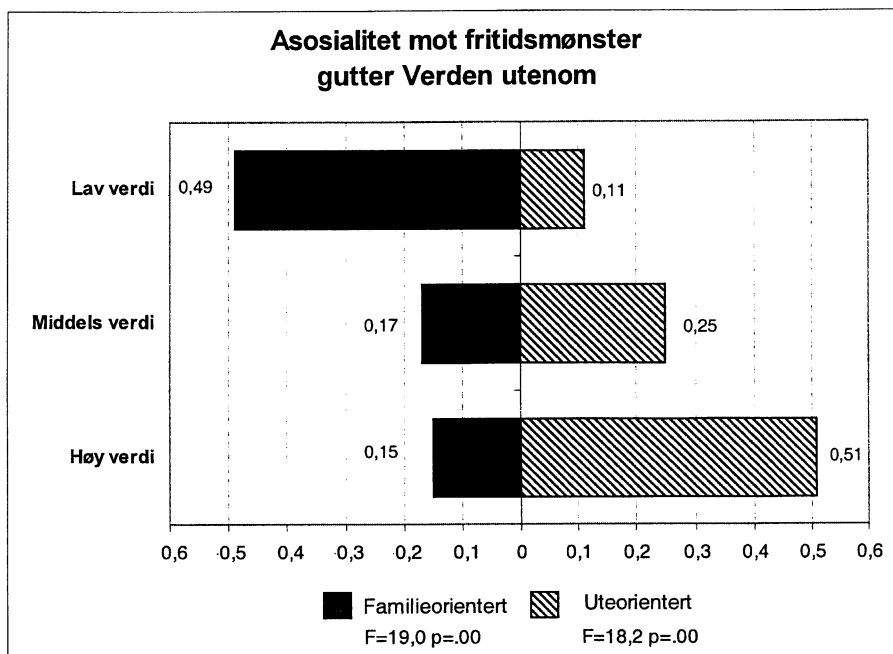
Ingen av forskjellene i denne tabellen er signifikante. Det synes likevel å være en liten forskjell i retning av at første generasjon er noe mer hjemme sammen med mor, far eller søsken. *Uteorientert fritidsmønster* er definert ut fra svarene på følgende spørsmål:

Tabell 7.3: Ulike ute/venneorienterte aktiviteter som den enkelte kan bruke fritida si til mot gutter Verden utenom. Andel som i løpet av siste uke har gjort noen av følgende aktiviteter (i prosent).

Har du sist uke:	Første generasjon	Andre generasjon
Gått på kafé eller snackbar	60	67
Brukt størstedelen av kvelden ute sammen med venner/kamerater	66	75 (signifikant)
Kjørt bil, motorsykkkel eller moped for å kjøre en tur	40	56 (signifikant)
Stått og hengt på et gatehjørne, utenfor en kiosk eller på en bensinstasjon	23	42 (signifikant)

Her er forskjellene mellom første og andre generasjon hele veien signifikante, med unntak av besøk på kafé eller snackbar. De to spørsmålsbatteriene er omgjort til sumskårer, en sumskåre for *Familieorientert fritidsmønster* og en for *Uteorientert fritidsmønster*. Begge målene er bygget identiske og gitt tre verdier, lav verdi, middels verdi og høy verdi. Høy verdi på *Familieorientert fritidsmønster* innebærer at den enkelte er mye hjemme og deltar i aktiviteter sammen med mor og far. Høy verdi på *Uteorientert fritidsmønster* innebærer at den enkelte oppholder seg mye ute sammen med venner på steder der den uformelle sosiale kontrollen er lavere. I hvilken grad påvirker de to ulike fritidsmønsterene tendensen til å

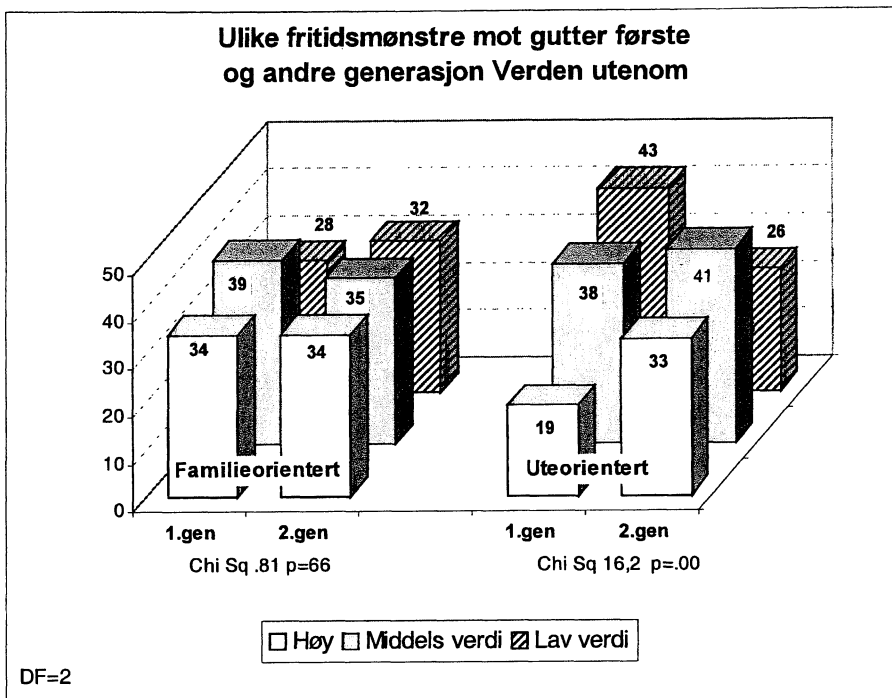
begå asosiale handlinger? I den følgende figuren er verdien på *Asosialitet* sammenlignet med fritidsmønster.

Det er tett kobling mellom de to ulike fritidsmønstrene og tendens til å begå asosiale handlinger (figur: *Asosialitet mot fritidsmønster gutter Verden utenom*). Når det gjelder *Familieorientert fritidsmønster* er det ingen signifikante forskjeller mellom lav og middels verdi. Først når kontakten med familien blir liten skjer det en sterk utvikling i retning av *Asosialitet*. Tendensen når det gjelder *Uteorientert fritidsmønster* er mer gradvis. Variansanalyse viser at forskjellene mellom både lav, middels og høy verdi er signifikante. Desto mer den enkelte unge oppholder seg ute sammen med venner på steder med lav uformell sosial kontroll, desto sterkere blir tendensen til å begå asosiale handlinger. I hvilken grad skjer det endringer i atferdsmønster fra første til andre generasjon?

Som ventet skjer det ikke vesentlige endringer fra første til andre generasjon i utbredelse og omfang av *Hjemmeorientert fritidsmønster* (figur: *Ulike fritidsmønstre mot gutter første og andre generasjon verden utenom*). Hver tredje, både av første og andre generasjon, har høy verdi på denne sumskåren. Derimot er det en sterk tendens til at gutter i andre generasjon i større grad er ute sammen med venner og trekker mot arenaer med lav

uformell sosial kontroll. Her kan det derfor ligge en årsak til at andre generasjon begår flere asosiale handlinger.

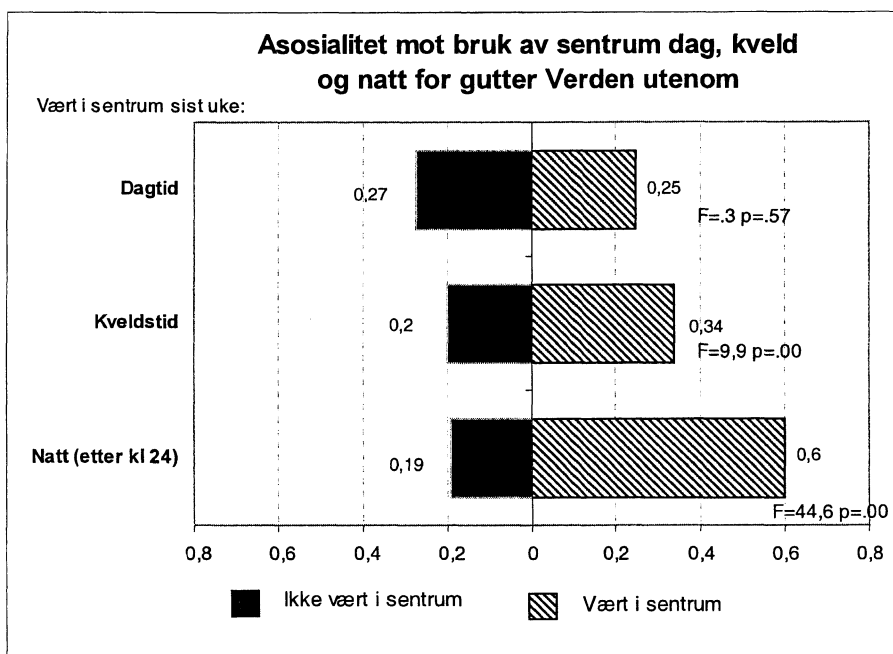

7.5 Bruk av sentrum

Det er trukket et skille mellom familieorientert og uteorientert fritidsmønster. Et annet beslektet, men ikke overlappende skille kan trekkes ved hjelp av et begrep om strukturell nærhet. De unges fritid foregår i større eller mindre grad på avstand eller skjult for voksne. Så lenge de unge befinner seg på gutte- eller jenterommet, ligger det i den sosiale settingen en sterk uformell sosial kontroll. Selv om voksne ikke deltar direkte, har de et visst innsyn i hva som foregår. Også i et nærmiljø vil det i varierende grad ligge uformelle sosiale kontrollmekanismer basert på strukturell nærhet. En del aktiviteter er helt eller delvis styrt eller under overoppsyn av voksne. Det gjelder i høy grad frivillige lag og foreninger, men også for mange andre sosiale kontekster det ungdom inngår. Gjengen som spiller fotball på lekeklassen i borettslaget befinner seg langt i fra i noe sosialt vakuum.

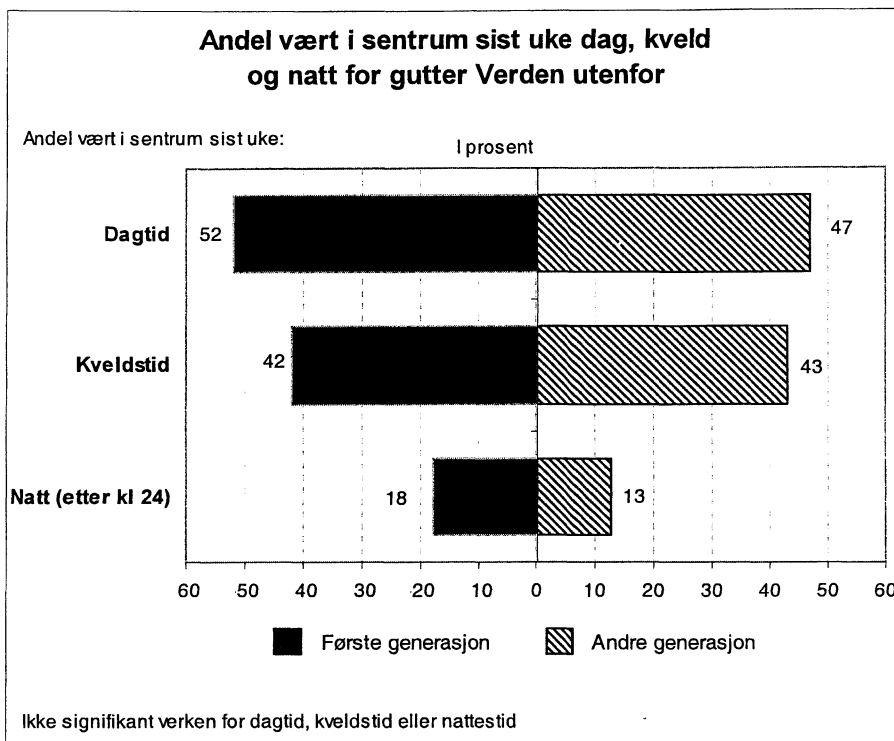
Den strukturelle nærheten blir brutt når gjengen drar til sentrum. Sentrum er et fristed hvor ungdom unndrar seg all kontroll og innsyn fra familie og det voksne nærmiljøet. Det formelle kontrollapparatet overtar i form av politi, vektore og overvåkningskameraer. Sentrum må i første rekke oppfattes som en ny og spennende arena med rike muligheter for opplevelser og nye erfaringer. Øia (1998) viser at innvandrerungdom i større grad enn norsk ungdom bruker sentrum – også kontrollert for bosted. Hvordan bruker første og andre generasjon innvandrere sentrum av Oslo? Hvor mye oppholder de seg der, og hvordan påvirker bruk av sentrum tendensen til *Asosialitet*?

I den følgende figuren er det skilt mellom bruk av sentrum på dagtid, kveldstid og nattetid som her er definert som etter kl. 2400.

Bruk av sentrum på dagtid har ingen innflytelse på tendensen til å begå asosiale handlinger (figur: Asosialitet mot bruk av sentrum dag, kveld og natt for gutter Verden utenom). Derimot øker sjansene for å begå asosiale handlinger betydelig for de som sist uke har brukt sentrum på kveldstid eller nattetid. Spesielt er de ungdommene som bruker sentrum nattetid utsatt. I denne gruppa øker verdien på målet for Asosialitet fra 0,19 til 0,60. Skjer det endringer i bruk av sentrum fra første til andre generasjon?

Forskjellene mellom første og andre generasjon er ikke signifikante verken for opphold i sentrum dag, kveld eller natt (figur: Andel vært i sentrum sist uke dag, kveld og natt for gutter verden utenom). I den utstrekning det framkommer noen tendens går det i retning av at første generasjon bruker sentrum noe mer. Sentrumsbruk er ikke egnet til å forklare øking i *Asosialitet* fra første til andre generasjon.

8 På kant med samfunnet

8.1 Et vanskelig møte

Andre generasjon unge innvandrere er mer integrert i det norske samfunnet i den betydning at flere har en norsk identitet og færre føler seg som innvandrere. I andre generasjon er det samtidig flere som har norske venner. Tilknytningen til det norske samfunnet kan imidlertid også innebære negative opplevelser og erfaringer. Djuve og Hagen (1995) viser at følelsen av å tilhøre en gruppe som blir diskriminert er relativt utbredt blant flyktninger i Oslo. Hver tredje mener at utlendinger diskrimineres på arbeidsmarkedet. En følelse av å bli diskriminert kan oppstå som et resultat av egne og andres erfaringer. Selv om unge innvandrere bruker mye tid på skole og lekser opplever de at de likevel får dårligere karakterer enn klassekameratene. Foreldre og venner som har sluttet skolen har store problemer med å slippe til på arbeidsmarkedet. Familiens økonomi er dårlig. Dagliglivet er preget av trangboddhet og så videre. En positiv framtidsoptimisme kan bli snudd til en følelse av at det likevel ikke nytter. Aspirasjonene blir borte.

Svaret på en slik situasjon vil være blandet. Noen vil fortsette å opprettholde trua på at skole, arbeid og flid gir resultater på lenger sikt. Andre vil kunne utvikle ulike former for motstandskulturer. En slik variant er utvikling av etniske baserte gjenger i aggressiv opposisjon til storsamfunnet. Det kan også tenkes at grupper av innvandrerungdom søker seg mot motstandskulturer eller subkulturer som primært henter symboler og identitet fra det norske storsamfunnet. Øia (1998) identifiserte en slik klar motstandskultur basert på tilslutning til tre subgrupper av ungdom med lav sosial anseelse. De tre gruppene var taggere, ungdom som bråker på skolen og byvankere. I mangel av et bedre ord ble slike ungdommer kalt for *Protestungdom*.

Enda en strategi vil være å kapsle seg inn i en «gi faen» holdning kombinert med følelse av håpløshet med hensyn til framtida og opplevelse av at det ikke nytter. I stedet for langsiktige målsettinger søker de unge seg mot mer umiddelbare behovstifredstillelser knyttet til opplevelser her og nå. Dermed vil også skolegang, som investering i egen framtid, bli mindre viktig. Skolen representerer et svært konsekvensrikt møte med det norske samfunnet. I USA har Ogbu (1987) påvist motstand mot utdanningssystemet

hos grupper som har generell mistillit til samfunnet. Vokser det fram en permanent etnisk basert underklasse basert på slike kriterier, som samtidig kan bidra til å forklare utvikling av *Asosialitet*? Wikan (1995) antyder og advarer mot en slik utvikling i Norge.

8.2 Opplevd rasisme

Møte med norske miljøer gjennom skole, fritid og på andre måter kan oppleves som truende. En del innvandrerungdommer opplever at de blir diskriminert eller utsatt for rasistiske overgrep. I dette ligger en mulig forklaring på at grupper av innvandrerungdommer trekker seg bort fra det norske og kapsler seg inn i etnisk selvforståelse. Ligger det her samtidig en forklaring på utvikling av *Asosialitet*?

Negativ atferd eller diskriminering av innvandrere kan foregå på mange ulike måter. Når norske nasjonalistiske ungdomsgrupper angriper innvandrerungdommer på gata, er dette fysisk voldelig og rasistisk trakassering utført på en åpen og direkte måte. Mer indirekte kan innvandrerungdom oppleve negative og sårende bemerkninger, at de ikke blir akseptert eller at de blir oversett. Den overveiende delen innvandrene svarer «sjelden» eller «aldri» på spørsmål om de utsettes for slike opplevelser. Minst utbredt er de mer alvorlige og samtidig mest konkrete negative handlingene (Øia 1998).

Tabell 8.1: «Hvor ofte hender dette deg?» mot verdien på sumskåre for *Asosialitet* * (stjerne) viser signifikans 0,05:

Hvor ofte hender dette deg:	Svært ofte	Ofte	Av og til	Sjelden	Aldri
Jeg føler meg ikke akseptert av nordmenn	.44	.33	.23	.22	.23
Jeg føler at nordmenn har noe i mot meg *	.67	.43	.23	.19	.19
Jeg har blitt ertet/fornærmet p.g.a. min innvandrerbakgrunn *	.63	.45	.22	.24	.20
Jeg har blitt truet/angrepet p.g.a. min innvandrerbakgrunn *	1.14	.22	.41	.34	.17

n=7

Opplevd rasisme er en sterk prediktor for *Asosialitet*. Hele veien, uansett spørsmål eller problemformulering, er det en klar tendens til at de som opplever negative reaksjoner på at de har innvandrerbakgrunn samtidig er

mer asosiale. Det er altså langt fra tilfeldig hvem som opplever at de utsettes for ulike former for rasisme. Spørsmålet blir hva som er årsak og virkning. En mulighet er at *Asosialitet* blant innvandrerungdom oppstår som en reaksjon på negative opplevelser. Når den enkelte utsettes for å bli utestengt, mobbet eller til og med fysisk angrepet vil en naturlig reaksjon kunne være å utvikle negative holdninger til det norske, og dermed også til de verdier og grenser som styrer samfunnet. Alternativt kan det være slik at de innvandrerungdommene som er mest asosiale virker provoserende på norske ungdommer og stadig framprovoserer konflikter utad i ungdomsmiljøene. På samme måte som norske høyrenasjonalister søker tilflukt i nasjonalistisk ideologi for å legitimere vold, kan gjenger av innvandrerungdom på sin side søke mot en aggressiv blanding av antirasisme og etnosentrisme. Et slikt ideologisk arsenal kan innveves i en omvendt rasisme, og brukes som legitimering for den volden og kriminaliteten som utøves.

Er det første eller andre generasjon som opplever mest rasisme? På basis av de fire utsagnene som inngår i Tabell 8.1 er det laget et samlemål for *Opplevd rasisme*. Målet har verdier fra null til fire. De aller fleste rapporterer lave verdier. Sammenlignet for første og andre generasjon gutter Verden utenom, skårer første generasjon i snitt 1,06 på sumskåren for *Opplevd rasisme*, mens andre generasjon skårer 0,98. I noen grad er det altså slik at første generasjon opplever mer rasisme. Sammenhengen er imidlertid ikke signifikant ($F=0,9$, $DF=1$, $p=.34$). Her ligger ingen forklaring på at andre generasjon innvandrer gutter utvikler mer *Asosialitet*.

8.3 Skolen

8.3.1 Tre elevtyper

I spørreskjemaet er det i alt elleve spørsmål eller utsagn som er ment å skulle fange opp tilpasning til skolen som sosialt system og som lærings-system. For hvert av utsagnene er det fire svaralternativer: «stemmer svært godt», «stemmer ganske godt», «stemmer ganske dårlig» og «stemmer svært dårlig».

Tabell 8.2: Andel som svarer «stemmer svært godt» eller «ganske godt» på en serie med utsagn om skole mot første og andre generasjon innvandrere gutter Verden utenom:

Utsagn:	Første generasjon	Andre generasjon
Jeg trives på skolen	84	85
Skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med senere	88	88
På grunn av skolen har jeg liten tid til andre ting	53	59
Jeg gruer meg ofte til å gå på skolen (Chi Sq 7,9 p=.00)	36	23
Jeg blir ofte snakket til i timene fordi jeg forstyrrer undervisningen	29	34
Å møte venner er viktigere for meg enn å lære alt og gjøre det godt på skolen	23	23
Når jeg vet noe i timen, prøver jeg å være blant de første til å rekke opp hånden	65	70
Jeg kjeder meg på skolen	35	42
Lærerne burde være strengere mot elever som bråker (Chi Sq 14,8 p=.00)	59	40
Mye av tiden på skolen er bortkastet	35	31
Jeg tror jeg kommer til å få store problemer med å skaffe meg arbeid selv om jeg tar utdanning	43	38

Generelt er det stor oppslutning om skolen i betydning av at de aller fleste rapporterer at de trives på skolen og er av den mening at skolen kommer godt med uansett hva de skal drive med senere i livet. Samtidig er det ganske mange som har problemer med å holde seg i ro i undervisningen. Opp i mot en tredjedel sier at de ofte blir snakket til av læreren fordi de forstyrrer i undervisningen. Det er også en stor andel som uttrykker pessimisme i forhold til framtida. Omlag fire av ti tror de vil få store problemer med å skaffe seg arbeid selv om de tar utdanning. Til tross for at de fleste opplever at skolen kommer godt med, er det altså en betydelig usikkerhet knyttet til om utdanningen vil gi innpass på arbeidsmarkedet. På basis av faktoranalyse (se vedlegg: Tabell 8.3) er det konstruert tre ulike elevtyper.

Den desillusjonerte eleven er den som tror at det ikke nytter å stå på og jobbe. Denne typen er identifisert ved hjelp av følgende tre utsagn:

- Jeg tror jeg kommer til å få store problemer med å skaffe meg arbeid selv om jeg tar utdanning.
- Mye av tiden på skolen er bortkastet.
- På grunn av skolen har jeg liten tid til andre ting.

Den ukonsentrerte eleven utgjør et uromoment i undervisningen og er identifisert ved hjelp av følgende tre utsagn:

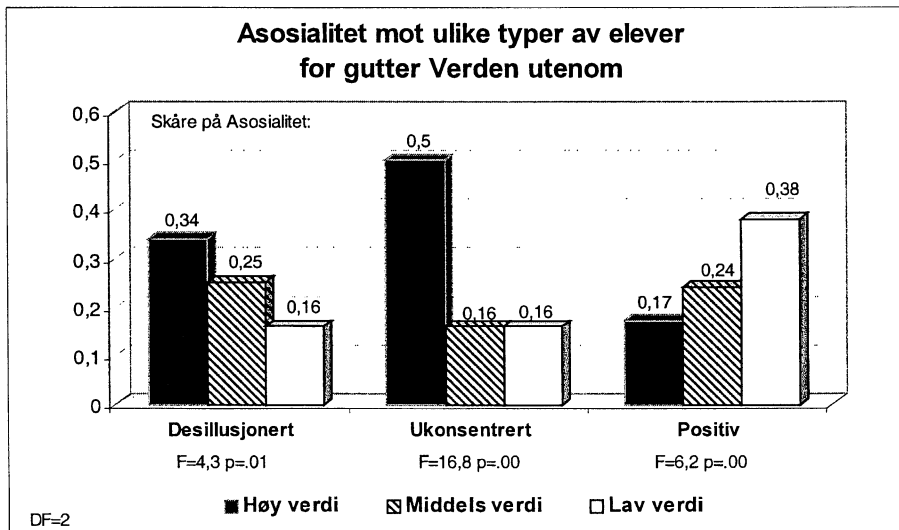
- Jeg blir ofte snakket til i timene fordi jeg forstyrrer undervisningen.
- Å møte venner er viktigere for meg enn å lære alt og gjøre det godt på skolen.
- Lærerne burde være strengere mot elever som bråker.

Det tredje utsagnet lader negativt og understreker at de ukonsentrerte elevene *ikke* mener at lærerne burde være strengere.

Den positive eleven representerer majoriteten som i sterk grad slutter opp om skolens verdier. Denne elevtypen er identifisert ved hjelp av de tre utsagnene:

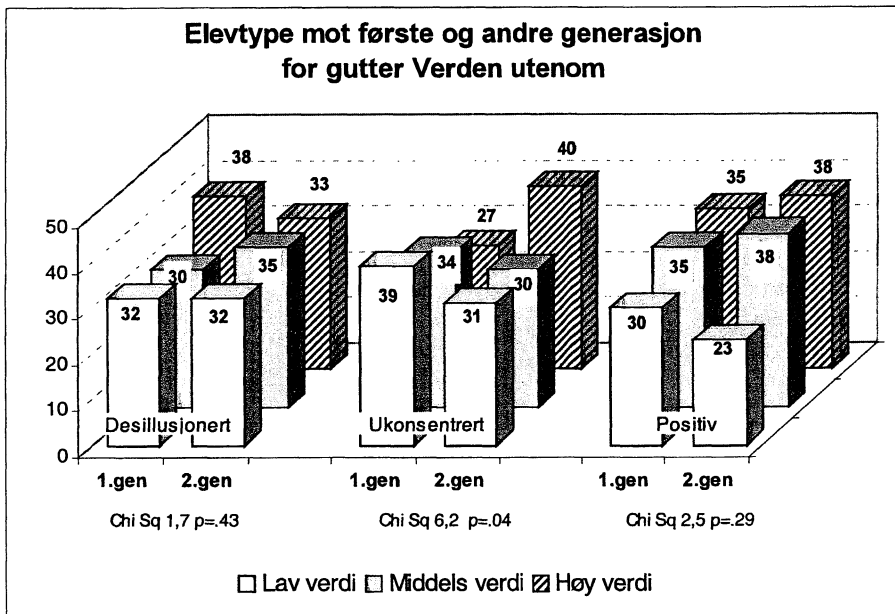
- Skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med senere.
- Jeg trives på skolen
- Når jeg vet noe i timen, prøver jeg å være blant de første til å rekke opp hånden.

Utsagnene som danner hver av de tre ulike elevtypene er omgjort til sumskårer og gitt verdiene «lav», «middels» og «høy», slik at omlag en tredjedel av respondentene havner i hver enkelt kategori. I hvilken grad påvirker det å ha høy verdi på hver av disse tre sumskårene sjansene til *Asosialitet*:

Hver av de tre dimensjonene har store konsekvenser for sjansene til å utvikle *Asosialitet* (figur: *Asosialitet* mot ulike typer av elever for gutter Verden utenom). For *Den desillusjonerte eleven* øker verdien på målet for *Asosialitet* fra 0,16 for lav verdi til 0,34 for den tredjedelen av de unge som har høyest verdi. Lav og middels verdi på sumskåren for *Den ukonsentrerte eleven* gir begge verdien 0,16 på målet for *Asosialitet*, mens det øker til 0,50 for den tredjedelen som har høyest verdi. Tilsvarende reduseres sjansene til *Asosialitet* for *Den positive eleven* fra 0,17 (høy verdi) til 0,38 (lav verdi). Høy, middels og lav verdi i forhold til disse tre elevtypene gir sammenfallende klare og signifikante utslag også for norske gutter.

Hvilke endringer finner sted fra første til andre generasjon innvandrergutter Verden utenom? Blir elevene mer eller mindre desillusjonert, ukonsentrert eller positive?

Verken når det gjelder *Den desillusjonerte eleven* eller *Den positive eleven* er de endringene som skjer fra første til andre generasjon signifikante (figur: *Elevtype mot første og andre generasjon for gutter Verden utenom*). Tendensen går i retning av at andre generasjon er mer positiv og mindre desillusjonert. Når det gjelder *Den ukonsentrerte eleven* er endringen signifikant i retning av at andre generasjon er mer ukonsentrert. Samlet er de endringene som skjer neppe egnet til å forklare endringer i *Asosialitet*.

8.3.2 Synet på autoritet

Dersom vi mer spesifikt ser på hva som gjør forskjellen for *Den ukonsentrerte eleven* fra første til andre generasjon er det i første rekke svarfordelingen på utsagnet: «Lærerne burde være strengere mot elever som bråker». I første generasjon er denne holdningen mer utbredt. Spørsmålet er om denne holdningen samtidig røper noe om synet på autoriteter mer generelt. Innvandreerelever skiller seg fra de norske gjennom at de i større grad er villige til å underkaste seg autoriteter og vise respekt (Øia 1998). Flere av innvandrerne mener at både foreldre og lærere «skal respekteres selv om man er uenig». Blant innvandrerne er det også flere som mener at: «Familiens interesser skal komme foran enkeltindividets interesser». Samlet utgjør disse tre utsagnene en faktorløsning. Svekkes denne autoritets- eller lydighetsdimensjonen fra første til andre generasjon? Utsagnene som inngår er formulert ut fra følgende problemstilling: «Er du enig eller uenig i påstandene nedenfor? Du skal gi poeng fra en til ti. Du gir flere poeng desto mer enig du er, og mindre poeng jo mer uenig du er». Skåren på en skala fra en til ti måler altså grad av tilslutning.

Tabell 8.4: Gjennomsnittskåre på et sett med utsagn om holdninger til autoritet og respekt for første og andre generasjon gutter Verden utenom:

Utsagn:	Første generasjon	Andre generasjon	Signifikans
Lærere skal respekteres selv om man er uenig	6,19	6,47	F=.61 p=.44
Familiens interesser skal komme foran enkeltindividets interesser	6,20	6,10	F=.08 p=.78
Foreldre skal respekteres selv om man er uenig	7,47	7,54	F=.04 p=.84

Ikke for noen av disse tre utsagnene er de små forskjellene i gjennomsnittskåre i nærheten av å være signifikante. Økende mangel på respekt og lydighet overfor autoriteter vil derfor heller ikke være noen forklaring på økende grad av *Asosialitet* fra første til andre generasjon. Disse tre utsagnene er bygget sammen til et samlemål for *Tradisjonell autoritet* med verdier fra null til en. Null innebærer at den enkelte ikke gir positiv tilslutning til noen av utsagnene, mens en innebærer positiv tilslutning til alle tre. Høyeste verdi på sumskåren for *Tradisjonell autoritet* gir i snitt 0,15 på målet for *Asosialitet*, mens laveste verdi gir i snitt 0,52 på målet for *Asosialitet* (F=8,2, DF=4, p=.00).

8.4 Motstandskulturer

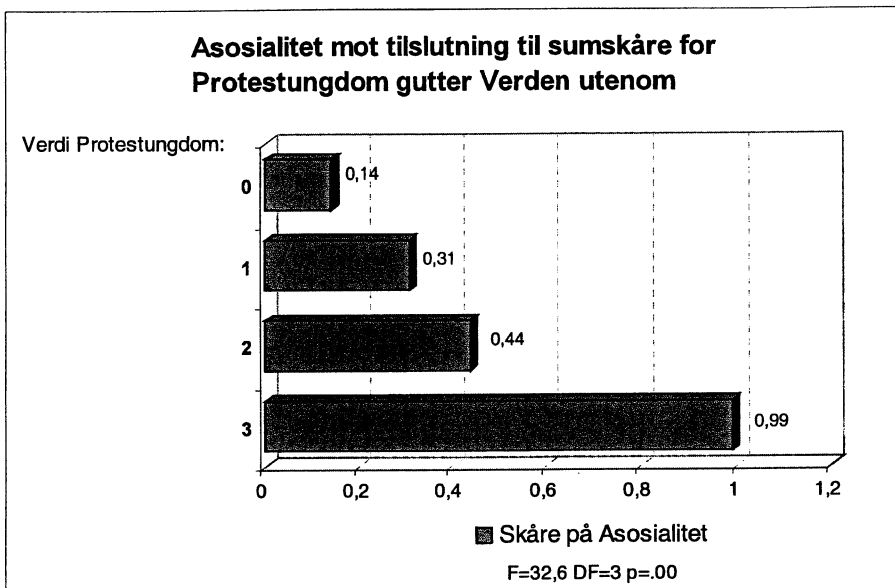
Det gjenstår å undersøke om andre generasjon unge innvandrere i større grad søker seg mot motstandskulturer eller subkulturer som primært henter symboler og identitet fra det norske storsamfunnet. Er det slik at økende kontakt med det norske ungdomsmiljøet både åpner for økt integrasjon og samtidig øker sjansen til å inngå i opposisjonelle subkulturer? Tilknytning til, eller identifikasjon med, opposisjonelle subkulturer eller motstandskulturer er målt ved oppslutning om taggere, byvankere og ungdom som bråker på skolen. Respondentene har gitt poeng til en serie med ulike ungdomsgrupper på en skala fra null til ti ut fra i hvor stor grad de liker gruppa eller det gruppa driver med. Tankegangen er at gjennom å la de unge uttrykke holdninger til ulike subgrupper eller typer av ungdom, så plasserer samtidig de unge seg selv. De uttrykker noe om sin egen identitet, tilhørighet eller syn på hva som er verdifullt. Samtidig må det understrekes at det er fullt mulig å ha et positivt syn på taggere eller idrettsungdom uten selv å tagge eller drive med idrett.

Tabell 8.5: Andel som positivt slutter opp om taggere, byvankere og ungdom som bråker på skolen ved å gi seks poeng eller mer for gutter Verden utenom:

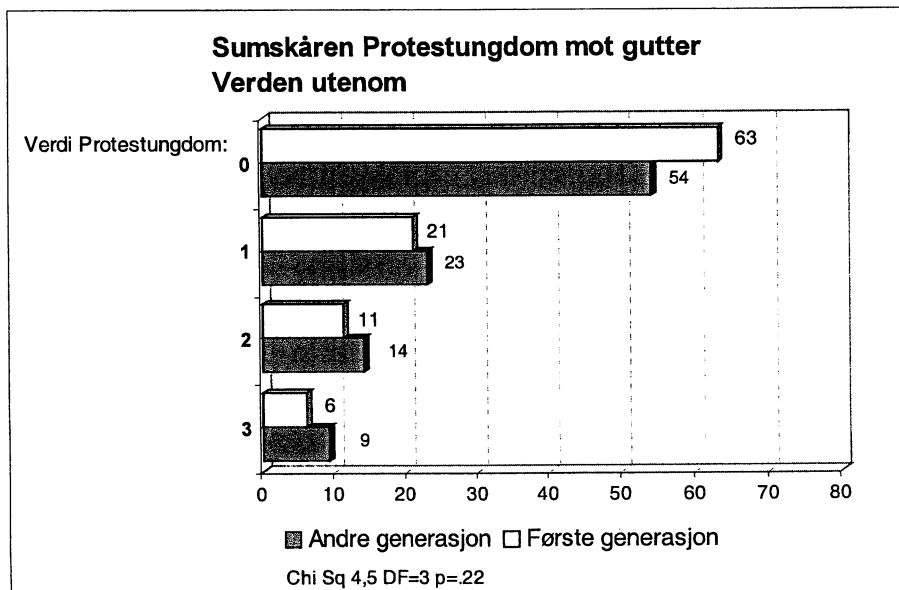
Ungdomsgruppe:	6 poeng eller mer:
Byvankere	27 prosent
Ungdom som bråker på skolen	19 prosent
Taggere	22 prosent

Generelt får taggere, byvankere og ungdom som bråker på skolen liten oppslutning og støtte i ungdomsmiljøet, ikke bare av norsk ungdom (Øia 1998), men også av innvandrerungdom. Oppslutning om disse gruppene er omgjort til sumskåre med verdier fra null til tre. Null innebærer at den enkelte ikke gir positiv tilslutning til noen av gruppene, mens tre innebærer positiv tilslutning til alle tre. Sumskåren har fått navnet *Protestungdom*.

Positiv identifisering med de holdningene som danner sumskåren *Protestungdom* er en sterk indikator på asosialitet (figur: Asosialitet mot tilslutning til sumskåre for *Protestungdom* gutter Verden utenom). Verdien tre på sumskåren *Protestungdom* gir i gjennomsnitt 0,99 på målet for Asosialitet, mens verdien null gir verdien 0,14. Dermed blir det samtidig av stor betydning om det skjer forskyvninger i tilslutning til slike holdninger fra første til andre generasjon.

De forskyvningene som skjer fra første til andre generasjon er tydelige, men likevel ikke signifikante (figur: Sumskåren Protestungdom mot gutter Verden utenom). Tendensen går i retning av at andre generasjon i større grad tar opp i seg og sympatiserer med slike verdier. Selv om sammenhengen ikke er signifikant kan det her ligge en forklaring på utvikling av *Asosialitet*.

8.5 Sekularisering

Religion er en viktig identitetsmarkør på linje med opplevelse av nasjonal tilhørighet. Øia (1998) viser at den religiøse dimensjonen generelt er langt viktigere i innvandremiljøene sammenlignet med norske miljøer. Den dominerende trosformen blant norske ungdommer er fremdeles kristendommen, mens islam har en nesten like sterk stilling blant innvandrerne. To av tre norske ungdommer sier at de tilhører den kristne trosformen. Derimot er det bare 13 prosent av de norske ungdommene som «vet at det finnes en gud». 81 prosent av afrikansk ungdom og 72 prosent av asiatiske ungdom «vet at det finnes en gud».

Opplever ungdom at det forholdet de har til religionen påvirker eller angår dagliglivet? Virker religionen regulerende inn på livsførsel? I den utstrekning det er slik kan vi forvente at religionstilhørighet uansett form reduserer sjansene for *Asosialitet*. Spørreskjemaet inneholder følgende spørsmål: «Hvor mye betyr din religion for hvordan du lever ditt liv til daglig?» Svaralternativene var:

- **Svært viktig.** Jeg legger stor vekt på å leve etter skriften hver dag.
- Religionen betyr **ganske mye** for hvordan jeg lever i hverdagen.
- Religionen betyr **lite** for hvordan jeg lever i hverdagen.
- Religionen har **ingen betydning** for hvordan jeg lever.

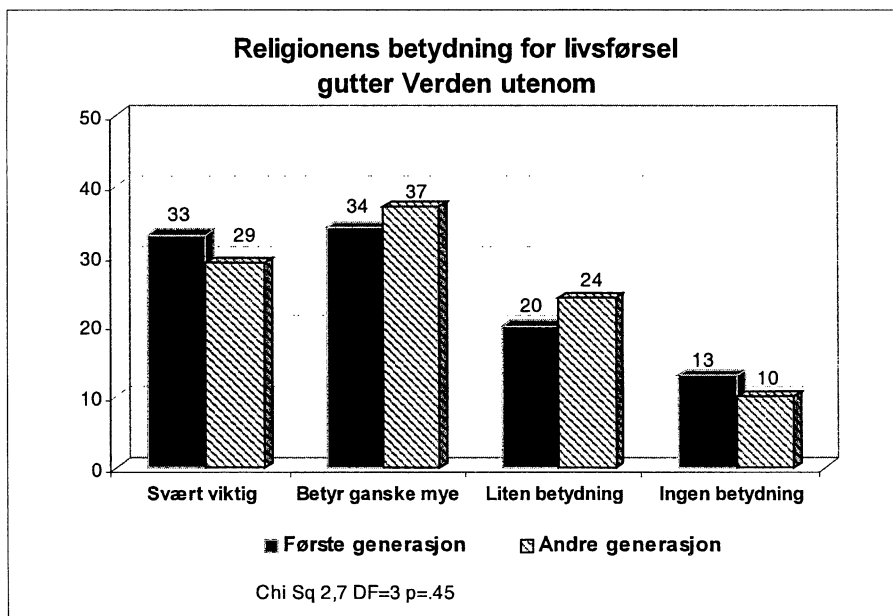
Samlet i hele utvalget er det 8 prosent som svarer at religionen er «svært viktig» for livsførselen. 14 prosent mener at religionen «betyr ganske mye» for livsførselen i det daglige, mens 42 prosent mener at religionen ikke har noen betydning. Innvandrerungdommen avviker sterkt fra dette gjennomsnittet. Blant innvandrerungdommene samlet, er det hele 68 prosent som enten mener at religionen er «svært viktig», eller «betyr ganske mye», for hvordan den enkelte lever livet sitt i det daglige. 10 prosent er av den mening at religionen ikke har noen betydning.

Tabell 8.6. Asosialitet mot religionens betydning for hvordan dagliglivet leves for gutter Verden utenom:

Svaralternativ:	Asosialitet (skåre):
Svært viktig. Jeg legger stor vekt på å leve etter skriften hver dag	.18
Religionen betyr ganske mye for hvordan jeg lever i hverdagen	.17
Religionen betyr lite for hvordan jeg lever i hverdagen	.34
Religionen har ingen betydning for hvordan jeg lever	.36

$F=3,1$ $DF=3$ $p=.00$

Generelt er det slik at den betydningen de unge tillegger religionen som rettesnor for livsførsel, har konsekvenser også når det gjelder tendenser til *Asosialitet*. Her går et tydelig skille mellom de som enten svarer «svært viktig» eller «betyr ganske mye», og de som svarer at religionen «betyr lite» eller «har ingen betydning» for livsførselen. De som positivt legger vekt på at religionen har konsekvenser for livsførsel skårer lavere på målet for *Asosialitet*. Problemstillingen blir om det i møtet med det norske samfunnet skjer sekulariseringsprosesser, slik at andelen av de som lar sin livsførsel bli påvirket av religiøse påbud og forskrifter blir mindre.

Fra første til andre generasjon er de endringene som skjer minimale (figur: Religionens betydning for livsførsel gutter Verden utenom). Vurdert ut fra

et slikt mål motstår innvandrerungdommene sekularisering og holder fast på den opprinnelige betydningen religionen har for livsførsel. Det er heller ingen endring i andelen som sier at de tror på gud. I første generasjon er det blant gutter Verden utenom 64% som «vet at det finnes en gud», mot 62% i andre generasjon (Chi Sq .07, DF=1, p=.79). Sagt på en annen måte, tilnærmingen til, og integreringen i, det norske samfunnet skjer uten at innvandrerungdommene av den grunn endrer sine religiøse grunnholdninger.

Denne observasjonen gjelder imidlertid ikke like entydig for andre grupper av innvandrere. Blant pakistanske ungdommer, både gutter og jenter, reduseres andelen fra første til andre generasjon som mener at religionen er «svært viktig» for livsførsel fra 52 prosent til 41 prosent (Chi Sq 11,0, DF=3, p=.01). Blant jenter verden utenom skjer en tilsvarende endring fra 25 prosent til 14 prosent (Chi Sq 13,7, DF=3, p=.00). I den pakistanske gruppa skjer det ingen endringer i andelen som «vet at det finnes en gud». I første generasjon oppgir 88% at de «vet det finnes en gud» mot 91% i andre generasjon. Heller ikke blant jenter Verden utenom skjer det endringer fra første til andre generasjon i andelen som «vet at det finnes en gud». Både i første og andre generasjon svarer 59% at de «vet at det finnes en gud».

9 Sammenfattende analyse

9.1 Hva har drøftingen vist?

Drøftingen så langt har avdekket en rekke faktorer eller årsaker som påvirker tendensen til at innvandrerungdom begår asosiale handlinger. En del av disse årsakene er helt klart sammenfallende med faktorer som påvirker tendensen til *Asosialitet* også hos norske ungdommer. Slike felles årsaker innebærer likevel ikke likhet i problembelastning. Faktorer som fører til *Asosialitet*, eller som beskytter mot *Asosialitet*, vil ofte være ulikt fordelt mellom norske ungdommer og innvandrerungdommer. Eksempelvis vet vi at andelen unge som opplever at foreldre skiller seg, er større blant norske ungdommer. Til gjengjeld kan det gjerne være slik at negative konsekvenser eller belastninger knyttet til å ha skilte foreldre, er større i en del innvandrer miljøer sammenlignet med norske miljøer.

Samtidige finnes det årsaker til *Asosialitet* som er spesifikke for innvandrerungdom, og bare er knyttet til forhold ved innvandrerungdommens livssituasjon eller kulturbakgrunn. I dette bildet er det to faktorer til stede som i særskilt grad beskytter innvandrerungdom mot å begå kriminelle eller asosiale handlinger. Innvandrerungdommen er mer religiøse – ikke bare i den betydning at flere tror at det finnes en gud, men også slik at troen på gud betyr mye for hvordan de lever livet sitt, og hva de gjør i det daglige (Øia 1998). Innenfor en del innvandrer kulturer, spesielt muslimske, er bruk av alkohol mer eller mindre tabubelagt. Samlet gir dette viktige bidrag til å forstå hvorfor spredningen i tendensen til *Asosialitet* er større blant innvandrerungdommen.

De endringene som er avdekket fra første til andre generasjon i holdninger, atferd og andre forhold som eksponerer for *Asosialitet* synes samlet å peke i retning av at vi kan forvente mindre *Asosialitet* i andre generasjon. Til tross for dette øker tendensene til *Asosialitet* markert fra første til andre generasjon. Vi står overfor et fenomen som gjerne kan betegnes som et paradoks, og som derfor har behov for en mer inngående drøfting.

9.1.1 Sammenfall med norske ungdommer

Oppvekst i trygge og stabile familieforhold sammen med mor og far reduserer sjansene til *Asosialitet* både for norske ungdommer og for

innvandreringdommer. For innvandreringdommene ser det i første rekke ut til at fravær både av mor og far har negative konsekvenser. Det er ingen forskjeller i omfanget av *Asosialitet* mellom de som bor sammen med en av foreldrene sammenlignet med de som bor sammen med begge. Lydighet og respekt overfor foreldre og andre foresatte, det som her er kalt for *Tradisjonell autoritet*, bidrar til mindre *Asosialitet*. I tillegg er det slik at foreldrenes uformelle sosiale kontroll i betydningen oversikt og kjennskap til hva de unge driver med på fritida, og hvem de er sammen med, reduserer sjansene for *Asosialitet*.

Relatert til holdninger og opplevelse av skolen er det skilt ut tre elevtyper: *Den desillusjonerte eleven*, *Den ukonsentrerte eleven* og *Den positive eleven*. Alle disse ulike måtene å forholde seg til skolehverdagen på, og de krav og forventninger som stilles fra skolen, har konsekvenser for tendenser til *Asosialitet*. Å være ukonsentrert eller desillusjonert øker sjansene for *Asosialitet*. Elever som er positivt innstilt til skolen, og gjør sitt beste for å oppfylle skolens målsettinger reduserer sjansene for *Asosialitet*.

Fritidas organisering påvirker omfanget av *Asosialitet*. De som mest er sammen med jevnaldrende i gjenger, øker sjansene for *Asosialitet* sammenlignet med ungdom som mest er sammen to og to, eller ikke så ofte er sammen med jevnaldrende. Det er trukket et skille mellom *Familieorientert fritidsmønster* og *Uteorientert fritidsmønster*. Desto mer den enkelte unge oppholder seg ute sammen med venner, der den uformelle sosiale kontrollen er lav, desto sterkere blir tendensen til *Asosialitet*. Tilsvarende gjelder at opphold i sentrum, spesielt om kvelden og natta, øker sjansene til asosialt atferdsmønster. Ungdomsmiljøet har også betydning gjennom at tilslutning og støtte til motstandskulturer som henter sine symboler og sosiale mening fra ungdomsmiljøet er en sterk indikator på *Asosialitet*. Slike ungdommer er her definert som *Protestungdom*.

Både for norske gutter og innvandrer gutter gjelder at dårlig psykisk helse korrelerer positivt med tendensen til *Asosialitet*. Årsaken, hva som fører til hva, er vanskelig å avgjøre. Denne sammenhengen vil derfor ikke bli drøftet videre. Holdning til religion i betydningen at religionen påvirker livsførsel har også konsekvenser for omfanget av asosial atferd.

9.1.2 Innvandrerspesifikke faktorer

Uten at grunnen er fastslått har innvandreringdom dårligere psykisk helse sammenlignet med norsk ungdom. En mulig årsak kan ligge i at mange

innvandrere har delt nasjonal identitet, eller at de verken føler seg som norske eller som innvandrere. En slik situasjon fører lett til rotløshet eller usikkerhet. En annen forklaring på dårligere psykisk helse kan være at innvandrerungdommen i overgangen fra å være barn til å bli voksen må takle spesielle utfordringer. Unge med innvandrerbakgrunn opplever rett og slett ungdomstida som vanskeligere og mer problemfylt sammenlignet med norske ungdommer.

Det er skilt mellom norsk identitet, innvandreridentitet, begge deler og ingen av delene. Norsk identitet beskytter mot tendensene til å begå asosiale handlinger, mens både innvandreridentitet og manglende nasjonal identitet forsterker tendensen til *Asosialitet*.

Basert på Lackland Sam (1994) er det skilt ut fire ulike strategier for tilpasning til det norske samfunnet: *Integrasjon*, *Assimilasjon*, *Separasjon* og *Marginalisering*. Tendensen går i retning av at *Integrasjon* reduserer sjansene for å begå asosiale handlinger, mens *Separasjon* øker sjansene til å begå asosiale handlinger. Tilsvarende beskytter det å være integrert i det norske samfunnet gjennom å ha norske venner mot *Asosialitet*.

Relasjonen mellom de unge og foreldrene kan utsettes for spenninger gjennom at barn og foreldre orienterer seg ulikt i forhold til det norske samfunnet. En mulighet er at barna vil være norske mens foreldrene er lite integrert i det norske samfunnet. Alternativt kan det være slik at de unge holder fast på etniske verdier og opplever seg som innvandrere, mens foreldrene er sterkt integrert i det norske samfunnet. I alt er det identifisert 12 ulike slike kombinasjoner. Det ser ikke ut til å være risikofyllt at barna har norsk nasjonal identitet mens foreldrene er lite integrert i det norske samfunnet. Kombinasjonen av foreldre som er sterkt integrert i det norske samfunnet og barn som holder fast på sin etniske identitet gir høy verdi på *Asosialitet*, men ikke høyere enn for flere andre kombinasjoner. Aller høyest skårer de unge som selv verken føler seg som norske eller som innvandrere, mens foreldrene har lav verdi på *Norskhet*. Samlet skjer det ingen endringer i disse fordelingene som skulle tilsi økende *Asosialitet* i andre generasjon.

Opplevd rasisme er en sterk prediktor for *Asosialitet*. De som opplever negative reaksjoner på at de har innvandrerbakgrunn er samtidig mer asosiale. Igjen står vi overfor en situasjon der det er vanskelig å avgjøre hva som er årsak og virkning. Innvandrerungdommer som opplever å bli utsatt for rasisme vil lettere utvikle negative holdninger til det norske, og dermed samtidig til de verdier og grenser som styrer samfunnet. Alternativt kan det

være slik at de innvandrerdømmene som er mest asosiale framprovoserer konflikter med andre ungdommer.

9.1.3 Endringer fra første til andre generasjon

En del av de faktorene som bidrar til å forklare utvikling av *Asosialitet* hos innvandrerdømmen viser stabilitet fra første til andre generasjon. Det skjer ingen endring i omfang som et resultat av botid. Disse faktorene er derfor heller ikke egnet til å forklare endringer i omfang av *Asosialitet*. Andelen som er sammen med jevnaldrende i gjenger holder seg konstant. Det samme gjelder hvor ofte de unge oppholder seg i sentrum om kvelden og nattetid. Omfanget av det som er kalt *Familieorientert fritidsmønster* endrer seg ikke. For elevtyper skjer det ingen endringer fra første til andre generasjon verken når det gjelder *Den desillusjonerte eleven* eller *Den positive eleven*. Spenninger mellom foreldre og barn ved at de unge og foreldrene orienterer seg ulikt i forhold til det norske samfunnet, bidrar ikke til å forklare endringer i omfanget av *Asosialitet*. Tilsvarende gjelder for de fire ulike strategier for tilpasning til det norske samfunnet: *Integrasjon*, *Assimilasjon*, *Separasjon* og *Marginalisering*. Heller ikke holdningen til religiøse spørsmål bidrar til å forklare utvikling av *Asosialitet* i de to gruppene.

En del av de endringene som skjer har som konsekvens at vi kan forvente mindre *Asosialitet* i andre generasjon:

- Flere av ungdommene i andre generasjon oppfatter seg selv som norske.
- Det skjer endringer i familienes sammensetning i retning av at flere lever i såkalt fullstendige familier med mor og far.
- Foreldrenes uformelle sosiale kontroll er bedre i andre generasjon i den betydning at foreldrene har oversikt over hva de unge driver med på fritida og hvem de er sammen med.
- Flere av innvandrerdømmene i andre generasjon har norske venner som de er sammen med på fritida.
- I noen grad er det slik at første generasjon opplever mer rasisme. Forskjellen mellom første og andre generasjon er imidlertid ikke signifikant.

Det skjer også endringer fra første til andre generasjon som trekker i retning av økt *Asosialitet* i andre generasjon:

- Uteorientert fritidsmønster med svekket Uformell sosial kontroll er mer vanlig i andre generasjon.

- For den elevtypen som er kalt Den ukonsentrerte eleven øker andelen fra første til andre generasjon.
- Tilslutning til motstandskulturer av typen taggere og byvankere øker fra første til andre generasjon og kan bidra til å forklare økt Asosialitet. Endringen er likevel ikke signifikant.

9.2 Kjennetegn ved sterkt asosiale innvandregutter

9.2.1 Flertallet og De sterkt asosiale

Innvandrerungdommer, og spesielt gutter som tilhører andre generasjon Verden utenom, viser en annen spredning når det gjelder forekomst av ulike former for *Asosialitet* sammenlignet med norske ungdommer. Flere innvandregutter utfører aldri noen av disse handlingene. Samtidig er andelen sterkt belastede ungdommer like stor eller større blant enkelte grupper av innvandrere. Tendensen til å samle seg om ytterverdiene, er med andre ord større. Det spørsmålet som må stilles er om de ulike årsaksammenhengene som påvirker tendensen til *Asosialitet* også har gyldighet for de mest asosiale innvandreguttene. Tilsvarende de generelle forklaringene på utvikling av *Asosialitet* som her er gitt, trekk som gjenfinnes innenfor gruppa av de mest asosiale?

Svaret på et slikt spørsmål er langt fra selvsagt. For norske ungdommer inngår grenseutprøvende atferd i en normalitetsutvikling. Langt på vei vil det samme være tilfelle også i innvandrer miljøer.

Det å starte å drikke, å ta sin første røyk eller naske i en butikk kan gjerne betegnes som deler av et innvielsesrituale. Røyken og pilsflaska symboliserer et steg over grensen fra barndom til å føle seg som ungdom. Grenser brytes også på den måten at de unge vanligvis gjør noe som de ikke får lov til av foreldrene. (Helland og Øia 2000:33)

Bare et mindretall av de som drikker, røyker hasj eller nasker i butikk utvikler dette til noe permanent problem eller et kjennetegn ved personligheten. Ungdom prøver seg ut, og de fleste nøyer seg med å eksperimentere. De har et sikkerhetsnett eller en indre styrke, som gjør at utprøving ikke betyr å overskride farlige grenser. Ungdommer som derimot utvikler et sterkt asosialt handlingsmønster bryter med denne normalitetsutviklingen. Vi står til en viss grad overfor ulike sosiale fenomener, eller subkulturer av ungdommer, hvor det på et eller annet vis foregår

seleksjoner. Utviklingen tar forskjellige retninger. Det er derfor heller ikke selvsagt at forklaringsfaktorene vil være identiske.

I hvilken grad finner vi spesifikke årsaker til *Asosialitet* blant de få som i særskilt grad bidrar til å trekke gjennomsnittstallene opp? Problemstillingen handler om forholdet mellom de mange og de få, mellom flertallet og de som gjentatte ganger begår asosiale handlinger. Det er denne siste gruppa som utgjør problemungdommene, som figurerer i politiets statistikker og som bidrar til å gi innvandrerungdom generelt et dårlig rykte.

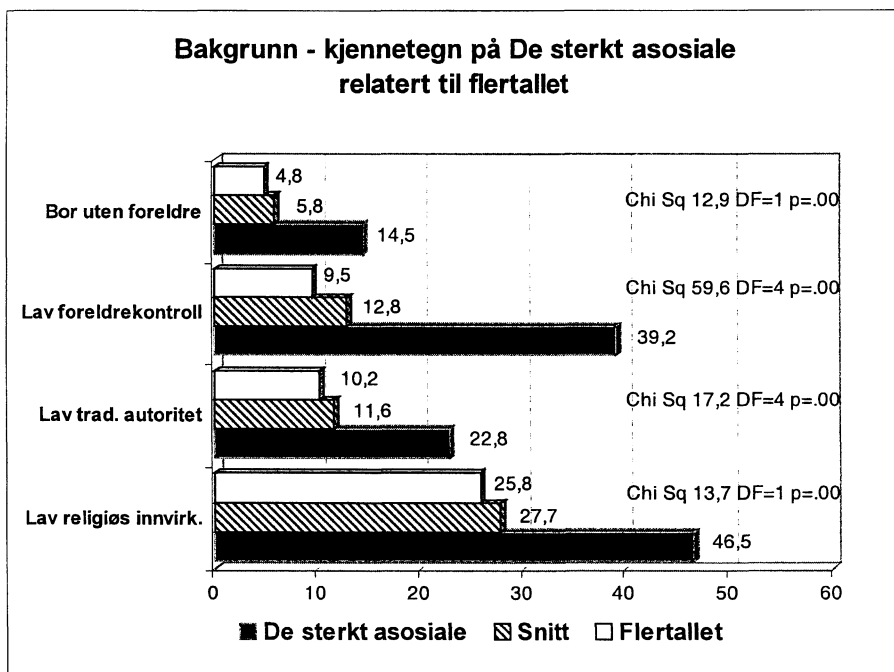
I drøftingen av kjennetegn ved sterkt asosiale innvandrer gutter er det sett bort fra skillet mellom første og andre generasjon. Samtidig antas det at årsaker til at enkeltungdommer utvikler et sterkt asosialt handlingsmønster vil være sammenfallende også for gutter fra vestlige land og for pakistanske gutter. Basert på en slik pragmatisk vurdering er det mulig å skille ut en gruppe sterkt asosiale som kan sammenlignes med flertallet. Ut fra disse kriteriene består kategorien innvandrer gutter samlet av 879 enheter. Av disse er det 840 som har svart på spørsmålene som inngår i målet på *Asosialitet*. 10% av disse, eller 84 ungdommer er skilt ut som særskilt asosiale, eller *De sterkt asosiale*. *De sterkt asosiale* danner grunnlag for å sammenligne med flertallet av innvandrer gutter som utgjør 90%.

9.2.2 Felles årsaker

Det er skilt mellom innvandrerspesifikke årsaker til *Asosialitet* og årsaker som er felles for norske gutter og innvandrer gutter. Felles årsaker kan grovt deles inn i tre kategorier eller typer av variabler. Den første kategorien av variabler er knyttet til bakgrunnsfaktorer som familiens sammensetning, foreldrenes evne til å utøve *Uformell sosial kontroll*, tilknytning og aksept av tradisjonelle autoritetsforhold og religionens innflytelse over hvordan livet leves i det daglige. Et annet knippe av forklaringer har utspring i fritidas organisering og sosiale mening. Hvem er den unge sammen med, bruk av sentrum, *Uteorientert fritidsmønster* og tilslutning til motstandskulturer. Skolen utgjør en tredje viktig sosialiseringarena. Det er skilt mellom tre ulike måter å tilpasse seg skolesamfunnet på: *Den desillusjonerte eleven*, *Den ukonsentrerte eleven* og *Den positive eleven*.

De variablene som her danner bakgrunnsfaktorer er dikotomisert på følgende måte:

- Når det gjelder familiens sammensetning synes det følsomme skillet å gå mellom de unge som har tilknytning til minst en av foreldrene og de som mangler slik tilknytning.
- Foreldrenes evne til å utøve *Uformell sosial kontroll* er et samlemaal. Her er sett på de ungdommene som svarer benektende på alle spørsmål om denne formen for sosial kontroll.
- *Tradisjonell autoritet*, eller lydighet overfor foreldre og andre autoritetspersoner, danner et samlemaal. Her er sett på de ungdommene som svarer benektende på alle utsagnene som danner sumskåren for *Tradisjonell autoritet*.
- Spørsmålet om hvor mye «din» religion betyr for «hvordan du lever ditt liv til daglig», har fire svaralternativ: «svært viktig», «betyr ganske mye», «betyr lite» og «har ingen betydning». Skillet går mellom de som tillegger religionen vekt og de som ikke gjør det. Her er sett på de som svarer «betyr lite» eller «har ingen betydning».

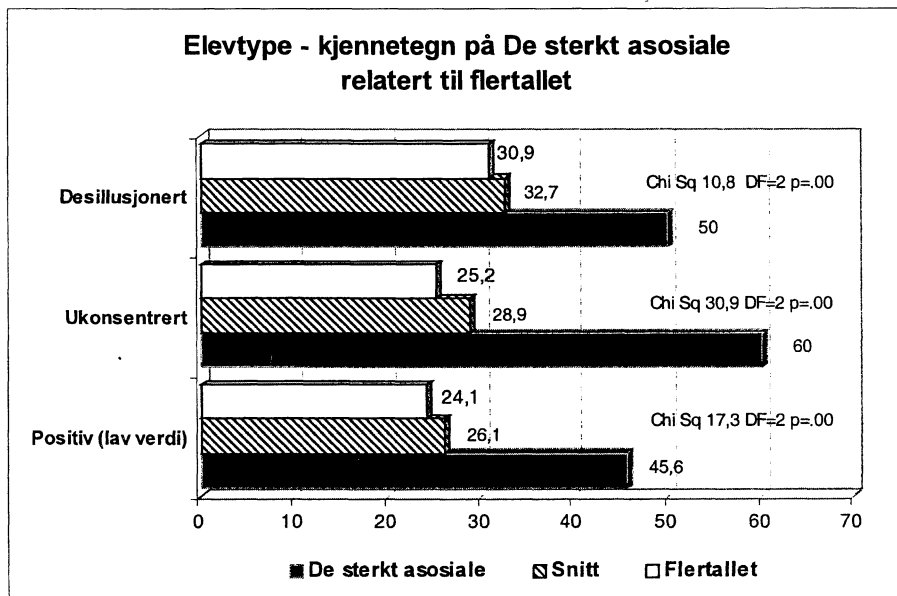

Av disse fire faktorene er det spesielt lav *Uformell sosial kontroll* som synes å slå sterkt ut som prediktor (figur: Bakgrunn - kjennetegn på De sterkt asosiale relatert til flertallet). Blant de som skårer lavt på målet for *Uformell sosial kontroll* stiger sjansene til å havne i kategorien *De sterkt*

asosiale fra 10 prosent til 39 prosent. *De sterkt asosiale* kjennetegnes også av at flere bor uten foreldre, flere er uenige i de utsagnene som signaliserer oppslutning om tradisjonelle autoritetsrelasjoner, og flere mener at religionene har liten eller ingen betydning for hvordan de lever sitt liv.

Elevtyper basert på ulik tilpasning til skolen som sosialt system er dikotomisert på følgende måte:

- Samlemålet for *Den desillusjonerte eleven* er tredelt. De som har høyest verdi og som dermed signaliserer at de er mest desillusjonert, danner utgangspunkt for å analysere forskjellen mellom *De sterkt asosiale* og flertallet.
- Samlemålet for *Den ukonsentrerte eleven* er tredelt. Også for dette målet er det de som har høyest verdi som danner grunnlag for å måle forskjeller.
- Samlemålet for *Den positive eleven* er på samme måte som for de to andre elevtypene tredelt. Positiv oppslutning om skolen og tilslutning til de verdiene skolen representerer, virker beskyttende mot *Asosialitet*. For å få fram betydningen av manglende oppslutning om slike verdier, er de som har lavest verdi brukt som sammenlikningsgrunnlag.

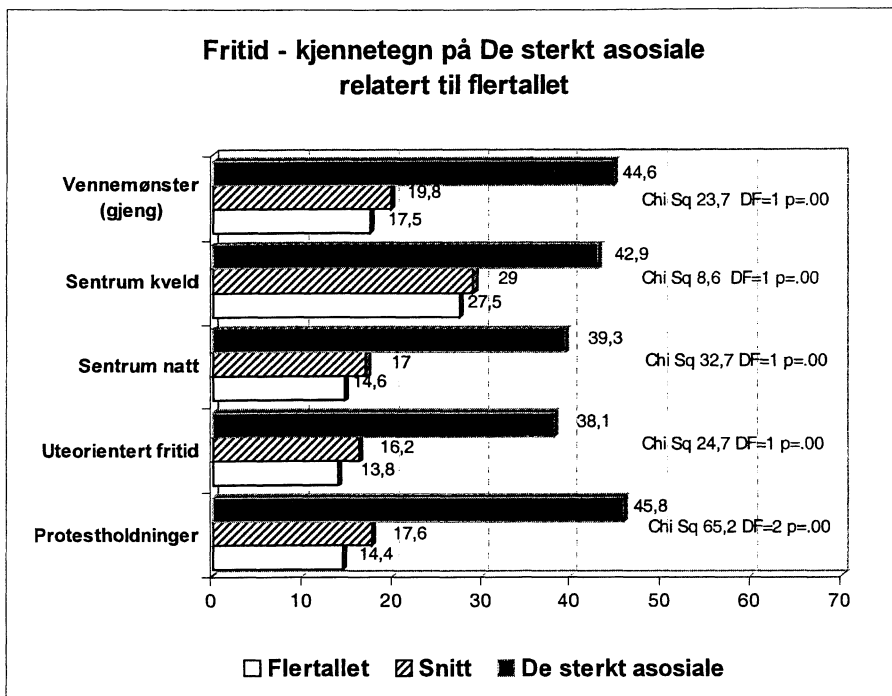
Å være ukonsentrert ser ut til å være en særskilt sterk prediktor for andre atferdsvansker (figur: Elevtype – kjennetegn på De sterkt asosiale relatert til flertallet). Slike samvariasjoner kan også skyldes felles bakenforliggende

årsaker. Å være desillusjonert – ha en følelse av at det likevel ikke nytter – øker sjansene for at den enkelte plasserer seg selv i gruppa *De sterkt asosiale*. Tilknytning til positive skoleverdier virker derimot beskyttende.

Ulike sider ved fritidssituasjonen er dikotomisert på følgende måte:

- Vennemønster, i betydning hvordan de unge er sammen seg i mellom, er delt ut fra om de unge er sammen i gjenger eller ikke.
- Når det gjelder bruk av sentrum er det skilt mellom kveld og natt (etter klokka tolv). Opphold i sentrum om kvelden er delt slik at de som oppgir at de sist uke har vært i sentrum minst to ganger er skilt ut som egen kategori. Opphold i sentrum om natta er delt ut fra om den enkelte siste uke en gang eller mer har vært i sentrum.
- Inn i målet for *Uteorientert fritidsmønster* går fire spørsmål om fritidsaktiviteter som hver er omkodet fra null til to. Null tilsvarende at den enkelte siste uke ikke har utført den aktuelle handlingen eller fritidsaktiviteten, en tilsvarende en til to ganger, mens to tilsvarende at den enkelte handlingen eller aktiviteten er utført tre ganger eller mer sist uke. I og med at samlemålet for *Uteorientert fritidsmønster* er basert på fire spørsmål, kan verdien variere fra null til åtte. Her er sett på de som skårer seks eller mer.
- *Protestungdom*, som er samlemål for tilslutning til motstandskulturer, er bygget opp basert på avvisning av, eller tilslutning til, de tre ungdomsgruppene taggere, byvankere og ungdom som lager bråk på skolen. Avvisning av alle tre gruppene gir null på sumskåren. Tilslutning til en av de tre ungdomsgruppene gir verdien en, mens tilslutning til to eller tre av gruppene gir verdien to. Her er sett på de som får verdien to.

Alle de fem ulike målene knyttet til fritid er prediktorer for rekruttering til gruppa *De sterkt asosiale* (figur: Fritid - kjennetegn på De sterkt asosiale relatert til flertallet). Tydeligst er denne sammenhengen for ungdommer som slutter opp om motstandskulturer. Den samme tendensen er meget klar for innvandrengutter som mest er sammen i gjenger, *Uteorientert fritidsmønster* og opphold i sentrum om natta. Opphold i sentrum på kveldstid har mindre negative konsekvenser, selv om *De sterkt asosiale* er overrepresentert også ut fra dette målet.

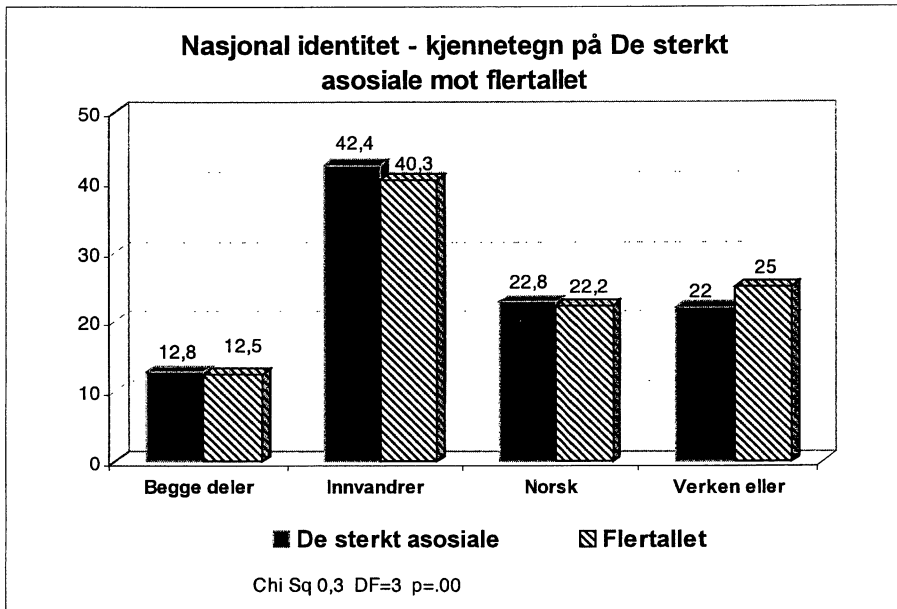

9.2.3 Årsaker knyttet til innvandererstatus

Analysene har vist at innvandrerspesifikke årsaker til *Asosialitet* grovt kan skilles i fire ulike kategorier eller typer. Den første kategorien omhandler forskjellige former for nasjonal identitet som i ulik grad disponerer for *Asosialitet*. Den andre typen omhandler tilpasningsformer eller strategier i forhold til det norske samfunnet. Det skilles mellom fire ulike former for akkulturasjon. Opplevelse av å bli utsatt for negative reaksjoner eller rasistiske overgrep utgjør en tredje mulig årsak. Den siste typen av forklaringer har utspring i at relasjonen mellom de unge og foreldrene kan utsettes for kulturelt betingede spenninger. Slike spenninger oppstår når foreldre og barn orienterer seg ulikt i forhold til det norske samfunnet. Målet er basert på ulike kombinasjoner av foreldrenes *Norskhet* og de unges nasjonale identitet. På grunn av de mange kombinasjonsmulighetene og utvalgets størrelse, er det ikke mulig å foreta noen meningsfull statistisk analyse. Derimot kan vi se om foreldrenes *Norskhet* påvirker rekruttering til *De sterkt asosiale*.

Nasjonal identitet er delt i fire underkategorier: norsk identitet, kombinert identitet i betydningen at de unge føler seg både som norsk og

innvandrere, rein innvandreridentitet og manglende nasjonal identitet. Manglende nasjonal identitet innebærer at de unge verken føler seg som norske eller som innvandrere. Konklusjonene så langt er at det ligger beskyttelse i å ha enten rein norsk identitet, eller kombinert norsk innvandreridentitet. Gjelder dette også for den gruppa unge innvandregutter som er karakterisert som *De sterkt asosiale*?

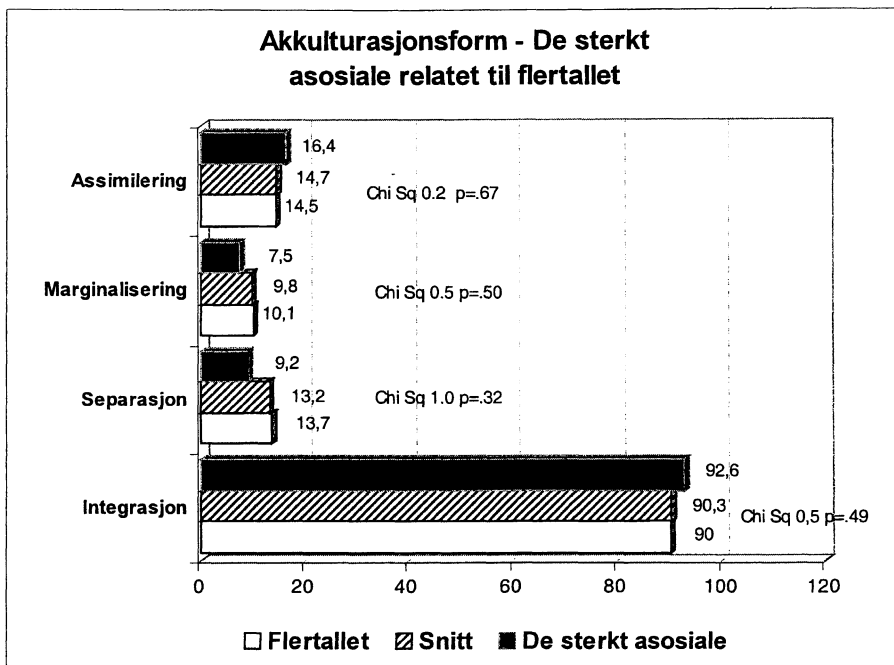

Opplevd nasjonal identitet har ingen konsekvenser for rekruttering til gruppa *De sterkt asosiale* (figur: Nasjonal identitet - de sterkt asosiale mot flertallet).

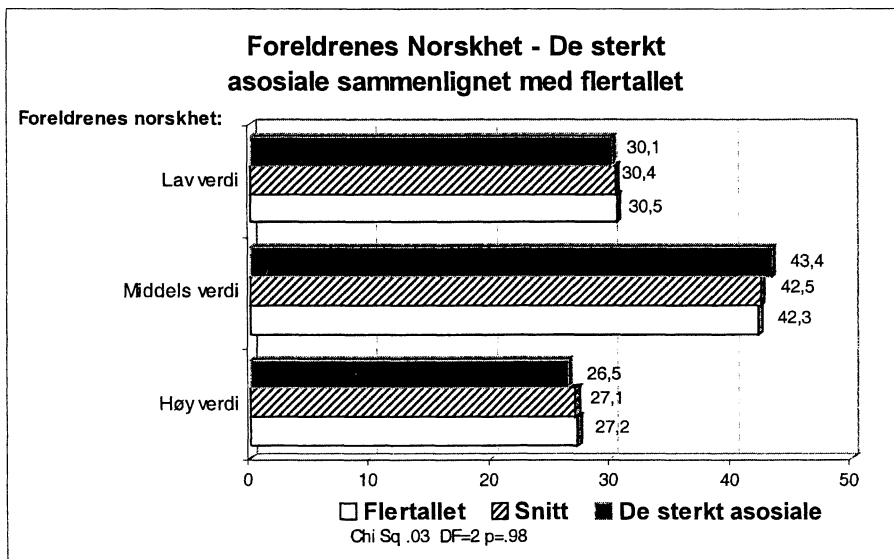
Ulike akkulturasjonsformer er ut fra Lackland Sam delt i *Integrasjon*, *Assimilasjon*, *Separasjon* og *Marginalisering*. Tilslutning til hver enkelt av disse posisjonene er definert ut fra at den unge sier seg enig i minst tre av de fire utsagnene som inngår. Her er sett på om gruppa av sterkt asosiale har særskilte kjennetegn når det gjelder i hvilken grad de slutter opp om de enkelte akkulturasjonsformene.

Valg av akkulturasjonsform har ingen konsekvenser for rekruttering til gruppa *De sterkt asosiale* (figur: Akkulturasjonsform - De sterkt asosiale relatert til flertallet). Den eneste lille tendensen som velvillig kan avleses, er at de som velger *Separasjon* i mindre grad inngår i gruppa *De sterkt asosiale*.

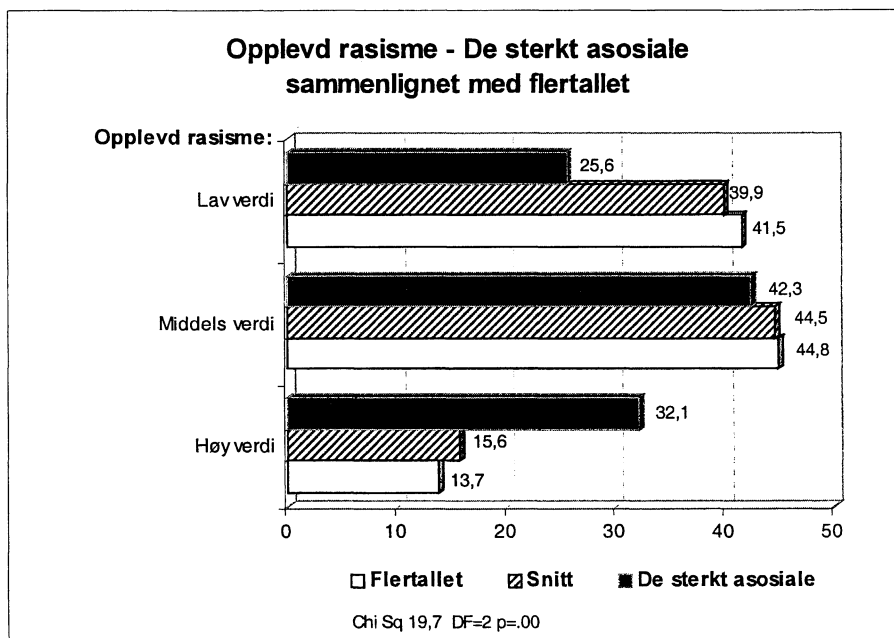

I hvilken grad påvirker foreldrenes *Norskhet* rekruttering til gruppa *De sterkt asosiale*? Norskhet er delt i tre: lav verdi, middels verdi og høy verdi.

Det er ingen sammenheng mellom foreldrenes *Norskhet* og rekruttering til gruppa *De sterkt asosiale* (figur: Foreldrenes Norskhet - De sterkt asosiale sammenlignet med flertallet). Konklusjonen så langt er at kulturelle dimensjoner knyttet til nasjonal identitet, ulike tilpasningsformer til det norske samfunnet eller foreldrenes integrering i det norske miljøet, ikke har konsekvenser for utvikling av sterkt asosiale handlingsmønstre.

Den siste innvandrespesifikke forklaringen på utvikling av *Asosialitet* er knyttet til konflikter mellom norske miljøer og innvandrere. En del innvandrer gutter opplever utslag av rasisme eller negative reaksjoner fra norske ungdommer. Slike konflikter kan ha opphav i kulturforskjeller, men neppe i at andre generasjon innvandrere står mellom to kulturer. En rimeligere tolkning vil være å se denne typen konflikt som uttrykk for sosiale spenninger eller en kamp om hegemoni. Samlemålet for *Opplevd rasisme* er tredelt slik at de 16% som rapporterer mest rasisme er skilt ut som egen gruppe. Hvordan er rekrutteringen til *De sterkt asosiale* blant de som opplever å bli utsatt for mest rasisme sammenlignet med de som i moderat eller liten grad opplever slike negative reaksjoner?

De som i størst grad opplever å bli utsatt for rasisme er klart overrepresentert i gruppa *De sterk asosiale* (figur: Opplevd rasisme – De sterkt asosiale sammenlignet med flertallet). Tilsvarende er de som i liten grad

opplever negative reaksjoner eller rasisme klart underrepresentert i gruppa *De sterkt asosiale*. Det er likevel ikke slik at ungdom som selv ikke rapporterer noen asosiale handlinger helt unngår å bli utsatt for rasisme. Omlag en av åtte av de ungdommene som har lavest verdier på sumskåren for *Asosialitet* rapporterer at de blir utsatt for mye rasisme, mot fire av ti blant de som er mest asosiale. Forklaringen synes å være at negative eller rasistiske holdninger og handlingsdisposisjoner rettet mot innvandrere er til stede i det norske ungdomsmiljøet. Slike handlinger treffer ikke blindt. Innvandrerdømlom som viser en eller annen form for svakhet, eller som innbyr til å være et mobbeoffer, er særskilt utsatt. Samtidig har sterkt asosiale og utagerende innvandrerdømlom lett for å framprovosere motreaksjoner. Slike motreaksjoner kan ta form av eller tolkes som etniske konflikter. Konflikter av denne typen vil igjen kunne virke forsterkende på andre former for asosial atferd.

9.3 Samvirkende årsaker

9.3.1 Analyseteknikk

Bildet blir svært komplisert når det skal gis en overbevisende forklaring på hvorfor andre generasjon unge innvandrere, og i særskilt grad guttene, er mer asosiale enn første generasjon. De faktorene eller forklaringene som er identifisert trekker i ulike retninger. Samlet sett er det liten grunn til å tru at den selvstendige effekten av botid blir borte når det kontrolleres for samvirkende variabler.

I fortsettelsen skal det anvendes en analysemetode som kalles multipl linær regresjon. Multipl regresjon anvendes for å måle hvilken selvstendig effekt et sett med uavhengige variabler har i forhold til den avhengige variabelen – som i vårt tilfelle er *Asosialitet*. De enkelte uavhengige variablene blir kontrollert for hverandre (Lewis-Beck 1980). Teknikken måler effekten av hver enkelt variabel i forhold til den avhengige variabelen når alle de andre uavhengige variablene holdes konstante. Modellen som ligger til grunn er basert på at sammenhengen mellom den avhengige og uavhengige variabelen er lineær, dvs. at en endring på en enhet i den uavhengige variabelen resulterer i en endring i den avhengige, og at denne endringen er konstant uavhengig av hvilket nivå man befinner seg på.

I regresjonsmodellen spør man hvor mye forventningen av den avhengige variabelen endres når en av de uavhengige endres med en enhet, og de andre uavhengige holdes konstante. (Petersen 1993).

Mange, eller de fleste fordelingene, vil ikke oppføre seg eksakt på denne måten. Videre er forutsetningen for å bruke en slik metode at verdiene på variablene er ordnet etter stigende eller fallende verdier. Eksempel på en slik variabel vil være antall dager den enkelte unge har vært i sentrum nattetid siste uke. Nasjonal identitet er i utgangspunktet en variabel på nominalnivå, dvs. med verdier der det ikke gir sosial mening å rangere ut fra at noen verdier er høyere eller lavere enn andre. Dette kan likevel gjøres ved å lage såkalte dummyvariabler for hver enkelt verdi, for eksempel slik at norsk identitet får verdien en mens alle andre identiteter får verdien null og så videre.

9.3.2 En mulig forklaring

De tre faktorene *Uteorientert fritidsmønster*, *Den ukonsentrerte eleven* og *Protestungdom* virker alle i retning av at andre generasjon er mer asosiale. Her ligger det altså en mulig forklaring på at andre generasjon gutter Verden utenom tenderer mot sterkere *Asosialitet*. Spørsmålet er om disse tre variablene, når de kontrolleres for hverandre og for botid fjerner den selvstendige effekten i retning av økt *Asosialitet* av å tilhøre andre generasjon.

Tabell 9.1: Regresjon med uavhengige variabler Uteorientert fritidsmønster, Den ukonsentrerte eleven, Protestungdom og botid gutter verden utenom mot Asosialitet som avhengig variabel:

Variabler:	Beta (B)	Standard-feil	Standardisert Beta (SB)	Signifikans
Protestungdom	.084	.020	.229	.000
Botid (andre generasjon høy verdi)	.051	.048	.054	.289
Uteorientert fritidsmønster	.120	.046	.141	.010
Den ukonsentrerte eleven	.081	.026	.176	.002
Konstant	-.087	.047		

Beta (B) er en stigningskoeffisient som uttrykker hvor mye tendensen til *Asosialitet* forventes å endre seg når verdien på den enkelte uavhengige variabel øker med en enhet. Koeffisienten Beta (B) er ikke bare avhengig av hvor sterk sambandet er mellom avhengig og uavhengig variabel, men også hvor fingradert skalaen for den uavhengige variabelen er konstruert. Standardisert Beta (SB) er et mål som skal korrigere for dette, og uttrykker den relative styrken til den enkelte uavhengige variabelen (den standardiserte regresjonskoeffisienten). Bruk av Standardisert Beta er omstridt.

Denne diskusjonen skal ikke konkluderes her. Uansett er det viktigst å forholde seg til signifikansnivået.

Kontrollert for hverandre viser det seg at både *Uteorientert fritids-mønster*, *Den ukonsentrerte eleven* og *Protestungdom* har selvstendig effekt i forhold til tendensen til å begå asosiale handlinger. Sterkest er effekten for *Protestungdom* (SB=.229, p=.000). Derimot finner vi ingen slik selvstendig effekt når det gjelder botid. Riktignok er det en svak tendens i retning av at andre generasjon er mer asosiale, men sammenhengen er ikke signifikant (SB=.054, p=.289).

9.3.3 Felles sett av variabler

Imidlertid er det også en rekke faktorer eller variabler som trekker i retning av at andre generasjon er mindre asosiale. Flere i andre generasjon lever i såkalt fullstendige familier, flere oppfatter seg selv som norske, foreldrene har bedre oversikt over hva de unge driver med, og flere har norske venner. I tillegg blir tendensen til *Asosialitet* påvirket av en rekke faktorer der det ikke skjer merkbare forskyvninger fra første til andre generasjon. Spørsmålet blir om effekten av botid forblir uten betydning når disse variablene trekkes inn i analysen.

I fortsettelsen skal analysen av årsaker til *Asosialitet* foregå i tre trinn:

- Først skal vi se på det felles settet av variabler som bidrar til å forklare omfanget av *Asosialitet* både for norske gutter og for innvandregutter.
- Dernest skal det presenteres en analyse av mulige årsaksvariabler knyttet til forhold ved innvandrerungdommens livssituasjon eller kulturbakgrunn. I hvilken grad kan faktorer som er spesifikke for innvandrerungdom bidra til å forklare omfanget av *Asosialitet*?
- Til slutt vil det være av interesse å slå disse to analysene sammen til en. I hvilken grad skjer det forskyvninger når innvandrerspesifikke forklaringer trekkes inn i en samlet analyse?

Tabell 9.2: Regresjon med uavhengige variabler bosituasjon, sosial kontroll, Tradisjonell autoritet, samvær med venner, sentrum kveldstid, sentrum nattetid, Den desillusjonerte eleven, Den positive eleven, religionens betydning i dagliglivet, Uteorientert fritidsmønster, Den ukonsentrerte eleven, Protestungdom og botid gutter verden utenom mot Asosialitet som avhengig variabel:

Variabler:	Beta (B)	Standardfeil	Standardisert Beta (SB)	Signifikans
Bosituasjon (uten far og mor høy verdi)	.113	.041	.139	.006
Botid (andre generasjon høy verdi)	.133	.049	.140	.007
Uformell sosial kontroll (mye kontroll høy verdi)	-.054	.017	-.167	.002
Tradisjonell autoritet (mye autoritet høy verdi)	-.023	.017	-.072	.165
Samvær med venner (gjeng høyest verdi)	.066	.030	.113	.026
Uteorientert fritidsmønster	.077	.047	.091	.106
Sentrum kveldstid	-.053	.018	-.015	.771
Sentrum nattetid	.084	.030	.150	.005
Den desillusjonerte eleven	.081	.021	.019	.703
Den positive eleven	-.054	.025	-.111	.033
Den ukonsentrerte eleven	.045	.026	.099	.083
Religionens betydning i dagliglivet (stor betydning høy verdi)	-.121	.052	-.116	.020
Protestungdom	.051	.021	.138	.015
Konstant	.336	.117		

Kontrollert for alle disse variablene viser det seg at botid for gutter Verden utenom har en selvstendig effekt som forklaring på utvikling av *Asosialitet* (SB=.140, p=.007). Ingen av enkeltvariablene utmerker seg ved å ha særskilt høy forklaringskraft. Foruten botid påvirker oppslutning om det som er kalt *Protestungdom*, opphold i sentrum nattetid, samvær med venner i betydning gjengtilknytning, og en bosituasjon der far og mor mangler, tendensen til å begå asosiale handlinger. Ungdommer med slike kjennetegn begår oftere asosiale handlinger enn andre. Positive holdninger til skolen, at religionen har betydning i dagliglivet og mye uformell sosial kontroll reduserer sjansene for asosiale handlinger. Tendensen går i retning av at *Uteorientert fritidsmønster* øker sjansene for *Asosialitet*. Denne sammenhengen er imidlertid ikke lenger signifikant (SB=.091, p=.106). Også når det gjelder Den ukonsentrerte eleven går tendensen i retning av økt *Asosialitet*. Heller ikke for denne variabelen er sammenhengen signifikant (SB=.099, p=.083). De

variablene som er kalt *Tradisjonell autoritet*, opphold i sentrum på kveldstid og *Den desillusjonerte eleven*, har – når de ulike variablene kontrolleres for hverandre – liten eller ingen betydning for å forklare forekomst av *Asosialitet*.

9.3.4 Innvandrerspesifikke forhold

Basert på felles faktorer som påvirker tendensen til *Asosialitet* både for norske gutter og for innvandrer gutter beholder botid en selvstendig forklaringskraft. Det vil derfor være nærliggende å konkludere med at årsakene til at andre generasjon er mer asosiale må søkes i innvandrerspesifikke forhold.

Tabell 9.3: Regresjon med uavhengige variabler innvandreridentitet, norsk identitet, verken norsk eller innvandreridentitet, Assimilering, Marginalisering, Integrasjon, Separasjon, norsk vennemiljø, Rasisme og botid gutter verden utenom mot Asosialitet som avhengig variabel:

Variabler:	Beta (B)	Standard feil	Standardisert Beta (SB)	Signifikans
Botid (andre generasjon høy verdi)	.170	.059	.178	.004
Innvandreridentitet	.087	.080	.093	.278
Norsk identitet	.039	.087	.035	.654
Verken norsk eller innvandreridentitet	.082	.088	.074	.345
Assimilering	-.025	.023	-.066	.269
Marginalisering	.012	.026	.030	.622
Integrasjon	-.062	.033	-.107	.056
Separasjon	-.093	.025	-.022	.713
Foreldrenes norskhet (mye norskhet høy verdi)	-.027	.050	-.033	.578
Norsk vennemiljø (ja, høy verdi)	-.070	.057	-.074	.217
Opplevd Rasisme	.123	.029	.230	.000
Konstant	-.283	.161		

Botid mister ikke sin forklaringskraft når det kontrolleres for innvandrerspesifikke forhold eller faktorer (SB=.178, p=.004). Den eneste av de kulturspesifikke årsaksvariablene som synes å ha forklaringskraft er *Integrasjon*. Høy verdi på *Integrasjon* reduserer sjansene for *Asosialitet* (SB=-.107, p=.056). *Opplevd rasisme* holder seg som en sterk prediktor (SB=.230, p=.000).

I hvilken grad skjer det forskyvninger når innvandrerspesifikke forklaringer trekkes inn i en samlet analyse? Hvilke årsaksammenhenger står

seg. I den følgende tabellen (9.4) er bare vist de variablene som beholder selvstendig forklaringskraft.

Tabell 9.4: Regresjon inkludert alle forklaringsvariabler som påvirker utvikling av Asosialitet, både de som er felles for norske gutter og innvandregutter og innvandrerspesifikke forklaringer. I tabellen er kun vist de variablene som beholder selvstendig forklaringskraft:

Variabler:	Beta (B)	Standard-feil	Standardisert Beta (SB)	Signifikans
<i>Felles forklaringer for norske gutter og innvandrere på omfang av Asosialitet:</i>				
Bosituasjon (uten far og mor høy verdi)	.093	.041	.115	.025
Botid (andre generasjon høy verdi)	.123	.057	.129	.031
Uformell sosial kontroll (mye kontroll høy verdi)	-.056	.018	-.173	.002
Samvær med venner (gjeng høyest verdi)	.070	.030	.120	.018
Sentrum nattetid	.074	.031	.132	.016
Den positive eleven	-.041	.026	-.085	.109
Den ukonsentrerte eleven	.051	.026	.112	.051
Religionens betydning i dagliglivet (stor betydning høy verdi)	-.151	.055	-.145	.007
Protestungdom	.049	.021	.135	.018
<i>Innvandrespesifikke forklaringer:</i>				
Opplevd Rasisme	.092	.028	.174	.001
Konstant	.361	.186		

Selv om effekten av botid blir noe svekket beholder botid sin selvstendige forklaringskraft (SB=129, p=.031). Igjen får vi en sterk bekreftelse på at det i første rekke er de generelle forklaringene, felles for norske gutter og innvandregutter, som bidrar til å forklare utvikling av *Asosialitet* for innvandrere. Den eneste innvandrerspesifikke forklaringen som holder seg, er *Opplevd rasisme*. Her er det en uklar årsakssammenheng. Mest sannsynlig kan denne sammenhengen forklares som samvariasjon. Derimot viser det seg at alle kulturspesifikke forklaringer, som nasjonal identitetsforvaltning, tilpasningsstrategier til det norske samfunnet, foreldrenes grad av *Norskhet* eller om den unge er integrert i norske vennemiljøer, ikke står seg.

9.4 Hva har vi lært?

Blant innvandrerne skjer det en utvikling i retning av økt *Asosialitet* fra første til andre generasjon. Spesielt gjelder dette gutter definert som andre generasjon Verden utenom. Gutter andre generasjon Verden utenom er mer kriminelle og mer voldelige enn alle andre grupper av ungdommer – inkludert norske gutter. Norske ungdommer bruker mest alkohol. Tendensen går i retning av at andre generasjon innvandrere, og spesielt andre generasjon gutter Verden utenom, drikker mer enn første generasjon. Bruk av hasj, marihuana og tyngre narkotiske stoffer bekrefter at norske ungdommer ruser seg mest. Andre generasjon gutter fra Verden utenom er nesten på nivå med norske ungdommer når det gjelder bruk av narkotiske stoffer.

Samtidig er det tydelige forskjeller når det gjelder fordeling eller spredning. Flere innvandregutter utfører aldri noen av disse handlingene. Samtidig er andelen sterkt belastede ungdommer like stor eller større blant gutter som tilhører andre generasjon. Kontrollert for alle årsaksvariabler er det ikke avdekket særskilte årsaker til *Asosialitet* blant de innvandreguttene som er særskilt belastet.

Analysene har avdekket en rekke forhold som bidrar til å forklare omfanget av *Asosialitet* blant innvandregutter. Noen av disse forholdene trekker i retning av mindre *Asosialitet*, mens andre forhold øker risikoen for *Asosialitet* sammenlignet med norske ungdommer. Tilsvarende er det påvist forhold som drar i retning av økt *Asosialitet* innenfor andre generasjon, mens andre forhold tilsier mer *Asosialitet* i første generasjon. Samlet er det gjennom de analysene som er fortatt ikke mulig å gi en tilfredsstillende forklaring eller konklusjon på hvorfor andre generasjon gutter Verden utenom, er mer asosiale sammenlignet med første generasjon.

De forholdene som påvirker omfanget av *Asosialitet* er med ett unntak sammenfallende med faktorer som påvirker tendensen til *Asosialitet* også hos norske gutter. Slike felles årsaker innebærer likevel ikke likhet i problembelastning. Alle typer av forklaringer som tar utgangspunkt i at innvandrerungdom befinner seg i et kulturelt krysspress mellom flere kulturer viser seg ikke å ha forklaringskraft. Dermed blir det også vanskelig å opprettholde eller begrunne utvikling av *Asosialitet* blant innvandregutter med henvisning til at innvandregutter befinner seg i en kulturelt marginal posisjon mellom opprinnelseskulturen og den norske kulturen. Sett fra et forebyggingsperspektiv innebærer det at virkemidler som har effekt og anvendes i forhold til norsk ungdom også har relevans for innvandregutter.

Det må understrekes at de analysene som er foretatt ikke er uttømmende. I analysene er det sett bort fra bakgrunnsvariabler som sosial status og bosted. Fra første til andre generasjon kan det skje forskyvninger både i sosial status og bosted som kan påvirke omfanget av *Asosialitet*. Flere sider ved fritidssituasjonen kunne vært analysert grundigere. Her er bare sett på betydningen av *Uteorientert fritidsmønster* og bruk av sentrum. Organisasjonsaktivitet er et eksempel på en mulig forklaring på *Asosialitet* som er utelatt. Tendensen til *Asosialitet* samvarierer med organisasjonsmedlemskap, slik at medlemskap i noen typer organisasjoner øker sjansene til å begå asosiale handlinger, mens medlemskap i andre organisasjoner beskytter mot *Asosialitet* (Helland og Øia 2000).

Kulturvariablene er heller ikke fullstendig analysert. Det er derfor prematurt å trekke en endelig konklusjon i retning av at kulturelle endringer, eller kulturelt krysspress, ikke kan bidra til å forklare de forskjellene vi finner i omfang av *Asosialitet* fra første til andre generasjon. I ungdomstida er musikkformer viktige identitetsmarkører. Ulike musikksjangere og stilarter innenfor musikken markerer både subkulturell tilhørighet og forventninger om livsstil. I motsetning til norsk ungdom slutter innvandreringdommer i sterk grad opp om egne etniske musikktradisjoner (Øia 1998). Spørsmålet blir om subkulturell identitet uttrykt gjennom musikkpreferanser bidrar til å forklare endringer i *Asosialitet*. Kjønnssrollene blant innvandreringdommer er mer arketyperiske. Et element i dette er at innvandregutter i større grad trekkes mot machokulturer, til dels med voldelig innslag (Øia 1998). Dette må betraktes som kulturspesifikke egenskaper ved innvandrer-kulturene som ikke er undersøkt nærmere. Tilsvarende gjelder en serie med spørsmål om foreldrenes forventninger til hvilke kulturtradisjoner de unge skal leve etter. I hvor stor grad ønsker foreldrene at de unge skal «leve etter deres opprinnelige hjemlands kultur og tradisjoner?» Her ligger et mulig konfliktpotensiale mellom innvandrerforeldre og de unge.

Summary

Youth environments consisting of teenagers with an immigrant background have been the focus of a great deal of attention both in the media and among professionals. Much of this focus has been on criminal gangs, acts of violence and substance abuse. Is this focus an expression of «moral panic», or do young immigrants constitute an especially burdened problem category? In particular, attention has been directed at adolescents who are so-called second-generation immigrants. Are young, second-generation immigrants subject to a process of marginalization, socially and culturally, which renders them especially prone to various forms of problem behaviour?

The principal problem was essentially two-fold.

1. Do we find that duration of residency in Norway affects the extent of various forms of problem behaviour?
- 3) If, and insofar as, such behavioural changes do actually take place, is our key objective to identify the causes more closely?

This analysis is based on the self-reported data obtained from the *Survey of Youth in Oslo 1996*. For the first time ever, comprehensive information about three entire years of adolescents in Oslo was gathered. The sample consists of 94.3 per cent of all pupils in the last two classes of lower-secondary school and the foundation year at upper-secondary school. A total of 11,425 respondents took part in this survey. Of these respondents, 21.5 per cent reported that both their parents were born in a country other than Norway. A large share of immigrants in Oslo are from Pakistan. These immigrants have therefore been placed in a separate category. Furthermore, the sample has been divided into first and second-generation immigrant adolescents. Second-generation immigrants are young people who were born in Norway, while first-generation immigrants received the early part of their upbringing (childhood/infancy) in a foreign country. They will therefore have received key aspects of the primary socialisation process in a country other than Norway. On the basis of these criteria, the sample was divided into five categories: Pakistani Youth (first and second generation), Youth from the Rest of the World (first and second generation) and Norwegian Youth. Norwegian adolescents have been included for reference purposes.

Key findings

Criminal behaviour and other types of anti-social behaviour

Based on a factor analysis, three types of anti-social behaviour were isolated which were translated into aggregate scores with a common scale:

- *Criminal behaviour*: This category included aggravated theft, burglary and tagging and graffiti.
- *Violent behaviour*: This category included fighting with weapons (e.g. knives) and demanding money by menace.
- *Disorderly conduct*. This category included less serious but more commonplace activities such as fare-dodging on buses and trams, truancy, shoplifting and arguing with teachers.

The group that scored highest in respect of *Criminal behaviour* were second-generation boys from the Rest of the World, with Norwegian boys in second place. Regardless of nationality and immigrant status, there are great differences between boys and girls. This difference is especially apparent in immigrant environments.

Norwegian boys scored lowest in respect of *Violent behaviour*, while second-generation boys from the Rest of the World scored highest. Regardless of nationality, there are great differences between boys and girls.

The distribution of scores in respect of *Disorderly Conduct* follows a completely different pattern. Here Norwegian boys and girls score highest, followed by boys from the Rest of the World. There is no clear trend as regards developments between first and second-generation immigrants.

Common to all these forms of behaviour is a clear tendency that the spread is greater among immigrant adolescents. A greater proportion of immigrant adolescents never do anything wrong, while a greater proportion of immigrant adolescents also display serious problem behaviour.

Substance abuse

Among Norwegian adolescents, 52 per cent of girls and 47 per cent of boys report they have been under the influence of alcohol. Measured in this way, Norwegian adolescents are in a class of their own as far as substance abuse is concerned. Among first-generation Pakistani adolescents, the use of alcohol as an intoxicant is virtually non-existent. Immigrants from the Rest of the World also use significantly less alcohol than

Norwegian adolescents. Among adolescents from Pakistan and the Rest of the World, the trend is for second-generation adolescents to use more alcohol.

The use of hashish and marihuana varies considerably among the various groups. Norwegian boys and girls together with second-generation immigrant boys from the Rest of the World top this group, while first-generation adolescents report considerably lower levels of usage. Use of heavy drugs is not particularly widespread. Norwegian boys and girls top this category together with second-generation boys from the Rest of the World. In general, the heavier the form of intoxicant, the smaller the differences are between Norwegian adolescents and immigrant adolescents.

Mental health and self-esteem

The survey contained a series of questions regarding loneliness. Overall, Norwegian adolescents experience least *Loneliness*. Second-generation immigrants tend to experience less loneliness than first-generation immigrants.

Anxiety, depression and general mental health disorders have been measured using the Hopkins Symptom Checklist (SCL). Norwegian boys experience fewest *mental health problems*. One feature common to the various nationality groups is that first-generation Pakistani immigrants and Norwegian adolescents report fewest problems. Most problems are reported by second-generation youth from the Rest of the World. With regard to first and second-generation immigrants, second-generation immigrants tend to have more *mental health problems*.

The measurement of self-esteem is based on Harter. Harter distinguishes between a number of forms of self-esteem related to various life circumstances and challenges. Academic and global self-esteem are discussed here. Global self-esteem refers to the general feeling each person has of himself or herself. Overall, Norwegian adolescents have the lowest *Global self-esteem*. Differences between the groups of immigrants are generally small. Regardless of nationality, girls have the lowest *Global self-esteem*.

Anti-social behaviour

An aggregate measure for various types of anti-social behaviour has been constructed. The dimension is called *Anti-social behaviour*. The measure is constructed using twelve different variables. To ensure that the different

sub-dimensions are weighted equally, four of the variables cover criminal behaviour, four cover various forms of violent behaviour and four cover substance abuse. Rising values express increasing frequency.

On average Norwegian boys and girls score significantly higher than all other groups. Use of intoxicating substances is the principal reason why Norwegian youth score higher on average. Pakistani youth score lowest. On the basis of this aggregate measurement, no clear developmental trend is apparent between first and second-generation Pakistani youth. However, the tendency towards increased anti-social behaviour is especially strong for second-generation immigrant boys from the rest of the world.

Explanations

Why do second-generation boys from the rest of the world in particular display a negative trend? Initially, questions were asked as to whether distortions might arise in cultural and national identification as a result of duration of residency. Do immigrant adolescents, and second-generation immigrants in particular, stand between two cultures without having real roots anywhere?

A sense of Norwegianness serves as a form of protection against *Anti-social behaviour*. Conversely, there are no positive consequences to be had if individuals retain their immigrant identity. As regards other specific cultural variables, such as various strategies and adaptation to Norwegian society, no significant results have been found either way. Immigrant youth have been investigated and compared with Norwegian youth along a number of dimensions which may conceivably affect the development of anti-social behaviour:

- *Family make-up*. Whether the adolescents live in so-called complete or incomplete families.
- *Family conflicts and communication*. Is the pattern of communication in the family characterised by mutual respect, trust and care, or by arguing and disagreement between parents and children?
- *Informal social control*. Do the parents know where their children are, what they are doing and who they are with?
- *Pattern of friends*. To what extent is their relationship with other adolescents characterised by gang formation?
- *Pattern of leisure time*. Is the adolescent at home a lot of the time or does he/she spend much of his/her time on the streets or in other places.

- *City centre use.* A distinction is made here between use of the city centre during daytime, evening and at night. In particular, the use of the city centre in the evenings and at night appears to be a factor that generates problems.
- *Adapting to school.* A distinction is made here between three types of pupil: *The unfocused pupil, the positive pupil and the disillusioned pupil.*
- *Identification with opponent cultures.* To what extent do the adolescents identify with typical opponent cultures of the type city-wanderers, youth that cause problems at school and graffiti artists/taggers?
- *View of authorities.* Do the adolescents show respect towards teachers, parents and other adults?
- *Attitudes to religious issues.* Do the adolescents believe in a god and to what extent does this affect the way they lead their lives?
- *Felt discrimination.* To what extent does the feeling of being discriminated against influence the development of anti-social behaviour?

The main conclusion is that the factors that explain development of anti-social behaviour in adolescents are common to both Norwegian and immigrant adolescents. The view that immigrant adolescents stand between two cultures has little validity as an explanation of the development of anti-social behaviour.

This does not mean, however, that the burdens are distributed equally. Being a disillusioned or unfocused pupil has negative consequences. Norwegian adolescents may often display more or less of such features compared to immigrant adolescents. Similarly, it is unfortunate to spend too much time in the city centre. Immigrant youth spend more time on the city centre than Norwegian adolescents. Norwegian youth live to a far greater extent in so-called incomplete families, etc.

Seen from a preventive perspective, it is natural to draw the conclusion that those instruments that have an effect and are used in relation to Norwegian youth will also be relevant for immigrant adolescents.

Litteraturliste:

- Alejandro.: Introduction: Immigrant and its aftermath. I Portes, A: (red.): *The new Second Generation*. New York 1996
- Bakken, A.: Ungdomstid i storbyen. NOVA Rapport 7/98, Oslo 1998
- Berry, J.,W. & U. Kim, S. Power, M. Young & M. Bujaki: «Acculturation Attitudes in Plural Societies», i: *Applied Psychologi: An International Review* 1989
- Child, I.,L.: Italian or American? The Second Generation in Conflict. Yale 1943
- Derogatis, L. R. m.f. The Hopkins Symptom Checklist.A measure of primary symptom dimensions. Basel 1974
- Djuve, A.,B., Hagen, K.: «Skaff meg en jobb!» Levekår blant flyktninger i Oslo. Oslo 1995
- Durkheim, E.: Selvmordet i en sosiologisk undersøkelse/Emile Durkheim; utvalg og innledning ved Dag Østerberg. Oslo 1991
- Egeberg m.fl.: Utviklingspsykologiske teorier. Oslo 1996
- Evenshaug, O., Hallen, D.: Barne og ungdomspsykologi. Oslo 1981
- Frønes, I.: Jevnaldermiljø og sosialisering - Om de ikkevoksnes betydning for sosialiseringprosessen. Oslo 1981
- Hammer, T.: Risk factors related to use of alcohol and cannabis in the general population. A longitudinal study of the influence of employment, unemployment and mental health. Oslo 1991
- Harter, S.: Manual for the Self-Perception Profile for Adolescents. Denver 1988
- Hauge, R.: Gjengkriminalitet og ungdomskulturer. Oslo 1968
- Heggen, K.: Unge med tidleg skuleslutt: Marginalisering? i Jensen,A-M., m.fl.: Oppvekst i barnets århundre. Historier om tvetydighet. Oslo 1999
- Helland, H., Øia, T.: Forebyggende ungdomsarbeid. Oslo 2000
- Helland, H.: «Etnisitet og skoletilpasning - En studie av konfusianske og pakistanske ungdommers møte med den norske skole». Oslo 1998
- Haagensen, E.: Norsk innvandringspolitikk. i: Norge som flerkulturelt samfunn. Oslo 1992
- Jacobsom-Widding, A.: «Identity: Personal and Socio-Cultural». Uppsala 1983
- Kyvsgaard, B.: Ny ungdom? Om familie, skole, fritid, lovlidighet og kriminalitet. København 1992

- Lackland Sam, D.: «Acculturation of young immigrants in Norway - A psychological and socio-cultural adaptation». Bergen 1994
- Larsen, G.: Hjemløs kultur. Oslo 1991
- Lauglo, J.: Motbakke, men mer driv?:innvandrerungdom i norsk skole. Oslo 1996
- Lewis-Beck, M.: Applied regression - An introduction. Sage university papers. Iowa 1980
- Lien, I. L og Haaland, T.: Vold og gjengatferd. En pilotstudie av et ungdomsmiljø. Oslo 1998
- Lien, I. L.: «Moral og emosjoner i pakistansk Punjab». Oslo 1993
- Lithman, Y.G. (red.): Nybyggarna i Sverige: invandring och andrageration. Stockholm 1987
- Mathiesen, R.: «Sosialpedagogikkens teoretiske grunnlag». I Nordisk pedagogikk 1.98
- Mead, G.H.M.: «Mind, Self, & Society». Chicago 1972
- Ogbu, J.U.: Variability in Minority School Performance: A Problem in Search of an Explanation. *Anthropology & Education Quarterly*,18:312-334 1987
- Olweus, Dan.: Bully/Victim Problems Among Schoolchildren: basis Facts and Effects of a Schoolbased Intervvention Program. I Pepler,D.,J. og Rudbin,K.,H.: *The Development and Treatment of Childhood Aggression*. New Jersey 1991
- Park, R.: *On Social Control and Collective Behaviour - Selected Papers*. Chicago 1967
- Petersen, T.: Hva skal vi med standardiserte regresjonskoeffisienter? En kritisk kommentar. *Tidsskrift for samfunnsforskning*. Oslo 1993
- Pedersen, W.: Bittersøtt. Ungdom, sosialisering, rusmidler. Oslo 1998
- Piaget, J.: *Barnets psykiske utvikling*. Oslo 1973
- Rumbaut, R. G.: The Crucible Within: Ethnic Identity, Self-Esteem, and Segmented Assimilation Among Children of Immigrants. I Portes, A. (red.): *The new Second Generation*. New York 1996
- Russel, D. & Peplau, L.A. & Cutrona, C.E.: «The Revised UCLA Loneliness Scale: concurrent and dicriminant validity evidence», *Journal of Personality and Social Psychology* 1980
- Skard, T.: *Litt ungdomspsykologi - Kurs i kommunalt ungdomsarbeid*. Notat: Høyskolen i Rogaland 1970
- Skog, O.J.: Tilgjengelighetens innvirkning på befolkningens bruk av rusmidler, i Waal,H. og Middelthon,A.-L. (red): *Narkotikaforebygging mot år 2000*. Oslo 1992

- Skrondal, A.: «Latent Trait, Multilevel and Repeated Measurement Modelling with Incomplete Data of Mixed Measurement Levels». Oslo 1996
- Statistisk årbok for Oslo. Oslo 1998
- Strandbu, Å.: Gutter og jenter i Asker og Bærum. Ungdomsundersøkelsen 1996. Oslo 1997
- Vassenden, K. (red.): Innvandrere i Norge. Hvem er de, hva gjør de og hvordan lever de? Statistiske analyser 20. Oslo/Kongsvinger 1997
- Vestel, V.: Ungdomskulturer og arbeidsetikk: livet rundt en flerkulturell ungdomsklubb på Oslo øst. Oslo 1995
- Vestel, V. m.fl.: «Ungdomskulturer og narkotikabruk». Oslo 1997
- Waters, M.C.: Ethnic and Racial Identities of Second-Generation Black Immigrants in New York City. I Portes, A: (red.): *The new Second Generation*. New York 1996
- Wichstrøm, L.: Mental helse blant ungdom i Norge. Oslo som særtilfelle. Oslo 1994
- Wichstrøm, L.: Psykisk utvikling i ungdomstida. I Øia, T. (red): Ung på 90-tallet. Oslo 1996
- Wikan, U.: «Mot en ny norsk underklasse. Innvandrere, kultur og integrasjon». Oslo 1995
- Windle, M.: A Longitudinal Study of Antisocial Behavior i Early Adolescence as predictors of Late Adolescence Substance Abuse: Gender and Ethnic Groups Differences. *Journal of Abnormal Psychology*, 99, 86-91 (1990)
- Øia, T.: Generasjonskløften som ble borte. Ungdom innvandrere og kultur. Oslo 1998
- Øia, T.: Oppvekst i Skien. Et forebyggende perspektiv. Oslo 1998
- Øia, T.: Mellom moské og Mc Donalds. Oslo 1993
- Østerberg, D.: «Sosialfilosofi - Forståelsesformer. Samfunnsmotseninger.» Oslo 1966

Tabellvedlegg

Tabell 2.2: Faktorskårer på et sett med spørsmål som angår kriminelle eller asosiale handlinger utført siste år (oblimin rotasjon):

	Faktor 1:	Faktor 2:
- Truet til deg penger eller ting	.77	
- Brutt deg inn noe sted for å stjele noe	.77	
- Stjålet noe til en verdi av mer enn tusen kroner	.75	
- Stjålet bil eller motorsykkel	.71	
- Vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen	.70	
- Sprayet på vegger, busser, T-baner o.l.	.47	
- Truet noen eller utøvet vold mot noen	.46	
- Tyvlånt sykkel eller moped	.42	
- Lurt deg fra å betale på buss, tog eller lignende		.84
- Skulket skolen		.67
- Tatt varer fra butikk uten å betale		.62
- Mobbet eller plaget andre		.53
- Hatt en voldsom krangel med en lærer		.50
- Blitt innkalt til rektor for noe galt du har gjort		.46
- Hatt våpen (f.eks. kniv) på deg		.41
- Med vilje ødelagt eller knust vindusruter, buss-seter, telefonkiosken, postkasser eller lignende		.40

Tabell 5.2: Utsagn som inngår i sumskåre for Asosialitet:

Har du i løpet av de siste 12 måneder:

- stjålet noe til en verdi av mer enn tusen kroner?
- sprayet på vegger, busser, T-baner o.l.?
- brutt deg inn for å stjele noe?
- stjålet bil eller motorsykkel?
- vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen (eks. kniv)?
- truet noen eller utøvet vold mot noen?
- mobbet eller plaget andre?
- truet til deg penger eller ting?
- sniffet?
- drukket så mye at du har følt deg tydelig beruset?
- brukt hasj eller marihuana?
- brukt andre narkotiske stoffer?

Tabell 6.1: Marginalisering som akkulturasjonsform mot gutter Verden utenom. Andel som er helt eller delvis enig i utsagnet:

Utsagn:	Første generasjon	Andre generasjon
- Jeg synes verken det er viktig å bevare mitt hjemlands kulturtradisjoner, eller norske kulturtradisjoner	39	24
- Det er ikke viktig for meg å beherske verken norsk eller mitt morsmål	13	6
- Jeg ønsker verken å delta i sosiale aktiviteter der ungdom fra Norge eller ungdom fra mitt opprinnelige hjemland er med	31	14
- Jeg ønsker verken å ha venner fra Norge eller mitt opprinnelige hjemland	20	6

Tabell 6.2: Separasjon som akkulturasjonsform mot gutter Verden utenom. Andel som er helt eller delvis enig i utsagnet:

Utsagn:	Første generasjon	Andre generasjon
- Jeg synes at mine landsmenn burde opprettholde sine egne kulturtradisjoner og ikke tilpasse seg norske kulturtradisjoner	31	25
- Det er viktigere for meg å beherske mitt morsmål enn norsk	56	50
- Jeg foretrekker å ha bare venner fra mitt opprinnelige hjemland	19	18
- Jeg foretrekker sosiale aktiviteter hvor bare folk fra mitt opprinnelige hjemland er involvert	21	19

Tabell 6.3: Assimilering som akkulturasjonsform mot gutter verden utenom. Andel som er helt eller delvis enig i utsagnet:

Utsagn:	Første generasjon	Andre generasjon
- Jeg synes at mine landsmenn burde tilpasse seg norske kulturtradisjoner og ikke opprettholde sine egne	44	33
- Det er viktigere for meg å beherske norsk enn mitt morsmål	43	48
- Jeg foretrekker å ha bare norske venner	20	12
- Jeg foretrekker sosiale aktiviteter hvor bare nordmenn er involvert	13	12

Tabell 6.4: Integrasjon som akkulturasjonsform mot gutter Veden utenom. Andel som er helt eller delvis enig i utsagnet:

Utsagn:	Første generasjon	Andre generasjon
- Jeg synes at mine landsmenn burde opprettholde sine egne kulturtradisjoner, men også tilpasse seg norske kulturtradisjoner	83	86
- Det er viktig for meg å beherske både norsk og mitt morsmål	86	92
- Jeg foretrekker sosiale aktiviteter hvor både ungdom fra Norge og fra mitt opprinnelige hjemland er med	79	89
- Jeg foretrekker å ha venner både fra Norge og mitt opprinnelige hjemland	89	92

Tabell 8.3: Faktorskårer på et sett med spørsmål som angår skoletilpasning (varimax rotasjon):

Jeg tror at jeg kommer til å få store problemer med å skaffe meg arbeid selv om jeg tar utdanning	.69		
Mye av tiden på skolen er bortkastet	.66		
På grunn av skolen har jeg liten tid til andre ting	.52		
Jeg blir ofte snakket til i timene fordi jeg forstyrrer undervisningen		.77	
Å møte venner er viktigere for meg enn å lære alt og gjøre det godt på skolen		.59	
Lærerne burde være strengere mot elever som bråker	.50	-.57	
Jeg gruer meg ofte til å gå på skolen	.51		
Jeg kjeder meg på skolen		.49	
Skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med senere			.80
Jeg trives på skolen			.77
Når jeg vet noe i timen, prøver jeg å være blant de første til å rekke opp hånden			.64

